

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Ústav pedagogiky a sociálních studií

Anna Skočovská

4. ročník

obor: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

**JAK ZAČÍT S DOMÁCÍM
VZDĚLÁVÁNÍM V PODMÍNKÁCH
ČESKÉ LEGISLATIVY**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Linda Švrčinová

Olomouc

2010

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně pod vedením Mgr. Lindy Švrčinové a uvedla v seznamu literatury veškerou použitou literaturu a další informační zdroje včetně internetu.

V Olomouci dne 30. března 2010

.....

podpis

Děkuji Mgr. Lindě Švrčinové za odborné vedení mé diplomové práce, za její rady, poskytnuté informace, ochotu a trpělivost.

Mé díky patří také všem, kteří přispěli ke zdárnému zpracování této práce. Mezi ně patří Dana Pražáková, Judita Kapciová, které se angažují v Asociaci pro domácí vzdělávání a s velkou ochotou se se mnou podělily o své zkušenosti s domácím vzděláváním.

Dík patří také mému nejbližšímu okolí, všem respondentům z řad rodičů a ředitelů.

Děkuji ještě jednou rodičům, kteří mají odvahu a ochotu vzdělávat své dítě doma. Bez nich by tato práce neměla smysl.

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 VYMEZENÍ POJMU DOMÁCÍ VZDĚLÁVÁNÍ	11
2 MOTIVACE RODIČŮ PRO DOMÁCÍ VZDĚLÁVÁNÍ	13
2.1 DŮVODY PEDAGOGICKÉ.....	15
2.2 DŮVODY IDEOLOGICKÉ.....	17
3 DOMÁCÍ VZDĚLÁVÁNÍ V EVROPĚ.....	19
4 VÝVOJ DOMÁCÍHO VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKÉM PROSTŘEDÍ.....	22
4.1 NOVODOBÉ POČÁTKY DOMÁCÍHO VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKÉ REPUBLICE	24
4.2 POKUSNÉ OVĚŘOVÁNÍ DOMÁCÍHO VZDĚLÁVÁNÍ	25
4.2.1 <i>Legislativní schválení pokusného ověřování domácího vzdělávání</i>	<i>26</i>
4.2.2 <i>Podmínky a charakteristiky Pokusné ověřování odlišné organizační formy základního vzdělávání – domácí vzdělávání.....</i>	<i>26</i>
4.2.3 <i>Výsledky Pokusné ověřování odlišné organizační formy základního vzdělávání – domácí vzdělávání.....</i>	<i>27</i>
5 ASOCIACE PRO DOMÁCÍ VZDĚLÁVÁNÍ.....	29
6 LEGISLATIVA V ČR.....	32
6.1 ZNĚNÍ ZÁKONA	32
6.1.1 <i>Povolení individuálního vzdělávání.....</i>	<i>32</i>
6.1.2 <i>Zrušení individuálního vzdělávání.....</i>	<i>34</i>
6.2 KOMENTÁŘ MINISTERSTVA K JEDNOTLIVÝM USTANOVENÍM ŠKOLSKÉHO ZÁKONA	34
6.3 DALŠÍ KOMENTÁŘE K ZNĚNÍ ZÁKONA O DOMÁCÍM VZDĚLÁVÁNÍ	37
6.4 SOUČASNÁ SITUACE.....	38
7 INDIVIDUÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ NA 2. STUPNI ZŠ	40
8 OHLASY ODBORNÉ VEŘEJNOSTI NA DOMÁCÍ VZDĚLÁVÁNÍ.....	41
8.1 VHODNOST DOMÁCÍHO VZDĚLÁVÁNÍ.....	41
8.2 PŘÍNOS DOMÁCÍHO VZDĚLÁVÁNÍ	42
8.3 MOŽNÁ ÚSKALÍ DOMÁCÍHO VZDĚLÁVÁNÍ	44

8.3.1	<i>Odborná způsobilost rodičů</i>	44
8.3.2	<i>Socializace dítěte</i>	46
II	PRAKTICKÁ ČÁST	49
9	VÝZKUMNÝ PROBLÉM	50
9.1	CÍLE PRAKTICKÉ ČÁSTI PRÁCE	51
9.2	VÝZKUMNÉ ZÁMĚRY	51
9.3	SPECIFIKACE SBĚRU DAT	52
9.4	POPIS POUŽITÝCH METOD.....	53
9.4.1	<i>Pozorování</i>	53
9.4.2	<i>Strukturovaný rozhovor</i>	53
9.4.3	<i>Dotazníkové šetření</i>	54
9.5	SPECIFIKACE VÝZKUMNÉHO VZORKU	55
9.6	POPIS PRŮBĚHU VÝZKUMU	55
9.6.1	<i>Záznam pozorování z přezkušování na Bratrské škole v Praze 16. 1. 2010</i>	56
9.7	STUDIE RODIN	57
9.7.1	<i>Rodina č. 1</i>	57
9.7.2	<i>Rodina č. 2</i>	60
9.7.3	<i>Rodina č. 3</i>	62
9.7.4	<i>Rodina č. 4</i>	63
9.7.5	<i>Rodina č. 5</i>	65
9.7.6	<i>Rodina č. 6</i>	67
9.7.7	<i>Rodina č. 7</i>	68
9.8	SHRNUTÍ STUDIÍ V RODINÁCH	71
9.9	STUDIE MEZI ŘEDITELI ZÁKLADNÍCH ŠKOL.....	84
9.9.1	<i>Základní škola č. 1</i>	84
9.9.2	<i>Základní škola č. 2</i>	85
9.9.3	<i>Základní škola č. 3</i>	86
9.9.4	<i>Základní škola č. 4</i>	87
9.9.5	<i>Základní škola č. 5</i>	88
9.9.6	<i>Základní škola č. 6</i>	89
9.10	SHRNUTÍ VÝZKUMU MEZI ŘEDITELI.....	91
10	VÝSLEDKY A VYHODNOCENÍ SPLNĚNÍ VÝZKUMNÝCH CÍLŮ A ZÁMĚRŮ	97

11 ANALÝZA ÚDAJŮ A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	104
12 NÁVRH INFORMAČNÍHO LETÁKU O DOMÁCÍM VZDĚLÁVÁNÍ.....	106
ZÁVĚR	107
SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY	109
SEZNAM PŘÍLOH.....	114
ANOTACE	

ÚVOD

Domácí vzdělání je nejčastější forma individuálního vzdělávání. Není jí však věnována taková pozornost, jakou by si zasloužovala. Snad žádný stát se na tuto skutečnost nedívá příliš vstřícně. Podpora ze strany výzkumných pracovišť není příliš velká (Mertin, 2003). V našich českých podmínkách proto nenajdeme kromě několika publikací a odborných prací dostatek informací použitelných k účelům diplomové práce. V práci proto bylo často čerpáno z internetových zdrojů.

Domácí vzdělávání je v současné době v našem zákoně povoleno jen pro žáky prvního stupně. O možnosti individuálního vzdělávání na druhém stupni základní školy se v naší republice vedou diskuze a probíhá pokusné ověřování.

Osobní zkušenost s domácím vzděláváním mi bohužel chybí. Při jednom rozhovoru se starším bratrem jsme narazili na výchovu v židovské rodině. Zaujalo mě postavení otce ve výchově, důraz na rodinu a víru v Boha, která se odráží v rodinném životě. Posléze se téma přesunulo na možnost vzdělávat své dítě doma. Začala jsem hledat informace, které by mi pomohly vytvořit si vlastní názor na tuto skutečnost. Rozhodla jsem se tedy diplomovou práci zaměřit na domácí vzdělávání.

Impulem pro upřesnění tématu diplomové práce Jak začít s domácím vzděláváním v podmínkách české legislativy byla účast na 4. celostátním setkání rodin domácích školáků pořádaném Asociací pro domácí vzdělávání (dále ADV) 26. 9. 2009 ve Vraném nad Vltavou. V programu tohoto setkání bylo zařazeno zasedání Valné hromady ADV a slavnostní zahájení školního roku s dílnami pro děti. Na valné hromadě mimo jiné padl návrh vytvořit brožuru, ve které by byly – pro případné zájemce i veřejnost – obsaženy základní informace týkající se domácího vzdělávání. Tato myšlenka mě zaujala. Z časových důvodů bych zkusila vytvořit alespoň informační leták o domácím vzdělávání v České republice. Cílem této práce má být tedy mimo jiné i navržení zmíněného informačního letáku.

V psaní této práce mě také povzbudilo zjištění, že jedna z rodin, kterou znám již delší dobu, o domácím vzdělávání uvažuje a uvítá podklady, které jí usnadní proniknutí do realizace této formy vzdělávání.

Práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. Teoretická část má nabídnout jednak vymezení pojmu domácí vzdělávání, ale také exkurz do historie domácího vzdělávání a rozšíření v Evropě. Zaměří se na popis počátků a realizace domácího vzdělávání v naší republice, a to především v rámci pokusného ověřování, které předcházelo vzniku zákona

umožňujícího domácí vzdělávání na 1. stupni základních škol, který vymezuje podmínky pro schválení, případně zrušení vzdělávání dítěte v domácím prostředí. Další kapitola bude zaměřena na Asociaci domácího vzdělávání. Práce je doplněna o ohlasy odborníků, kteří s touto alternativní formou vzdělávání mají zkušenost, jejich názory na nejčastěji diskutovaná témata, jako jsou odborná způsobilost rodičů a socializace dítěte.

Praktická část bude zaměřena na realizaci domácího vzdělávání u případných zájemců a na kroky, které musí rodič s dítětem podstoupit a zajistit, aby mohlo být domácí vzdělávání realizováno i v jejich rodině. Rodič se zde seznámí s tím, co ho čeká, jako je návštěva pedagogického poradenského zařízení, výběr kmenové školy, pololetní přezkušování dítěte určeným pedagogem aj.

Praktická část by měla poskytnout přehled zkušeností rodičů se začátky domácího vzdělávání jejich dětí a zkušenosti ředitelů škol, na kterých domácí vzdělávání bylo umožněno. Informace budou získány pomocí kvalitativního výzkumu na základě rozhovoru a dotazníkového šetření. Šetření mezi řediteli by mělo poskytnout přehled o možných alternativách při realizaci domácího vzdělávání na konkrétních školách. Zjištěné informace budou vyhodnoceny a bude vytvořen informační leták. Ten by měl sloužit jak rodičům, tak ředitelům, učitelům ve veřejných institucích a jiným lidem pro větší informovanost a možná i odstranění předsudků, které tito lidé vůči domácímu vzdělávání často mají.

I TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ POJMU DOMÁCÍ VZDĚLÁVÁNÍ

„Vzdělávání není přípravou na život; je to život sám.“ (John Dewey)

„Domácí vzdělávání není pro stát odpůrcem, nýbrž alternativou.“ (Marvanová, 2000, s. 70).

Domácí vzdělávání, jak je uvedeno v pedagogickém slovníku, je „*alternativa vůči povinné školní docházce*“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2009, s. 57). Žáci jsou vzděláváni doma, zpravidla svými rodiči, a to nejčastěji matkou. Některé převážně umělecké předměty mohou být realizovány prostřednictvím lektora, navštěvováním kroužků či uměleckých nebo jazykových škol. Podstatné je, že rodiče plně zodpovídají za výchovu a vzdělání dítěte probíhající mimo budovu školy (Nitschová, 2001).

V USA, kde nalezneme v 60. letech minulého století počátky moderního pojetí tohoto vzdělávání, a v mnoha zemích Evropy má domácí vzdělávání svou dlouholetou tradici a nemálo příznivců.

V České republice je zákonem umožněno domácí vzdělávání jen pro žáky prvního stupně základní školy. Navazující stupeň je zařazen do tzv. zkušebního experimentu. V některých státech nalezneme aplikování domácího školství jak na druhém stupni, tak i v rámci střední školy.

Vedle běžných – státem, církví či jinou soukromou osobou nebo subjektem zřízených – školských institucí zde stojí jiná forma vzdělávání, kterou se snaží uchopit samotný rodič či jiný zvolený člověk. Výchova a vzdělávání se uskutečňuje v rodinném, tedy nejpřirozenějším prostředí.

Základní filosofie domácího vzdělávání vychází z pohledu na dítě jako na neopakovatelnou osobnost, která má být milována a ctěna z důvodu ohromného tajemství, které je do ní vloženo, která má v průběhu života dozrávat do plnosti, a to ne kvůli tomu, co z ní vyroste, co v životě dokáže. Každé dítě je nesmírně cenné bez ohledu na to, zda je „chytré“ či „méně nadané“, z funkční nebo dysfunkční rodiny. Dítě není vlastnictvím rodičů, bylo jim svěřeno a je jejich úkolem vést je k tomu, k čemu bylo povoláno. Podle tohoto názoru by mělo vzdělávání vést člověka k pravdivějšímu životu, k touze hledat odpovědi na důležité otázky týkající se podstaty, smyslu života, věcí, skutečností.

Dobson (1998) tuto neformální výuku definoval jako „*životní styl*“. Učení probíhá neustále bez omezení časem, místem a věkem; sám život je proces neukončeného vzdělávání.

Anglická pedagožka a teoretička domácího vzdělávání, navazující na Charlotu Masonovou, zakladatelku tohoto hnutí v Anglii, se vyjadřuje na obhajobu domácího vzdělávání takto: „*Po celý svůj život zůstáváme lidskými bytostmi, které se mají plně rozvinout. Vzdělání vstupuje do všech částí života. Výchovný systém, který mi jednoho dne na úsvitu mého mládí řekne: ‚Ted‘ – ted’ jsi vychován, tady na to máš potvrzení,‘ mi činí očividnou křivdu. Skutečně vzdělaná osobnost má otevřeno mnoho dveří... Život nebude nikdy dost dlouhý na to, abychom do všeho pronikli.*“ (Macaulay, 1984, s. 28)

S domácím vzděláváním jsou úzce spjaty termíny individuální vzdělávání a domácí škola. Pojem domácí vzdělávání v naší legislativě splývá s pojmem individuální vzdělávání, které se neuskutečňuje ve škole, ale doma, a to v souladu s platným standardem základního vzdělávání (Kolář, 2000).

„Individuální vzdělávání“ je termín prosazený Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, pod kterým je uzákoněn. Domácímu vzdělávání plně neodpovídá, je jeho nejběžnější alternativou. Termín „individuální vzdělávání“ zahrnuje i děti, které jsou integrovány do třídního kolektivu kvůli svému handicapu či specifickým vývojovým poruchám učení nebo pozornosti. Je pro ně ve spolupráci s pedagogicko-psychologickou poradnou a učitelem vytvořen individuální vzdělávací plán.

Pojmu „domácí škola“ se dá rozumět jako formální výuce, kdy je dítě vzděláváno v domácím prostředí. Při výuce je však snahou přizpůsobit obsah možnostem (například zdravotním, nadání) dítěte a podmínkám rodiny. Dodržuje se stanovený rozvrh, učivo, tempo s kmenovou školou, kterou dítě pravidelně navštěvuje. Tento případ se týká žáků, kteří jsou například dlouhodobě nemocní, či pobývají delší dobu v cizí zemi. V případě osvobození od povinnosti docházet do školy má škola povinnost zajistit žákům během týdne dvě hodiny konzultací s učitelem. (Mertin, 2003, Jančaříková, 2006).

Z USA se k nám dostává směr provokativně nazvaný „*unschooling*“. Tento směr má za cíl nikoli neučení, jak by mohl znít přesný překlad, nýbrž učení se na přirozených situacích. Dětem se promyšleně zadávají těžší úkoly. Učení je spojeno s praxí. Vědeckým výzkumem modifikovaného unschoolingu a konstruktivismem ve vyučování matematice se v rámci disertační práce na PedF UK v Praze zabývala Ing. Dana Pražáková (Jančaříková, 2006) – viz dále na www.pedf.cuni.cz/uvrs/cz/doktor/jancarikova.doc.

2 MOTIVACE RODIČŮ PRO DOMÁCÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Možnost rodičů vzdělávat své děti doma je v mnoha evropských zemích a především v USA častou alternativní formou. Ve *Všeobecné deklaraci lidských práv* v článku 26 se píše, že rodiče mají přednostní právo volit druh vzdělání pro své děti. Evropská konvence o ochraně lidských práv a základních svobod zajišťuje, že stát by měl při výkonu svých funkcí umožnit rodičům zvolit způsob vzdělávání pro své děti ve shodě s jejich náboženským a filosofickým přesvědčením.

Rodin, které začaly s domácím vzděláváním svých dětí, u nás i ve světě přibývá. Ve Spojených státech bylo podle USA TODAY (2009) v roce 2007 mimo školu vzděláváno 1,5 milionu dětí, což je od roku 1999 nárůst o 74 % a více než o třetinu od roku 2003. Není na místě se obávat velkého odlivu žáků ze školních zařízení. Málokterá rodina je ochotna převzít zodpovědnost za vzdělání svých dětí. Důležité je zde sebevědomí rodičů s očekáváním, že se podaří vzbudit v dítěti zájem o učení. Rozhodnutí pro tuto formu vzdělávání s sebou nese fakt zřeknutí se kariéry na dobu, kdy je dítě vzděláváno doma, a vyžití z jednoho platu (Walterová a kol., 2004).

Důvody pro volbu vzdělávání dítěte v domácím prostředí, jak uvádí Walterová v knize *Úloha školy v rozvoji vzdělanosti*, jsou velmi rozdílné. Také třídění zjištěných motivů do skupin u různých autorů není jednotné.

Americký právník Michael P. Farris rozděluje motivy rodičů do dvou skupin: na hodnotové a praktické (Walterová a kol., 2004). Rodiče volící domácí vzdělávání z důvodů praktických vycházejí ze situace, kdy jejich dítě má poruchy učení a vyžaduje zvláštní péči, kterou mu škola neposkytne. Jindy zákonným zástupcům nevyhovuje škola a její úroveň či přímo jednání jednotlivých učitelů. Řadí se sem také problém nedostupnosti školy, tzv. „školní fobie“ (patologický strach ze školy), rovněž ochrana dětí před negativními jevy, jako je šikana, užívání drog, kouření, zneužívání. Mezi důvody hodnotové patří zejména náboženské přesvědčení rodičů, kteří chtějí pozitivně ovlivňovat vývoj svěřených dětí a předat jim vše potřebné pro život.

Ze zahraničních průzkumů, přesněji z výzkumu I. Limanové, která na základě analýzy několika set novinových a časopiseckých článků a rozhovorů s rodiči, kteří vzdělávají své dítě doma, došla k závěru, že mezi hlavní důvody, proč se rodiče uchylují k této formě vzdělávání, se řadí (Walterová, 2004, s. 379):

- Nespokojenost s veřejnými školami.
- Potřeba svobodně předat dětem vlastní náboženské hodnoty.
- Přesvědčení, že rodiče jsou schopni dát svým dětem lepší vzdělání než škola.
- Snaha o upevnění a prohloubení rodinných vztahů.

Je zajímavé, že rodičovské motivy pro domácí vzdělávání jsou v České republice v některých bodech odlišné od motivů rodičů ze západních zemí.

Nejčastějšími důvody, které uvádí zpráva ZŠ v Ostravě-Výškovicích, kde probíhalo pokusného ověřování domácího vzdělávání, jsou (Bakončík, 2000, Walterová a kol., 2004):

- Utužení vztahů uvnitř rodiny a možnost rodičů trávit s dětmi více času.
- Využití vhodnějších metod a forem výuky, než je běžné na školách.
- Individuální přístup k dítěti a rozvoj jeho jedinečných schopností.
- Nespokojenost s výukou ve škole nebo podmínkami, které poskytuje místní škola.
- Potřeba zajistit dětem více času na jejich zájmy, vyhnout se stresům z nedostatku času.
- Převzít zodpovědnost za vzdělání dítěte.
- Vzbudit zájem dítěte o učení, podněcovat jeho zvědavost a celkový osobnostní rozvoj.
- Snaha ochránit dítě před negativními jevy.

Rodiče v našich podmínkách volí tuto vzdělávací formu z důvodu, že „*domácí vzdělávání rodině svědčí*“ (Fafejtová, 1999), dává ji dohromady, umožňuje zkvalitnění života rodiny a citlivější přístup k vzdělávání dětí. Nejde zde tedy o kritiku státních škol, s kterou se setkáváme v jiných západních zemích a hlavně v USA, ale o důraz na hodnotu rodiny.

PhDr. Václav Mertin¹ zmiňuje existenci skupin doma vzdělávaných dětí. První z nich je složena z dětí, které mají tzv. „školu doma“. Rodiče volí tento způsob kvůli omezeným možnostem dítěte docházet pravidelně do školy z důvodu dlouhodobějšího zahraničního pobytu, nemoci či handicapu. Druhou skupinu tvoří děti, jejichž rodiče se tak rozhodli bez výše uvedených důvodů. Část z nich takto reagovala na nedostatečnou individuální péči, která byla jejich dítěti, často se specifickými vzdělávacími potřebami, v dané škole poskytována.

¹ PhDr. Václav Mertin – dětský psycholog, který pracuje na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Podílel se na tvorbě programu *Psychologické posouzení některých výsledků vzdělávání u 9 dětí zúčastněných v domácím vzdělávání*, Bratrská škola, Praha, 7.–18. a 21. května 1999.

Patří sem také rodiče, kteří cítí silnou zodpovědnost za výchovu a vzdělání svěřeného dítěte. Nepovažují za vhodné je svěřit do rukou cizím lidem. Ke konkrétní škole většinou nemají výhrady, jejich dítě zatím žádnou nenavštěvovalo, přesto jsou rozhodnuti pro domácí vzdělávání. Vycházejí také ze skutečnosti, že na prvním stupni základní školy dokáže pojmout obsah učiva v jeho všeobecnosti i běžný rodič. Rozhodují se také kvůli výskytu negativních jevů na školách, jako je násilí a ponižování. Někteří rodiče se školou také nesdílejí určité hodnoty a nepřejí si, aby se jim jejich dítě učilo (Mertin, 2003).

USA TODAY (2009) uvádí, že rodiče vzdělávali své děti zejména z morálních a náboženských důvodů. V roce 2007 však někteří z rodičů uváděli jako důvod zájem o netradiční způsob vzdělávání svých dětí. Jsou rodiče, kteří při výuce postupují podle školního kurikula. Existuje ale i jiná skupina rodičů přezdívaná „unschoolers“ (odpůrci školy). Vytvářejí si své vlastní osnovy, neboť považují standardní výukové metody kurikula a standardní testování znalostí za kontraproduktivní.

V odborných časopisech nalezneme také články, které rozdělují skupinu rodičů volících domácí vzdělávání na tzv. ideology a pedagogy (Cai, Reeve, Robinson, 2002).

2.1 DŮVODY PEDAGOGICKÉ

Existuje skupina rodičů vzdělávajících své dítě doma, které spojuje přesvědčení, že budou vzdělávat své dítě lépe, než to činí škola. Pravdivost tohoto názoru podírají i někteří odborníci svými tvrzeními a publikacemi. Během čtyřiceti let existence moderního domácího vzdělávání jsou k dispozici nejrůznější výzkumy zabývající se domácím vzděláváním, jeho možnostmi a také omezeními. Na domácí vzdělávání je v odborných kruzích většinou pozitivní ohlas.

Nejčastěji zdůrazňovaným kladem tohoto způsobu vyučování je maximální plnění zásady individuálního přístupu, který v běžných školách při tak velkém počtu dětí ve třídách není v takové míře realizovatelný. Učivo, které si dítě osvojuje, je z velké části možné upravovat, rozšiřovat podle zájmu daného dítěte. V každém předmětu smí pracovat na takové úrovni, která mu vyhovuje, a v těch předmětech, které ho více zajímají, postupovat s menší časovou ztrátou.

Velkou výhodu skýtá práce podle vlastního tempa. S časem je lépe hospodařeno, dítě vzdělávané doma nemusí čekat na někoho jiného, pokud je s prací hotovo. Naopak, když je zaujato nějakým problémem, má více prostoru věnovat se mu. Ostatní látku odloží na pozdější dobu.

Dalším kladem je práce vlastním učebním stylem. Co dítě, to jiná strategie učení, kterou nemusí být schopno formulovat. Předpokládá se, že rodič zná nejlépe své dítě, a tak vycítí, co mu nejvíce vyhovuje, a podle toho přizpůsobí výuku. Neustálý kontakt rodiče s dítětem vede i k odhalení toho, čemu dítě nerozumí, a umožňuje na to ihned reagovat.

Úspora času je velmi významnou výhodou. To, co se ve škole probere za několik dní, je doma hotovo i během několika hodin. Aktivní přístup dítěte k učení je dalším pozitivním rysem domácího vzdělávání. V atmosféře lásky a přijetí se dítě cítí lépe než ve škole, ve které probíhá častá soutěživost, prověřování znalostí, což může u některých dětí způsobovat neurózy. V některých domácnostech si dítě může vybrat, čemu se chce právě učit. Dítě se tak učí především „pro sebe“, pro radost, že něco dokázalo, že něco ví, a ne pro známky.

Nepopiratelný význam má také možnost neformálního přístupu a vzájemného vyměňování názorů mezi rodičem a dítětem. Zjistilo se také, že děti, které se vzdělávají či byly vzdělávány doma, mají vysokou důvěru ve vlastní schopnost učit se, vysoké sebepojetí a jsou se sociální vyspělostí na vyšší úrovni než děti institucionálně vzdělávané, a to z důvodu, že nezažily neúspěch. V dostupné literatuře týkající se domácího vzdělávání je vyzdvihován přínos tohoto způsobu vzdělávání pro mladší sourozence takto vyučovaných dětí. Zajímají se totiž o to, čemu se učí jejich starší sourozenec. Tím si také rychleji osvojí jednotlivé dovednosti. Pak někteří mohou přeskočit například i první třídu (Walterová a kol., 2004).

Někteří rodiče se rozhodli vzdělávat své děti doma „*kvůli tomu, co se učí ve škole, zatímco jiní volí domácí vzdělávání kvůli tomu, co se ve škole neučí. Jsou tací, kteří učí děti doma, protože školy jsou příliš rigidní; zatímco jiní to dělají proto, že ve školách nepanuje takový řád, se kterým by byli spokojeni. A někteří považují domácí vzdělávání za radikální řešení, zatímco jiní ho chápou jako základní součást konzervativního způsobu života.*“ (Nitschová, 2000, s. 18)

Luboš Pražák v rozhovoru pro týdeník Respekt uvedl následující tvrzení: „*Snažíme se jíst zdravě a nechtěli jsme ztrácet čas a energii vysvětlováním, že sladkosti ze školních automatů nejsou to pravé. A hlavně – když jsme se přišli podívat mimo den otevřených dveří, viděli jsme, že učitelky na žáky křičí kvůli každé prkotině. Jim jsme našeho Jirku svěřit nechtěli.*“ Irena vysvětluje dále svou úzkost z běžné školy: „*Měli jsme strach, že ostatní děti ty naše semelou.*“ Jiní rodiče uvedli, že se jim na domácím vzdělávání líbí ta svoboda, že „*když něco nejde hned, půjde to třeba zítra. Žádný stres.*“ – a uvažovali o něm ještě před

narozením své dcery. Poukazují na to, že tato forma vzdělávání je mnohem efektivnější a časově méně náročná. K tomuto názoru se přiklání i psycholog PhDr. Václav Mertin: „Část dětí běžně nedává pozor, když má jistotu, že učitel zkouší jiného žáka a jim nehrozí nebezpečí. Učitel občas vykládá látku tak, že některé děti nechápou, o čem je řeč, zatímco jiné se nudí, protože jsou mnohem dál. Jestliže rodič učí jedno dítě, tyto situace prakticky nemohou nastat.“ (Mahdalová, 2007, s. 4)

2.2 DŮVODY IDEOLOGICKÉ

Pro rodiče volící domácí vzdělávání je často charakteristické silné náboženské nebo filosofické přesvědčení. Ze zahraničních výzkumů se dovídáme, že zhruba dvě třetiny doma vzdělávajících rodičů jsou lidé věřící (Walterová a kol., 2004). Katolické autorky Kimberley Hahn a Mary Hasson doporučují rodičům následující pořadí motivů (Hahn, Hasson, 1996, s. 87–88):

- Pomoci dítěti vytvořit láskyplný a důvěrný vztah k Bohu.
- Pomoci dítěti vytvořit láskyplný a důvěrný vztah k rodičům a sourozencům.
- Pomoci dítěti vybudovat si silný morální charakter.
- Pomoci dítěti být zdravou osobností, rozvinout všechny dary a talenty od Boha.
- Pomoci dítěti získat dobrou úroveň akademických znalostí.

Cai, Reeve, Robinson (2002) zmiňují, že 75 % domácích vyučujících vychází z konzervativního prostředí, zpravidla z prostředí křesťanského, kde je přikládán velký význam Bibli a tradičním hodnotám. Během učení se tito rodiče snaží předat dětem také specifické filosofické a náboženské hodnoty, kladou důraz na odhalování nežádoucích sociálních vlivů, posilují blízkost vztahů v rodině a mohou také dětem pomoci dosáhnout akademických titulů. Kulturní vzorec v nábožensky motivovaném domácím vyučování vytváří výchovný systém, v němž je prioritou návštěva kostela, s časovým a obsahovým omezením sledování filmů a pořadů v televizi. Většina lidí (90 %) z této skupiny posílá své děti do nedělní školy. Tito lidé popisují svůj způsob řízení rodiny jako „kontrolovaný a vedený rodiči“. (Cay, Reeve, Robinson, 2002)

Rodiče katolického vyznání vidí hodnotu v rodině a vnímají její nezastupitelné místo v řádu stvoření. Skrze ni člověk přichází na svět a osvojuje si základní a podstatné návyky a postoje. Rodičovství je vnímáno jako úkol vychovat dítě k lásce k Bohu, zachovávat Jeho

příkázání a vést ho ke křesťanským hodnotám, jako je nerozlučitelnost manželství, předmanželská a manželská čistota, ochrana lidského života od jeho početí do přirozené smrti aj. Novověký stát však nepředkládá shodné morální hodnoty s církví (Semín, 2002). Státem zřízená škola ztratila či vůbec nemá katolický charakter. Sekularizovaná společnost neodpovídá vyjádření papeže Pia XI. v encyklice, která říká, že škola, rodina a církve mají tvořit jednotu. Ve školách dochází k odvracení od náboženských základů výchovy a šíření nauk a postojů, které jsou v rozporu se zjevenou i přirozenou pravdou, například sexuální výchova, materialismus, mylné pojetí dějin, principální náboženská lhostejnost. Náboženská výchova tak neproniká veškerou školní výchovou, jak by bylo vhodné.

Současný pedagogický přístup uplatňující se v našich podmínkách, ovlivněný euro-americkým kulturním okruhem, přináší zavádění tzv. globální výuky zaměřené na výchovu ke světoobčanství. Najdeme zde aplikování principů, jako je například nedirektivní výchova, upřednostnění spontaneity. Pravda je ve smyslu objektivitě odmítána. Za pravdivé je pokládáno to, co odpovídá zkušenosti jednotlivého žáka, s tím souvisí odmítání standardizovaných testů (Semín, 2002).

Vůdčí ideologický princip, kdy je omítána pravda ve smyslu objektivitě a za pravdivé je pokládáno to, co je zkušeností žáka, se s křesťanskou vírou rozchází. I v našich školách se objevují ve vyučování metody, kdy žák není veden k tomu, aby našel správné řešení, ale aby zaujal k určité situaci vlastní stanovisko a dokázal si ho odůvodnit. Kritérium správnosti není v objektivitě, ale v „*subjektivním ztotožnění se s osobně preferovanou odpovědí*“ (Semín, 2002, s. 10).

Rodiče, u kterých převažuje ideologická motivace, zastávají tedy specifické hodnoty a postoje, často nábožensky založené, které se odlišují od převažujícího společenského proudu. Za podstatnou pokládají snahu předat tyto hodnoty dítěti. Chtějí mít kontrolu nad obsahem vzdělávání, a chránit tak dítě před vlivem jiných systémů hodnot (Nitschová, 2000).

3 DOMÁCÍ VZDĚLÁVÁNÍ V EVROPĚ

V Evropě je bezpochyby silně zakotvena integrace státní moci do vzdělávací oblasti. Hlavní iniciativu a odpovědnost za vzdělávání přebírá stát. Panuje nedůvěra k přenechání zodpovědnosti někomu jinému včetně rodiny. Na starém kontinentu proto není tradice domácího vzdělávání tak rozšířená, jak můžeme sledovat v USA, případně v Kanadě. Domácí vzdělávání, neboli tzv. homeschooling, v Evropě funguje většinou na základě výjimek, experimentů, zkušebních programů apod. Díky tomu máme k dispozici již nemálo zkušeností.

V některých zemích se stále vedou diskuze o nahrazení pojmu „povinná školní docházka“ pojmem „povinná délka vzdělávání“, případně jiným podobného významu.

Můžeme vyzorovat dvě koncepce, které se zásadně střetávají. První koncepcí je rigidní „povinná školní docházka“, druhou je model umožňující více vzdělávacích alternativ, předpokládající však zachování určitého standardu, kterého by se mělo při výuce dosáhnout (Kolář, 2000). Dosud neexistují přesné statistiky o počtu dětí vzdělávaných doma. V knize *Úloha školy v rozvoji vzdělanosti* se dozvíme jen odhad počtu takto vzdělávaných jedinců. Ve Švýcarsku se jedná asi o 0,005 % dětí, v Rakousku 0,04 % a v Velké Británii asi 10 000 dětí (Walterová a kol., 2004). Přístup k domácímu vzdělávání je v jednotlivých evropských zemích odlišný. Liší se nejen v míře dostupnosti, ale také ve frekvenci a způsobu kontroly.

A. Petrie rozděluje evropské země podle stanoviska, které zaujímají k této alternativní formě vzdělávání, do čtyř skupin (Walterová a kol., 2004; Kolář, 2000):

1. Domácí vzdělávání v této je v této zemi povoleno již delší dobu: Belgie, Dánsko, Finsko, Francie, Irská republika, Itálie, Lucembursko, Norsko, Portugalsko, Velká Británie a většina kantonů ve Švýcarsku.
2. Domácí vzdělávání je zde povoleno, přestože v minulosti tomu tak nebylo: Rakousko, Maďarsko, Polsko, Rusko.
3. Domácí vzdělávání v dotyčné zemi ještě není uzákoněno, jsou však tolerovány výjimky: Nizozemí, Řecko, Španělsko a dva kantony ve Švýcarsku.
4. Domácí vzdělávání v této zemi není povoleno. Je zde povinná školní docházka: Německo.

Jak již bylo výše zmíněno, jednotlivé evropské státy zaujímají vůči domácímu vzdělávání odlišné postoje. Disertační práce Yvony Kostecké nabízí odborný přehled právní

úpravy domácího vzdělávání nejen v evropských zemích. Zde jsou uvedeny jen některé z nich.

V **Severním Irsku** a **Anglii** stanovuje zákon odpovědnost rodičů zajistit dítěti ve školním věku účinné vzdělávání odpovídající právě jeho věku, nadání, schopnostem, zvláštním vzdělávacím potřebám. Vzdělání by mu mělo zajistit pravidelné docházení do školy, případně jiný způsob vyučování. Pokud se rodiče rozhodnou vzdělávat své dítě doma hned od počátku povinné školní docházky, pak tuto skutečnost nemusejí ohlašovat škole či na školském úřadě. Ve **Skotsku** lze vysledovat podobnou situaci, obdobně je tomu i v **Irské republice, Dánsku a Finsku**.

V **Norsku** bylo domácí vzdělávání umožněno již od roku 1739. Poslední zákon týkající se školy upravuje primární a nižší i vyšší sekundární vzdělávání a udává povinné desetileté vzdělávání. Domácím vzděláváním se zabývá v oddíle „Aplikace zákona na soukromé vzdělávání doma“. Stanovuje se zde kurikulum, způsob hodnocení a obsah vzdělávání, který zahrnuje křesťanskou, náboženskou a etickou výchovu, norštinu, matematiku, cizí jazyky, tělesnou výchovu, domácí ekonomiku, estetickou výchovu, sociální a přírodní vědy, pracovní vyučování a výuku sociálních dovedností. Pro domácí vzdělávání se požadavek na počet hodin strávených výukou nevztahuje. Rodiče, kteří vzdělávají své děti doma, nemají nárok na finanční příspěvek na vzdělávání (Kostelecká, 2003).

Ve **Švýcarsku** není domácí vzdělávání běžně povoleno pouze ve dvou kantonech. V těchto územních celcích se mohou tímto způsobem vzdělávat jen děti s zvláštními vzdělávacími potřebami. Společná pro všechny kantony je povinnost rodičů zabezpečit dětem vzdělání a zajistit jim tělesné, intelektuální a morální blaho. V jedenácti kantonech musejí rodiče pro možnost domácího vzdělávání získat úřední povolení, případně stačí jen ohlásit svůj záměr a předložit studijní plán na příslušný školský úřad (Walterová a kol., 2004).

Německo má uzákoněnou povinnou školní docházku, která je přísně dodržována. Děti se specifickými vzdělávacími potřebami nejsou z tohoto zákona vyňaty. V ojedinělých případech se však přesto domácí vzdělávání může realizovat. Udělení výjimky je v pravomoci úředníků ministerstev jednotlivých spolkových zemí na základě vlastní úvahy (Walterová a kol., 2004).

Kontrola doma vzdělávaných dětí se v některých zemích vykonává na místní úrovni. Na výsledky dítěte dohlíží škola, ve které je dítě registrováno. Takto probíhá přezkušování

například v Portugalsku a Norsku. V Anglii probíhá dohled na úrovni regionů, přičemž výsledky sleduje školský úřad.

Co se týče frekvence kontroly dětí vzdělávaných doma, existují země, kde školský úřad sleduje pouze to, zda je dítě doma skutečně vzděláváno. Rodiče informaci o svém rozhodnutí vzdělávat své dítě nemusejí nikam podávat. V tomto případě dítě nemusí být zkoušeno či testováno, pracovník školského úřadu pouze jednou či dvakrát ročně navštíví rodinu. Rodiče však mají právo tuto kontrolu odmítnout. V některých lokalitách úřadům stačí vstupní návštěva, pravidelné kontroly tedy nevyžadují. Pokud má školský úřad vážné podezření, že je dítě vzděláváno nedostatečně, může se obrátit na soud. Ten pak může kontrolu v rodině nařídit.

Až do roku 1998 měla Francie velmi vstřícné legislativní podmínky. Povinností rodičů bylo jen oznámení o rozhodnutí vzdělávat své dítě doma, a to jen příslušnému školskému úřadu nejpozději čtrnáct dnů před zamýšleným zahájením výuky. Kontrola výsledků vzdělávání byla u dětí provedena v 7, 11 a 14 letech. Forma této kontroly nebyla uzákoněna.

V současné době rodiče musejí zaslat písemnou žádost o schválení domácího vzdělávání svého dítěte k Inspektoru Akademie, který je součástí školské právní jednotky. Žádost musí obsahovat jméno a datum narození doma vzdělávaného dítěte, jména a adresu rodičů, jejich profesi, eventuálně dosaženou úroveň vzdělání, předpokládanou dobu vzdělávání v domácím prostředí a popis výukového programu, podle kterého bude dítě vzděláváno. Inspektoři mohou třeba i bez ohlášení navštívit rodinu a přezkoumat, zda dítě umí to, co mu detailně stanovuje zákon. Dosažená úroveň znalostí dítěte doma vzdělávaného je hodnocena každoročně. Výsledky by měly být srovnatelné nebo lepší než průměrné výsledky dětí vzdělávaných v běžné škole (Walterová a kol., 2004).

V Norsku a Rakousku mají děti vzdělávané doma zvládnout rozsah učiva určený vzdělávacími dokumenty jejich země. Jsou přezkušovány jednou ročně. Pokud úspěšně zvládnou zkoušky konané na konci roku, mohou být vzdělávány i nadále. V Lucembursku a Itálii se také vyžaduje získání alespoň stejného vzdělání, jakého dosahují děti ve škole. Zde vyvstává problém, že je prakticky nemožné vzdělávat doma děti podprůměrné či postižené, přestože by pro ně domácí vzdělávání bylo jistě velkým přínosem (Walterová a kol., 2004).

Kromě Spolkové republiky Německo je ve všech evropských zemích domácí vzdělávání legalizováno.

4 VÝVOJ DOMÁCÍHO VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKÉM PROSTŘEDÍ

System domáciho vzdělávání se začal vyvíjet dávno před vznikem samostatné České republiky. Existence domáciho vzdělávání, pokud ho chápeme jako vyučování dětí v jejich domácím prostředí vlastními příbuznými, můžeme sledovat již od dob prvobytné společnosti. Již tehdy se potomkům předávaly základy lidského poznání, vědění, dovednosti (Follerová, 2006). S rozvojem společnosti se výchova stávala stále více uvědomělou činností. S prohloubením lidského poznání bylo nutné vypracovat systém výuky, který by umožňoval předávat zjištěné poznatky a postoje dalším generacím.

Domáci vzdělávání bylo zřejmě běžně praktikováno u šlechtických rodů nebo ve výrazně bohatých rodinách. Tento způsob vzdělávání patřil k určité společenské prestiži. Děti měly zajištěny kvalifikované domácí učitele. Předpisy rakouské a později rakousko-uherské monarchie z 19. století domácí vyučování legislativně upravují. Úpravy v podstatě platily i po celé období předmnichovské republiky (Morkes, 2004).

Školský zákon č. 62/1869 ř. z. a jeho pozdější novelizace umožňovaly rodičům zajistit pro své děti soukromé vyučování. To bylo realizováno v soukromých školách nebo v domácím prostředí. Žádné další legislativní normy monarchie však neupřesňovaly, co se rozumělo soukromým vyučováním a co soukromou školou. Podle názoru Františka Morkese Nejvyšší správní soud chápal pojem „*domáci vyučování*“ tak, že jde o takové vyučování, které se uděluje pouze „*jednotlivým žákům, nebo malým skupinám žáků podle jejich individuálních potřeb, a to bez zvláštních, školsky zařízených místností*“ (Morkes, 2004, s. 27).

Školní řád z roku 1905 upravuje podrobnosti a podmínky domácího vyučování, které platily i v letech předmnichovské republiky. Rodiče mohli své děti v období povinné školní docházky ve věku 6–14 let vyučovat doma, a tedy požádat o osvobození od navštěvování veřejné obecné školy. Zavazovali se k tomu, že svým dětem zajistí alespoň takové vyučování, které bylo předepsáno pro povinnou školní docházku ve škole měšťanské nebo obecné. Kromě společného učení dětí z více rodin další omezení pro domácí vyučování nebylo. Rodiče měli plnou odpovědnost za vzdělání dětí. Okresní školský úřad pouze vykonával dozor nad domácím vyučováním a vedl statistiky těchto dětí. Vznikla-li pochybnost o úrovni vzdělání dítěte, okresní školský úřad mohl nařídít jeho přezkoušení, případně přestup

na veřejnou školu nebo soukromou s právem veřejnosti. Po splnění povinné školní docházky se konala „*propouštěcí zkouška*“ ze všech povinných předmětů obecné školy, případně na požádání rodičů i z nepovinných předmětů vyučovaných ve školách (Morkes, 2004, s. 28).

Starším dětem ve věku 14–19 let, pokud chtěly studovat střední školu doma, byl na základě nařízení ministerstva školství č. 443/1850 přiřazen status privatistů. Jejich povinností bylo dát se na konci pololetí přezkoušet na příslušné škole. Po přezkoušení ze všeho učiva jim bylo vydáno vysvědčení (Morkes, 2004, Follerová, 2006).

Zákony Československé republiky a v době Protektorátu Čechy a Morava domácí vzdělávání sice umožňovaly, ale o jeho realizaci nemáme k dispozici žádné podklady. Můžeme pouze předpokládat, že bylo realizováno jen v ojedinělých případech.

Široké reformní proudy ve 20. a 30. letech domácímu vyučování nevěnovaly pozornost. V demokratické Československé republice byl tento způsob výuky považován za anachronismus, který se do nových poměrů nehodil. Prioritním úkolem státu bylo zabezpečení docházky všech dětí do veřejných či soukromých škol (Morkes, 2004).

Je zajímavé, že v *Pedagogické encyklopedii* z roku 1938 nenajdeme termín domácí vyučování. Pár informací nalezneme jen pod heslem „*domácí učitelé*“. Z uvedené encyklopedie můžeme vydedukovat negativní postoj autorů k tomuto způsobu vzdělávání: „*Ani pedagogické ani sociální důvody pro domácí vyučování neobstojí před vážnou kritikou. Nejvýznamnějším nedostatkem soukromého individuálního vyučování jest, že dítě je při něm zbaveno sociálních vlivů, bez nichž se nemůže zdravě rozvíjet v dokonalého člena společnosti. Proto se úkol domácích učitelů víc a víc omezuje jen na předměty doplňující školní programy (např. hudbu, cizí jazyky apod.), nebo na opakování a prohlubování látky, podávané ve škole (v matematice, klasických jazycích, moderních jazycích apod.)*.“ (Morkes, 2004, s. 29)

V naší zemi má tedy domácí vzdělávání v průběhu dějin své nezastupitelné místo. Prošly jím osobnosti české vědy, umění a kultury, jako byli například Magdalena Dobromila Rettigová, Karolina Světlá, Emanuel Purkyně, Jaroslav Hašek, Julius Zeyer, Zdeněk Fibich, Vladimír Vančura, Vladimír Neff a mnoho dalších. Někteří z nich byli sami takto vzděláváni, jiní vzdělávali své děti. Podrobnější přehled je možné nalézt na <http://pamet-dv.sweb.cz/>.

Jedním z charakteristických rysů školství za doby komunistického režimu po roce 1948 bylo definitivní ukončení domácího vzdělávání. Tato strana potřebovala držet pevně ve svých rukou kontrolu nad vzděláním národa, a to i s možností „správně“ na ně ideologicky působit. Domácí vzdělávání se neslučovalo s větším vlivem sovětské školy (Follerová, 2006).

Rok 1989 ukončuje čtyřicetileté období panování komunistické ideologie a budování socialismu v zemi. Je to významný mezník pro zemi, která v době meziválečné patřila k prosperujícím a rozvinutým demokratickým státům v Evropě. Po pádu komunismu se projevovaly snahy o proměnu struktury českého školství v moderní demokratický systém. Mělo dojít k vytvoření řádu, který by vycházel z domácích tradic a podstatných progresivních vývojových trendů západoevropského školství.

Vznikem demokratické společnosti došlo tedy i k demokratizaci českého školství. Vedle státem zřizovaných škol vznikaly i školy soukromé nebo církevní. Ve výuce se mohly začít využívat i různé alternativní metody. Rodiče měli možnost se svobodně rozhodnout, do které školy své děti přihlásí (Spilková a kol., 2005).

Takové pozitivní změny ve vývoji školství jistě nemůžeme opomenout. Přestože mělo individuální vzdělávání u nás určitou kulturní tradici, byla linie domácího vzdělávání vlivem historických událostí přerušena na bezmála šedesát let. Po převratu trvalo ještě řadu let, než se situace změnila a rodiče dostali možnost vzdělávat své děti v prostředí domova. Bylo potřeba legislativního schválení. Pro obnovení možnosti domácího vzdělávání se postrádaly zkušenosti z předchozího období.

4.1 NOVODOBÉ POČÁTKY DOMÁCÍHO VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKÉ REPUBLICĚ

Domácí vzdělávání nebylo v České republice dlouhou dobu ukotveno v žádném zákoně. Pojmy „povinné vzdělávání“ a „povinná školní docházka“ představovaly synonyma. V *Listině základních práv a svobod*, Hlava 4, čl. 33, ods. 1 je ustanoveno, že každý má právo na vzdělání a toto právo je realizováno povinnou školní docházkou po dobu, která je udána v zákoně.

Představa dětí vyučovaných svými rodiči v prostředí domova byla takřka nemyslitelná. Přestože povinná školní docházka byla pevně fixovaná ve vědomí veřejnosti, našla se skupina rodičů, kteří o domácím vzdělávání svých dětí snili. Mezi nimi nechyběli ani rodiče katolického vyznání (Semín, 2002).

V lednu roku 1997 byla v čele s Michalem Semínem založena Společnost přátel domácí školy (SPDŠ). Semín se k založení sdružení vyjádřil: „*Naším motivem není ani tak nespokojenost se vzdělanostní úrovní našich škol, hlavním motivem je znovudobytí primátu rodiny ve výchově. Má-li totiž rodič Bohem danou povinnost vychovat dítě tak, aby bylo*

schopno jednou říci Kristu ano, pak má také Bohem dané právo přinejmenším ovlivnit, ne-li přímo určovat způsob, jakým budou vychovávány a vzdělávány jeho děti. Toto právo si můžeme jako rodiče nárokovat, a to je právě cílem společnosti: umožnit rodičům co nejširší prostor pro splnění této Bohem dané povinnosti, čili rozšířit prostor pro rodičovskou volbu způsobu vzdělávání.“ Z těchto slov můžeme vydedukovat, a tím i potvrdit, že mezi časté motivy rodičů, kteří se rozhodují pro domácí školu, je jejich křesťanské přesvědčení (Follerová, 2006).

SPDŠ měla za cíl sdružit rodiče, kteří by měli zájem o domácí vzdělávání, zmapovat situaci, ale současně také vzbudit zájem veřejnosti o otázky reformy školství. Snahou nebylo konkurovat školám nebo rozvrátit školský systém, nýbrž zdůraznit prvotní zodpovědnost rodičů za vzdělání svých dětí. Rodičům náleží možnost rozhodnout, zda své dítě svěří státní škole, nebo mu zajistí vzdělání například tím, že je budou vzdělávat doma (Follerová, 2006). Tato instituce se snažila prosadit domácí vzdělávání do českého právního řádu a hájit zájmy doma vzdělávajících rodin (Nitschová, 2000). Úzce spolupracovala s americkou Home School Legal Defense Association (Kolář, 2000).

Organizace vydávala Občasník SPDŠ, obsahující novinky o domácím vzdělávání, ale i o vzdělávacích seminářích a akcích pořádaných touto společností. Nejčastěji zde byly zmiňovány názory a zkušenosti rodičů, kteří se do tohoto experimentu zapojili.

4.2 POKUSNÉ OVĚŘOVÁNÍ DOMÁCÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Společnost přátel domácí školy se snažila hájit zájmy doma vzdělávajících rodin a prosadit domácí vzdělávání do českého právního řádu (Nitschová, 2000). Prvním krokem k legislativnímu schválení domácího vzdělávání jako možné alternativy vůči povinné školní docházce bylo tzv. Pokusné ověřování odlišné organizační formy základního vzdělávání – tzv. domácí vzdělávání, neboli tzv. „homeschooling“ (dále PODV). Ze strany ministerstva školství byly sepsány podmínky a charakteristiky pro možné zapojení se do tohoto pokusného ověřování. Z výsledků pětiletého projektu PODV se dále vycházelo při legislativním schválení tohoto alternativního způsobu vzdělávání.

4.2.1 LEGISLATIVNÍ SCHVÁLENÍ POKUSNÉHO OVĚŘOVÁNÍ DOMÁCÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) v roce 1998 vyhovělo opakovaným žádostem SPDSŠ v souladu s ustanovením § 58 písm. a) zákona č. 29/1984 Sb. O soustavě základních a středních škol a umožnilo Pokusné ověřování odlišné organizační formy základního vzdělávání – tzv. domácí vzdělávání, neboli tzv. „homeschooling“ (Kolář, 2000). Realizaci PODV zaštiťoval odbor předškolního, základního a základního uměleckého vzdělávání (Follerová, 2006).

Smlouva mezi ministerstvem školství a Bratrskou školou, přesněji ředitelem Bohuslavem Bulířem, byla uzavřena 26. května 1998. Bylo staveno datum 1. 9. 1998, od kterého započal pětiletý projekt domácího vzdělávání (Nitschová, 2000; Kolář, 2000), který měl trvat do konce školního roku 2002/2003.

Do tohoto projektu bylo zpočátku přihlášeno 33 dětí z 25 rodin z různých koutů České republiky (Kolář, 2000). O něco později se přidaly další dvě školy v republice: ZŠ Ostrava-Výškovice a Církevní a mateřská základní škola J. A. Komenského v Liberci. K 1. září 1999 zahrnovalo pokusné ověřování celkem 169 dětí: Praha 86, Ostrava 35, Liberec 48 (Kolář, 2000). Čtvrtou zainteresovanou školou byla Základní škola Praha 7, Letohradská 1. Pokud se rodič chtěl zapojit do PODV, musel se obrátit na ředitele jedné ze čtyř výše uvedených škol. Ředitel příslušné školy na základě vlastního posouzení dítěte, schopností rodičů vzdělávat své dítě doma a jejich možností plnit podmínky stanovené pro domácí vzdělávání rozhodl, zda se rodina mohla pokusného ověřování zúčastnit. Poté byla – z důvodu vymezení práv a povinností obou stran (rodiny a školy) – podepsána Dohoda o zařazení dítěte do domácího vzdělávání (Walterová a kol., 2004).

4.2.2 PODMÍNKY A CHARAKTERISTIKY POKUSNÉ OVĚŘOVÁNÍ ODLIŠNÉ ORGANIZAČNÍ FORMY ZÁKLADNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ – DOMÁCÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Pro Pokusné ověřování odlišné organizační formy základního vzdělávání – domácí vzdělávání byly MŠMT ČR ustanoveny následující podmínky a charakteristiky (Kolář, 2000):

- Do projektu byli zařazeni pouze žáci 1. stupně ZŠ.
- Povinnost docházet do školy řádně a včas (§ 36 zákona 29/1984 Sb.) nahradila povinnost domácího vzdělávání.
- Odpovědnost za výsledky a průběh vzdělávání nesl ředitel školy.
- Na základě žádosti rodičů zařadil ředitel školy žáky do seznamu. Tento seznam předal před zahájením školního roku na příslušný odbor ministerstva školství.
- Žáci byli vzděláváni v souladu s platným standardem základního vzdělávání.
- Žáci měli být nejméně dvakrát za školní rok hodnoceni z výsledků vzdělávání na příslušné škole. Ředitel kmenové školy stanovil formu a způsob hodnocení.
- Škola obdržela na žáka, jemuž bylo povoleno pokusné ověřování, finanční prostředky ve výši odpovídající normativním prostředkům na žáka navštěvujícího základní školu zřizovanou obcí.
- Žáci se mohli zúčastňovat všech akcí pořádaných školou.
- Ředitel školy na konci každého školního roku podává MŠMT písemnou zprávu o průběhu pokusného ověřování.
- Experiment umožňoval učit i rodičům, kteří nedosáhli maturitní úrovně.

4.2.3 VÝSLEDKY POKUSNÉ OVĚŘOVÁNÍ ODLIŠNÉ ORGANIZAČNÍ FORMY ZÁKLADNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ – DOMÁCÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Hlavní odpovědnost za průběh PODV nesl ředitel školy, která se do projektu zapojila. Školy pomáhaly rodičům s vypracováním metodických plánů i výběrem vhodných učebnic. Pro rodiče organizovaly semináře, ze kterých si mohli odnést nové inspirace pro výchovu a vzdělávání svých dětí. U Bratrské školy byl založen klub Benjamin, určený pro doma vzdělávající rodiny. Ty se zde každý týden setkávaly a zúčastňovaly se různých akcí, například exkurzí na zajímavá místa. Rodiče, kteří byli zapsáni ke kmenové škole J. A. Komenského, využívali možnosti jednou týdně navštívit školu. Povinnými se staly měsíční konzultace v obsazení: dítě, vzdělávající rodič a určený konzultant z řad pedagogů školy (Nitschová, 2000).

MŠMT ČR ve spolupráci s VÚP zpřesnilo některé podmínky pro PODV (Follerová, 2006):

- Požadavkem bylo vytváření podrobnějších výročních zpráv z kmenových škol. V podmínkách stálo snížení normativu na žáka ze 100 % na 50 %.
- Snahou bylo zredukovat možnost domácího vzdělávání na případy dětí „se specifickými vzdělávacími potřebami“ (např. dětí mimořádně nadaných nebo handicapovaných).
- Povinností byla pravidelná účast na konzultacích v rozsahu čtyř hodin měsíčně.
- Nově bylo stanoveno povinné lékařské posouzení způsobilosti rodičů vzdělávat své vlastní děti.

Tyto podmínky, které měly vstoupit v platnost 1. 9. 2001, však nebyly kladně přijaty ani SPDŠ, kmenovými školami, ani rodiči. Požadavek měsíčních konzultací byl těžko splnitelný jak pro rodiny dojíždějící ze vzdálenějších míst, tak pro kmenové školy z kapacitních a personálních důvodů. Rodiče zapojení do PODV považovali za nutné spolupracovat s médii a vytvořit sdružení, které by se stalo respektovaným partnerem ministerstva, případně jiným organizacím a hájilo zájmy rodičů doma vzdělávajících své děti. Došlo k založení Asociace pro domácí vzdělávání (dále ADV) (Follerová, 2006).

5 ASOCIACE PRO DOMÁCÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Asociace pro domácí vzdělávání (ADV) je dobrovolné sdružení fyzických a právnických osob, mající právní subjektivitu (Stanovy ADV, 2005). Tvoří ji především rodiče doma vzdělávaných dětí, kmenové školy a sympatizanti domácího vzdělávání. Členem se může stát každá fyzická či právnická osoba, která souhlasí s cíli a posláním ADV a zaregistruje se písemnou přihláškou. Po přidělení registračního čísla získává práva řádného člena ADV, např. volit orgány ADV, účastnit se Valné hromady ADV, podávat návrhy všem orgánům ADV a požadovat jejich projednávání. Mezi povinnosti plynoucí ze členství v ADV patří kromě platby příspěvku stanoveného Valnou hromadou ADV i respektování závěrů schválených tímto orgánem.

V organizační struktuře ADV stojí v čele valná hromada s voleným pětičlenným prezidiem, prezidentem ADV a dozorčí radou. Valná hromada se schází alespoň jednou za rok, schvaluje rozpočet ADV a výsledek hospodaření, volí prezidium a dozorčí radu. Prezidium spolupracuje s organizacemi, spolky a sdruženími a řídí hospodaření ADV. Dozorčí rada je tříčlenná, je určena ke komplexní revizní činnosti hospodaření ADV a předkládá svá zjištění Valné hromadě ADV. Od letošního školního roku je prezidentkou ADV Judita Kapicová.

Snahou ADV bylo zpočátku prosadit domácí vzdělávání jako jednu z možných forem, jak lze v naší zemi realizovat právo dětí na vzdělání. Zájemcům, ať už šlo o rodiče, ředitele škol, studenty, pedagogy, politiky i nejširší veřejnost, kteří o tomto způsobu vzdělávání uvažovali, nabízela informace a pomoc (Follerová, 2006). V současné době je ADV řádným členem Stálé konference asociací pro vzdělávání (SKAV). Podílela se tedy na připomínkování tvorby RVP ZV (viz www.skav.cz/admin/upload/fck/file/media/stanoviska/StanoviskoRVP.doc).

Cílem ADV je především (Stanovy ADV, 2005):

- prosazovat zájmy domácího vzdělávání v oblasti legislativy;
- být partnerem například MŠMT ČR, Výboru pro vědu, vzdělání, kulturu, mládež a tělovýchovu Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR a jiným subjektům v otázkách týkajících se domácího vzdělávání;
- podávat široké veřejnosti informace o možnostech a výhodách domácího vzdělávání;

- nabídnout a zprostředkovávat poradenskou a metodickou pomoc rodičům doma vzdělávaných dětí;
- pro výše uvedené cíle a aktivity, tak i z důvodu zachování existence ADV zajišťovat finanční zdroje;
- spolupracovat s jinými organizacemi, vládními i nevládními institucemi a občanskými sdruženími v ČR i v zahraničí.

Asociace pořádá každoroční zasedání valné hromady. 28. 9. 2009 se uskutečnilo v rámci 4. celostátního setkání rodin domácích školáků, které proběhlo ve Vraném nad Vltavou. Na programu jako obvykle stálo: zpráva kontrolní komise, zpráva o činnosti prezidia, informace o hospodaření ADV, volba části prezidia, aktuální informace a problémy domácího vzdělávání apod. Po skončení valné hromady se v odpoledních hodinách konalo celostátní setkání a slavnostní zahájení školního roku. Pozvánka z roku 2009 je dostupná na <http://www.domaciskola.cz/akce/pozvankanavalnouhromadu>.

Ze zpráv o činnosti prezidenta ADV od poslední valné hromady konané v září 2008 se dozvídáme o snachách prosadit novelizaci paragrafu o individuálním vzdělávání ve školském zákoně. Úsilí je vynakládáno také na sledování průběhu pokusného ověřování vzdělávání na druhém stupni ZŠ a nyní se čeká na jeho projednání v parlamentu. Díky prezidiu ADV se poprvé uskutečnila Akademie domácího vzdělávání v Praze a sportovní den formou „paralympiády“.

ADV má díky svým připomínkám a podnětům nemalou zásluhu na legislativním umožnění domácího vzdělávání v novém školském zákoně. Po skončení pětiletého experimentu PODV ve školním roce 2002–2003 nebyl nový školský zákon o domácím vzdělávání ještě přijat. PODV bylo tedy prodlouženo do konce školního roku 2004–2005. Po skončení každého školního roku VÚP vypracovával o PODV průběžné zprávy, které měly přinést ucelený souhrn informací, umožnit porovnání průběhu PODV na jednotlivých školách a porovnat výsledky s předchozími roky (Follerová, 2006).

Díky ADV se prosadilo, že v zákoně bylo domácí vzdělávání umožněno i dětem bez závažných zdravotních důvodů. Dalším posunem bylo, že nikoli pracovník krajského úřadu, ale ředitel kmenové školy má vydávat povolení k domácímu vzdělávání. Jak se vyjádřila bývalá prezidentka Jaroslava Simonová v Literárních novinách: „*Úředník na kraji, který navíc není vůbec pedagog, by měl rozhodovat o rodině, kterou nikdy neviděl, mi přijde scestné.*“ (Havránková, 2005, s. 8).

Bývalý prezident ADV Jiří Tůma vidí budoucnost prezidia této asociace v zastoupení matek s vlastními bohatými zkušenostmi s domácím vzděláváním u svých dětí a také s praktickými zkušenostmi s praxí domácího vzdělávání na školách. Prezidentem by měl být podle jeho mínění člověk, který povede organizaci v občanském a neideologickém duchu (Zpráva o činnosti prezidia ADV, 2009).

6 LEGISLATIVA V ČR

Individuální vzdělávání žáků prvního stupně základní školy je v České republice povoleno od 1. 1. 2005. Umožňuje ho školský zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, konkrétně § 41, 561/2004 Sb. Pojem „domácí vzdělávání“ je zahrnut § 41 v pojmu „individuální vzdělávání“ s obdobným významem. Úplné znění zákona je k dispozici na www.msmt.cz.

Tato alternativa vzdělávání je zde uvedena jako rovnocenná forma k plnění povinné školní docházky viz <http://www.rodina.cz/clanek5260.htm>.

V zákoně jsou uvedeny podmínky průběhu, hodnocení a případně zrušení individuálního vzdělávání. Zákon opravňuje každou základní školu v ČR vydat povolení k individuálnímu vzdělávání. Ředitel příslušné školy může vycházet pouze z textu školského zákona, neboť ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen „ministerstvo“) nemá v kompetenci upravovat podrobnosti k individuálnímu vzdělávání vyhláškou. Dalo však k dispozici metodickou pomůcku, neboli souhrn informací a doporučení ve formě komentovaného školského zákona, více na <http://www.msmt.cz/vzdelavani/informace-a-doporuceni-ministerstva-skolstvi-mladeze-a-telovychovy-k-individualnimu-vzdelavani>.

6.1 ZNĚNÍ ZÁKONA

Parlament se dohodl na následujícím znění školského zákona v oblasti individuálního vzdělávání – § 41, 561/2004 Sb.

(http://www.msmt.cz/uploads/soubory/zakony/Uplne_zneni_SZ_317_08.pdf):

6.1.1 POVOLENÍ INDIVIDUÁLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

- O povolení individuálního vzdělávání žáka rozhoduje ředitel školy, kam byl žák přijat k plnění povinné školní docházky, a to na základě písemné žádosti zákonného zástupce žáka. Individuální vzdělávání lze povolit pouze žákovi prvního stupně základní školy.
- **Žádost zákonného zástupce o individuální vzdělávání musí obsahovat:**
 - a) jméno a příjmení, rodné číslo a místo trvalého pobytu žáka;
 - b) uvedení období, ročníku, popřípadě pololetí, kdy má být žák individuálně vzděláván;

- c) důvody pro individuální vzdělávání žáka;
- d) popis prostorového a materiálně-technického zabezpečení vzdělávání a podmínek ochrany zdraví individuálně vzdělávaného žáka;
- e) doklady osvědčující splnění vzdělání osoby, která bude žáka individuálně vzdělávat;
- f) seznam učebnic a učebních textů, které budou ve výuce užívány, pokud nejde o učebnice uvedené v § 27 odst. 1;
- g) další skutečnosti, které mají vliv na průběh vzdělávání žáka;
- h) vyjádření školského poradenského zařízení.

- **Ředitel školy individuální vzdělávání povolí, pokud**

- a) jsou dány závažné důvody pro individuální vzdělávání;
 - b) jsou zajištěny dostatečné podmínky pro individuální vzdělávání, zejména podmínky materiální a ochrany zdraví žáka;
 - c) osoba, která bude žáka vzdělávat, získala alespoň střední vzdělání s maturitní zkouškou;
 - d) jsou zajištěny vhodné učebnice a učební texty, podle nichž se má žák vzdělávat.
- Individuálně vzdělávaný žák koná za každé pololetí zkoušky z příslušného učiva, a to ve škole, do níž byl přijat k plnění povinné školní docházky.
 - Nelze-li individuálně vzdělávaného žáka hodnotit na konci příslušného pololetí, určí ředitel školy pro jeho hodnocení náhradní termín, a to tak, aby hodnocení bylo provedeno nejpozději do dvou měsíců po skončení pololetí.
 - Pokud má zákonný zástupce pochybnosti o správnosti hodnocení žáka, může do 8 dnů od konání zkoušek písemně požádat ředitele školy o přezkoušení žáka; byl-li zkoušejícím žáka ředitel školy, přezkouší jej krajský úřad. Pokud ředitel školy nebo krajský úřad žádosti vyhoví, nařídí komisionální přezkoušení.

6.1.2 ZRUŠENÍ INDIVIDUÁLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

- **Ředitel školy zruší povolení individuálního vzdělávání,**
 - a) pokud nejsou zajištěny dostatečné podmínky ke vzdělávání, zejména podmínky materiální, personální a ochrany zdraví žáka;
 - b) pokud zákonný zástupce neplní podmínky individuálního vzdělávání stanovené tímto zákonem;
 - c) pokud žák na konci druhého pololetí příslušného školního roku neprošel;
 - d) nelze-li žáka hodnotit způsobem uvedeným v odstavcích 4 a 5, nebo
 - e) na žádost zákonného zástupce žáka.
- Ředitel školy rozhodne o zrušení individuálního vzdělávání žáka nejpozději do 30 dnů od zahájení řízení a zároveň zařadí žáka do příslušného ročníku základní školy. Odvolání proti rozhodnutí ředitele školy o zrušení individuálního vzdělávání žáka nemá odkladný účinek.
- Výdaje spojené s individuálním vzděláváním hradí zákonný zástupce žáka, s výjimkou učebnic a základních školních potřeb podle § 27 odst. 3 a 6, speciálních učebnic a speciálních didaktických a kompenzačních učebních pomůcek podle § 16 odst. 7 a výdajů na činnost školy, do níž byl žák přijat k plnění povinné školní docházky.

6.2 KOMENTÁŘ MINISTERSTVA K JEDNOTLIVÝM USTANOVENÍM ŠKOLSKÉHO ZÁKONA

Jak již bylo uvedeno, vydalo ministerstvo pod vedením Mgr. Dany Kuchtové dne 19. června 2007 metodickou pomůcku, která má ředitelům pomoci při rozhodování ve věcech individuálního vzdělávání. Zde uvádím nejdůležitější doporučení a komentáře k vybraným částem zákona o individuálním vzdělávání (<http://www.msmt.cz/vzdelavani/informace-a-doporuceni-ministerstva-skolstvi-mladeze-a-telovychovy-k-individualnimu-vzdelavani>):

O povolení individuálního vzdělávání rozhoduje pouze ředitel libovolné školy, do které je žák přijat k plnění povinné školní docházky. Jde o děti nastupující do 1. ročníku nebo přestupující z jiné školy. Na povolení individuálního vzdělávání se vztahuje právní řád, tedy i zákon č. 500/2004 Sb. Ředitel základní školy může rozhodovat o povolení pouze v případě osob, které již jsou žáky dané školy.

Formulář žádosti o individuální vzdělávání není určený. Zákonný zástupce může využít formuláře příslušné školy, ale není to jeho povinnost. Žádost však musí obsahovat všechny určené náležitosti. (Návrh formuláře ze ZŠ Letohradská – viz Příloha č. 1).

Při výběru učebních materiálů se zákonný zástupce může inspirovat seznamem učebnic, které mají schvalovací doložku ministerstva, tj. jsou bezplatně poskytovány i žákům, kterým je povoleno individuální vzdělávání. Seznam je k dispozici na stránkách www.msmt.cz, odkaz Vzdělávání » Základní školství » Dokumenty » Informace/ sdělení/ doporučení » Učebnice a učební texty. V žádosti uvede zákonný zástupce pouze učebnice a knihy, které schvalovací doložku ministerstva nemají.

Mezi další skutečnosti, které mají vliv na průběh vzdělávání žáka, je nutné uvést například jakákoli zdravotní omezení ovlivňující vzdělávání nebo průběh a podmínky zkoušek. Poskytovat informace o zdravotním stavu žáka je obecnou povinností zákonného zástupce podle § 22 odst. 3 písm. c) a e) školského zákona.

Vyjádření školského poradenského zařízení mohou vydat jakákoli poradenská zařízení v ČR, například speciálně pedagogická centra nebo pedagogicko-psychologické poradny zapsané v rejstříku škol a školských zařízení.

Závažnost důvodů pro individuální vzdělávání posuzuje pouze ředitel příslušné školy na základě správního uvážení, které je soudně přezkoumatelné. Například uvedení důvodu pro volbu tohoto způsobu vzdělávání jako „rozhodnutí rodičů“ je velmi široké, a tím i nedostatečné.

Ředitel školy musí dbát na to, aby:

- přijaté řešení bylo v souladu s veřejným zájmem;
- odpovídalo okolnostem daného případu;
- při rozhodování skutkově shodných nebo podobných případů nevznikaly bezdůvodné rozdíly.

Ředitel školy posoudí dostatečné podmínky pro individuální vzdělávání, zejména materiální a ochrany zdraví žáka, vlastním šetřením na místě, kde bude vzdělávání probíhat. Dosažení maturitní úrovně vzdělávajícího se prokazuje originálem nebo ověřenou kopií příslušného vysvědčení.

Zajištění vhodných učebních textů a učebnic může ředitel školy (případně jiný pověřený pedagog) ověřit vlastním šetřením na místě, kde bude probíhat vzdělávání žáka.

Týká se to jak učebnic uvedených v seznamu se schvalovací doložkou ministerstva, tak i publikací sepsaných v žádosti o povolení individuálního vzdělávání.

Individuálně vzdělávaný žák koná každé pololetí zkoušky v rozsahu vědomostí, jaké jsou stanoveny školním vzdělávacím programem pro daný ročník. Ředitel školy určí formu tohoto přezkoušení, zda půjde například o komisionální zkoušku, případně jiný vhodný způsob s ohledem na specifické vzdělávací potřeby žáka.

Při hodnocení individuálně vzdělávaného žáka vychází ředitel školy z výsledků zkoušek. Doporučuje se také před vydáním vysvědčení přihlédnout k tzv. osobnímu portfoliu žáka. Osobní portfolio obsahuje grafické, písemné a jiné práce žáka, vytvořené během vzdělávání.

Ředitel rozhodne, kdo bude přítomen při zkouškách individuálně vzdělávaného žáka, zda jeho zákonný zástupce, osoba vzdělávající žáka, zástupce školského poradenského zařízení, případně další osoba.

Potvrzení důvodu nepřítomnosti od registrujícího lékaře pro děti a dorost, případně i jiné úřední potvrzení si může ředitel vyžádat od zákonných zástupců v situaci opakovaného omlouvání žáka z termínu zkoušky.

Ředitel školy, popřípadě krajský úřad nemusí v případě pochybností o správnosti hodnocení ze strany zákonných zástupců vyhovět jejich žádosti o přezkoušení, a to z důvodů stanovených vyhláškami.

Při zjišťování podmínek šetřením v místě, kde vzdělávání probíhá, spolupracuje ředitel školy s orgány péče o dítě. Získá-li ředitel závažnou informaci o nedostatečných podmínkách ke vzdělávání, zejména materiálních, personálních a ochrany zdraví žáka, které jsou v rozporu s vydaným rozhodnutím o povolení individuálního vzdělávání, zahájí řízení o jeho ukončení.

Výsledkem šetření může být zastavení řízení (pokud jsou podmínky dostatečné), nebo zrušení povolení individuálního vzdělávání (pokud podmínky dostatečné nejsou). V některých případech je možné určit zákonným zástupcům přiměřený čas k nápravě.

Pojem „konec druhého pololetí“ se vztahuje i na případné hodnocení konané v náhradním termínu nebo v opravné zkoušce. Pokud žák na konci druhého pololetí příslušného roku neprošel, ředitel zahájí řízení o ukončení individuálního vzdělávání u konkrétního žáka.

Žádost zákonného zástupce o zrušení povolení individuálního vzdělávání žáka je vyřizována bez zbytečného odkladu. Tento žák nastupuje pravidelnou školní docházku první vyučovací den, který následuje po zrušení individuálního vzdělávání.

Škola poskytuje doma vzdělávanému žákovi učebnice, pomůcky a školní potřeby v množství, typu, druhu a ve stejné kvalitě, jaké by mu byly poskytnuty při pravidelné školní docházce.

Ministerstvo doporučuje zákonným zástupcům domluvit si s příslušnou školou konzultace alespoň dvakrát během každého pololetí. Na školní stravování nemá individuálně vzdělávaný žák nárok.

Podle § 9 vyhlášky č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, může být účastníkem činnosti družiny každý žák základní školy, tedy i individuálně vzdělávaný žák. Na zájmové vzdělávání ve školní družině bohužel obecně není právní nárok.

6.3 DALŠÍ KOMENTÁŘE K ZNĚNÍ ZÁKONA O DOMÁCÍM VZDĚLÁVÁNÍ

Z odborných publikací, jako je *Úloha školy ve vzdělanosti*, se dozvídáme, že nikde v Evropě zákony nestanovují, jaké úrovně vzdělanosti musí dosáhnout rodič doma vzdělávaného dítěte. Nepožaduje se ani splnění dalších podmínek, jako je například materiální vybavení domácnosti, případně výše rodinného příjmu, ani posouzení ředitele školy, kterou dítě navštěvovalo, nebo na kterou má nastoupit.

Rodiče musejí předložit doklad o splnění určitých podmínek, které jsou projevem naprosté nedůvěry státu ke svým občanům, jak píše J. Tůma (Marvanová, 2001).

Podmínky uvedené ve výše zmíněném zákoně jsou pro vzdělavatele – zákonného zástupce dosti přísné. I tento zákon má nedostatky a sporná místa. Ze znění zákona například nevyplývají žádné podmínky pro školy, které budou garantovat individuální vzdělávání a zajišťovat metodickou pomoc.

Záleží na řediteli a na jeho subjektivním posouzení, zda důvody uvedené v žádosti uzná za dostatečně závažné a jakým způsobem se budou zajišťovat „dostatečné podmínky“ ke vzdělávání (Follerová, 2006).

Nutnost přezkoušení dítěte v každém pololetí, kdy je dítě i ohodnoceno, je ve světě ojedinělá. V jiných zemích, kde je domácí vzdělávání povolenou alternativou vůči povinné

školní docházce, takovou frekvenci zkoušek nemají. V Rakousku či Norsku se maximálně setkáváme s přezkoušením znalostí po celém školním roce. V mnoha zemích dochází k ověřování znalostí jen každý druhý či třetí rok, případně vůbec (Walterová a kol., 2004).

Příznivci domácího vzdělávání poznamenávají, že časté zkoušení v jednotlivých předmětech může vést k zatížení jednak dítěte, ale i příslušných kantorů, kteří přezkušování provádějí (Walterová a kol., 2004).

6.4 SOUČASNÁ SITUACE

Do individuálního vzdělávání bylo ke konci roku 2008 zařazeno přes 400 žáků. Do následující tabulky bylo započítáno 8 žáků mimo první stupeň. Můžeme se domnívat, že jde o žáky, kteří na školách pracovali podle individuálního plánu. Z tabulky lze vyčíst i to, že nejhojněji je domácí vzdělávání zastoupeno v Praze a dále v Středočeském kraji. Příčinou může být to, že v Praze sídlí Asociace pro domácí vzdělávání a rodiče, kteří se pro tuto alternativní formu rozhodli, se mohou scházet a vzájemně se podporovat.

Tabulka 1: Žáci plnící školní docházku podle § 41 školského zákona (podle stavu k: 30. 9. 2008)

Paragrafy školského zákona Území		Žáci plnící školní docházku podle § 41 školského zákona						
		celkem	v tom v					
			1. ročníku	2. ročníku	3. ročníku	4. ročníku	5. ročníku	6. ročníku
Individuální vzdělávání (školní docházka podle § 41)								
Česká republika	CZ0	433	98	91	88	84	64	8
Praha	CZ01	126	22	21	27	23	26	7
Hlavní město Praha	CZ010	126	22	21	27	23	26	7
Střední Čechy	CZ02	128	24	32	25	27	20	–
Středočeský kraj	CZ020	128	24	32	25	27	20	–
Jihozápad	CZ03	45	12	10	4	12	6	1
Jihočeský kraj	CZ031	26	6	7	1	7	4	1
Plzeňský kraj	CZ032	19	6	3	3	5	2	–
Severozápad	CZ04	9	3	–	2	4	–	–
Karlovarský kraj	CZ041	5	2	–	1	2	–	–
Ústecký kraj	CZ042	4	1	–	1	2	–	–
Severovýchod	CZ05	40	13	12	8	3	4	–
Liberecký kraj	CZ051	24	7	8	5	2	2	–
Královéhradecký kraj	CZ052	12	4	3	3	1	1	–
Pardubický kraj	CZ053	4	2	1	–	–	1	–
Jihovýchod	CZ06	32	10	5	7	5	5	–
Vysočina	CZ063	13	5	–	3	3	2	–
Jihomoravský kraj	CZ064	19	5	5	4	2	3	–
Střední Morava	CZ07	18	7	3	6	2	–	–
Olomoucký kraj	CZ071	5	2	–	2	1	–	–
Zlínský kraj	CZ072	13	5	3	4	1	–	–
Moravskoslezsko	CZ08	35	7	8	9	8	3	–
Moravskoslezský kraj	CZ080	35	7	8	9	8	3	–

Zdroj: www.uiv.cz

7 INDIVIDUÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ NA 2. STUPNI ZŠ

Asociace pro domácí vzdělávání (ADV) v čele s doc. RNDr. Jiřím Tůmou, DrSc., bývalým prezidentem ADV, PhDr. Václavem Mertinem a Mgr. Jaroslavou Simonovou, bývalou prezidentkou ADV, předložila dne 23. 6. 2005 MŠMT ČR Návrh na pokusné ověřování individuálního vzdělávání na 2. stupni základní školy.

Realizaci tohoto vzdělávání byla podle ADV nakloněna asi třetina rodičů, kteří již s domácím vzděláváním mají zkušenosti. Jedním z důvodů úsilí o legalizaci domácího vzdělávání na vyšším stupni je fakt, že se nezměnila rodinná životní situace, motiv, podle kterého zákonní zástupci zvolili domácí vzdělávání. Zdravotní omezení stejně jako mimořádné nadání stále trvalo, nezmizelo s překročením 11–12 let věku dítěte. Některým dětem by jeden nebo dva roky individuálního vzdělávání na druhém stupni umožnily více využít výhod a zajistit trvalost přínosu tohoto vzdělávání (Tůma, Mertin, Simonová, 2005).

Pokusné ověřování individuálního vzdělávání na 2. stupni bylo zahájeno 1. září 2007. K ukončení by mělo dojít nejpozději 30. června 2011. V tomto termínu může být do pokusného ověřování zařazen každý žák 6. až 9. ročníku základní školy zapojené do tohoto experimentu.

Žádost musí obsahovat doklady o vysokoškolském vzdělání osob, které budou žáka individuálně vzdělávat..

Mezi další podmínky pokusného ověřování patří vedení průběžných záznamů o obsahovém a časovém vývoji vzdělávání žáka a o jeho výsledcích, vedení záznamů o tom, kdo zajišťuje výuku jednotlivých předmětů (vzdělávacích obsahů podle vzdělávacího programu školy), evidence a uchovávání prací žáka, podle nichž je možné hodnotit žákovu dosaženou úroveň osvojení si vzdělávacího obsahu a dovedností. Vhodné je vést i osobní portfolio žáka.

Vzdělavatelé žáka společně se zákonnými zástupci mají vytvářet podmínky pro vyhodnocování výsledků pokusného ověřování a spolupracovat s Výzkumným ústavem pedagogickým a ministerstvem.

V současné době je do experimentu zapojeno šest škol: ZŠ Ostrava-Výškovice, ZŠ Vrané nad Vltavou, Jedličkův ústav a školy (Praha 2), ZŠ Košetice, Masarykova základní škola (Praha 9), Církevní základní a mateřská škola Jana Ámose Komenského v Liberci (Tůma, Mertin, Simonová, 2005).

8 OHLASY ODBORNÉ VEŘEJNOSTI NA DOMÁCÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Téma domácí vzdělávání je v dnešní době aktuální. V odborných časopisech nalezneme články, které se touto problematikou zabírají. V rámci České televize vznikl v roce 2002 krátký dokument s názvem „Domácí škola. O kladech a záporech domácího vzdělávání“, který připravily H. Chvátalová a I. Křenová.

V převážné části dostupných odborných materiálů a výzkumů se setkáváme s pozitivním ohlasem k domácímu vzdělávání. Proti tomu se staví například Petr Kukal, který – jak je uvedeno v časopise *Děti a my* – považuje rodiče realizující domácí vzdělávání mimo jiné za málo charakterní. Svou energii a schopnosti by podle jeho názoru měli zaměřit na všeobecný prospěch – reformu celého školství (Kukal, 2003).

8.1 VHODNOST DOMÁCÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Někteří odborníci se přiklánějí k volbě domácího či individuálního vzdělávání pouze v případě rodin, které vycestují na delší dobu, a dětem, kterým okolnosti, např. postižení či dlouhodobá nemoc, neumožňují běžnou formu školní docházky. Mezi stoupence tohoto názoru patří i ředitelka pedagogicko-psychologické poradny v Praze 4 Marcela Súslandová. Domácí školu vidí jako vhodnou tam, kde je dostupnost školy omezená, a dítě by tak muselo denně absolvovat dlouhé vzdálenosti. Realizování domácího vzdělávání schvaluje také v případě, kdy je dítě zdravotně oslabené a kvůli častým nemocem by nemohlo být ve škole klasifikováno. Výrazné pozitivum spatřuje v možnosti individuálního přístupu k dětem, které jej vyžadují kvůli specifickým poruchám učení (Marvanová, 2001).

Jiní, jako je například poslanec ODS a propagátor domácích škol Walter Bartoš, uznávají, že současné školství nefunguje tak, jak má. Walter radí rodiče, kteří chtějí vzdělávat své dítě doma, k těm zodpovědnějším. *„Je nutné respektovat to, že dosud opravdu jen těžko hledají alternativu. Základních škol, které by byly tak či onak vstřícné, kde by se nezvonilo, vyučovalo od devíti hodin a neznámkovalo, je jen malinký zlomek.“* Odhaduje, že by jich v Česku bylo možno nalézt „tak na jedno procento“ ze zhruba 4000 základních škol (Mahdalová, 2007, s. 4). Václav Fořtík² mluví také o nešvaru současného vzdělávacího

² Václav Fořtík (1970) – výkonný ředitel Centra nadání a předseda Dětské Mensy ČR. Autor mnoha praktických publikací.

systemu, který „je založen na negativu – zkoumá, co dítě neumí, nikoli to, v čem by mohlo vyniknout.“ (Čechová, 2007, s. 8)

Walterová připomíná velmi důležitou věc, že domácí vzdělávání není vhodné pro každou rodinu. Podstatné je, aby z něj mělo radost jak dítě, tak i rodič, pak bude i úspěšné. Rodiče si musejí stát za tím, že skutečně chtějí vzdělávat své dítě sami. Domácí vzdělávání není plnohodnotnou náhradou školního vzdělávání, ale jen jeho variantou (Walterová a kol., 2004).

„Domácí škola určitě není pro každého, ‚fungovat‘ bude pouze tehdy, pokud rodičům kromě prvotní motivace nechybí i pevná vůle a smysl pro řád a plánování každodenní práce s dětmi. Určitě to není jen nezbytný experiment, ale spíše jedna z cest, jak děti přivést ke kvalitnímu vzdělání bez zbytečného stresu a smysluplně.“ Tak se vyslovuje paní Jana Kubínová a dodává, že pokud rodiče mají chuť učit své děti doma, nemusejí se bát. Doporučuje, aby se nejprve zkontaktovali s někým, kdo má s domácí výukou zkušenost (Těthalová, 2007, s. 25).

Pokusnému ověřování domácího vzdělávání na 1. stupni předcházelo mnoho obav, které se však nenaplnily. Ukázalo se, že nedošlo k velkému odchodu dětí ze škol. Počet takto vzdělávaných dětí se v České republice stabilizoval na cca 350. Závažné problémy nenastaly ani se zapojením dětí do dalšího vzdělávání. Také vyšlo najevo, že skupina rodičů vzdělávajících své děti doma je velmi specifická a neplatí na ni stejná měřítko jako pro celou společnost. Tito rodiče, vědomi si své zodpovědnosti, obvykle sami poznají, kdy je potřeba domácí vzdělávání ukončit.

Více na www.domaciskola.cz/archiv/dokumenty/zadost_2_stupen_MSMT.pdf. Podle zkušeností Jiřího Bakončíka se obavy, že dojde k zneužívání dětí a dítě nezíská dostatečné vzdělání, nenaplnily (Havránková, 2000).

8.2 PŘÍNOS DOMÁCÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Kateřina Jančaříková ve svém příspěvku pro Úvodní teoreticko-metodologický kurz pedagogiky stručně shrnuje výhody, které přináší domácí vzdělávání. Řadí sem především možnost individuálního přístupu. Výuka je „šitá na míru“, postupuje se ideálním tempem. Nadaní žáci se nenudí a ti slabší, obvykle se specifickými poruchami učení nebo intelektovým znevýhodněním, nejsou vydáni napospas posměchu, mohou postupovat bez stresu vlastním tempem. Děti v domácím vzdělávání mají více času na mimoškolní aktivity. Lépe si osvojují práci s literaturou, jsou utvrzovány v tom, že nejde o známky, ale o osvojené vědomosti.

Jančaříková dále uvádí, že těmto dětem domácí vzdělávání nabízí možnost lépe se vyrovnávat s chybami. Podle ní se jejich rodiče stále vzdělávají, využívají širokou paletu pedagogických metod, pomůcek (např. Montessori pomůcky). Často si sami tyto výukové nástroje zhotovují. Vytvářejí si nápadité pracovní listy. S ostatními rodinami, které také vzdělávají své děti doma, si doporučují kvalitní učebnice, předávají si získané zkušenosti a postřehy, například o osvědčených pedagogických metodách. Díky tomu, že se věnují pouze jednomu, respektive několika dětem, mohou reagovat pružněji než učitelé ve třídách s obvyklým počtem 25 žáků.

Výuka jednotlivých výchov, jako je například hra na hudební nástroj, výtvarná příprava, je zde často efektivnější, probíhá individuálně a pod dohledem odborníka (ZUŠ). Efektivnost tohoto přístupu se odráží i při osvojování dovedností trivie a při výuce cizích jazyků. Domácí vzdělávání tím, že není omezeno školní docházkou, umožňuje v častých případech výuku mimo domov – v knihovnách, divadlech, galeriích, muzeích, továrnách, skanzenech, přírodě, na naučných stezkách, ve sklenících, v zoologických zahradách, na výstavách a při nejrůznějších mimoškolních aktivitách (Jančaříková, 2006).

Dále na www.pedf.cuni.cz/uvrs/cz/doktor/jancarikova.doc. Pozitivní vliv domácího vzdělávání nejen na dítě, ale i na celou rodinu dokládá například Mgr. Jiří Bakončík, ředitel školy v Ostravě-Vítkovicích, která byla zařazena do experimentu PODV na 1. stupni ZŠ, uvádí: *„Hlavní smysl domácího vzdělávání vidím v možnosti individuálního přístupu ke každému dítěti a v přímé zainteresovanosti rodičů dítěte na kvalitě vzdělávání. Společná vzdělávací činnost rodičů s dětmi může přinést značné obohacení vztahů uvnitř rodiny.“* (Follerová, 2006, s. 14)

„Učení“, jak píše Lucie Groverová, *„může být přirozenou součástí dne – místo sezení ve škole, kde se dítě učí množství poznatků bez toho, že by tušilo, k čemu jsou dobré, a mnohé poznatky nemají pro ně žádný osobní význam, můžeme počítat, kolik korun bude stát nákup, kolik kilometrů jsme ujeli na kole, co váží mouka, kterou dá máma do koláče. Jak dlouhý byl strom, z kterého teď táta řeže metrové kulány, a jakže se jmenuje? K čemu všemu se dá použít dřevo?“* Dále uvádí, že tím, že dítě bezprostředně vidí, k čemu své znalosti a dovednosti potřebuje, roste jeho vnitřní motivace. Domácí vzdělávání, jak tvrdí, podporuje jedinečnost každého dítěte; viz <http://www.rodina.cz/clanek5260.htm> .

Ukazuje se, že domácí vzdělávání má neopomenutelný přínos i pro reformu českého školství. Mnozí z rodičů své pedagogické zkušenosti z domácího vzdělávání využívají ve svém zaměstnání i v osobnostním růstu. Po ukončení domácího vzdělávání u svých dětí se

začali angažovat ve snahách o zlepšení podmínek na školách a ve školství vůbec. Reformu českého školství podporují osobní zainteresovaností, například ve školství, politice a v různých postgraduálních kurzech pro pedagogy.

Z průzkumů Jančaříkové vyplývá, že domácí vzdělávání poskytuje díky značnému lidskému i materiálnímu potenciálu velké pole působnosti jak pro výzkum, tak pro rozvojové projekty v rámci reformy školství. „*Domácí škola*,“ jak uvádí Mirka Adamcová „*je velká pedagogická laboratoř. Je to zkušenost, kterou bych přála každé učitelce – jedná se o totiž ryzí pedagogický proces. Považuji ji za velký přínos v osobním pedagogickém růstu.*“ (Jančaříková, 2006, s. 13)

8.3 MOŽNÁ ÚSKALÍ DOMÁCÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Nejčastěji zmiňované námitky proti domácímu vzdělávání se většinou soustřeďují kolem otázky, zda jsou rodiče dostatečně kompetentní k vzdělávání svého dítěte a jestli budou schopni mu vytvořit vhodné podmínky pro komplexní socializaci. Odborníci z řad pedagogů a také samotní rodiče se k těmto otázkám vyslovují následovně:

8.3.1 ODBORNÁ ZPŮSOBILOST RODIČŮ

Jednou z nutných podmínek kladených na rodiče k povolení domácího vzdělávání je ukončené středoškolské vzdělání. Již z průběžných zpráv PODV je doloženo, že více než polovina rodičů zapojených do domácího vzdělávání měla vysokoškolské vzdělání a téměř třetina jich měla pedagogické zaměření.

Dá se očekávat, že obsah vzdělávání na prvním stupni základní školy jsou rodiče schopni si osvojit a zvládnou ho předat svým dětem. Každý předmět má státem určené kurikulum, které by dítě mělo během vzdělávání zvládnout. Dostatečnou úroveň osvojení potřebných informací, dovedností a postojů doma vzdělávaného dítěte pak kontroluje kmenová škola. Hana Tůmová³ líčí systém „kontroly“ a funkčnost domácí školy, která podle ní v českých podmínkách nemůže selhat: „*Každého půl roku se musí děti přezkoušet, ale většinou se chodí do školy podívat častěji. Kdyby se ukázalo, že jsou zanedbané, nebo kdyby se rodiče vůbec nedostavili, nastupuje sociálka, a z té má každý respekt.*“ (Mahdalová, 2007)

Škola často nabízí konzultace, na kterých poskytuje rodičům materiální i metodickou pomoc, aby se předcházelo nevhodným výchovným a vzdělávacím postupům, jako je

³ Hana Tůmová – členka Asociace pro domácí vzdělávání, podílí se na koordinaci domácího vzdělávání v Česku. Doma vzdělávala všechny tři své dcery.

například zanedbávání, ale i přetěžování. Je tedy potřeba i neustálého sebevzdělávání rodičů při hledání vhodných metod výchovy a výuky.

Díky přirozenějšímu domácímu prostředí, individuálnímu přístupu bez zatížení vzdělavatele problémy, jako je například řízení kolektivu a řešení výchovných a vzdělávacích problémů, jsou získané poznatky dítěte mnohdy ještě v lepší kvalitě a kvantitě. Tato skutečnost pak může vést k navození dobrého vztahu k dalšímu vzdělání (Follerová, 2006). V dnešní době není nijak neobvyklé, že do prvních tříd nastupují žáci, kteří již ovládají základy čtení, psaní a počtů.

Ze zkušeností vyplývá, že úspěšnost domácího vzdělávání není závislá na dosaženém vzdělání zákonných zástupců, ale na tom, zda se jim podaří zaujmout své děti pro učení. Každému rodiči není dáno přesvědčení, že může dát svému dítěti lepší vzdělání než škola (Walterová a kol., 2004).

V domácí škole zná učitel-rodič žákovy zájmy a potřeby, má možnost výběru, jaké informace žákovi sdělí. Učitelé v domácích školách stráví výukou průměrně 875 hodin ročně. Tyto hodiny však nejsou pokryty jen vyučováním, ale také psychologickými, teoretickými a emocionálními potřebami dítěte (Cay, Reeve, Robinson, 2002).

V případě, že dítě vyžaduje individuální přístup, například kvůli specifickým poruchám učení, považuje Súslandová za důležité, aby rodiče znali základy pedagogiky a psychologie a úzce spolupracovali s metodikem kmenové školy. Jaroslava Simonová říká, že rodiče s dětmi s nejrůznějšími zdravotními či sociálními potřebami, dysfunkcemi, případně specifickými poruchami, mají odlišnou motivaci než ostatní rodiče. K vzdělávání svých dětí jsou těmito okolnostmi dotlačeni, nemají potřebu opravdu děti kvalitně vyučovat. Bakončík dodává, že *„Dítě je doma třeba půl roku a rodiče tím obdobím chtějí co nejjednodušeji přibruslit.“* (Havránková, 2000, s. 8) Pak se může stát, že stále přetrvávající nemocí se potřebné osvojení učiva nahromadí a pak dojde k zanedbání velké části učiva.

Ze zkušenosti se při přezkušování dětí doma vzdělávaných objevilo jen u minima z nich zanedbání systematického rozvíjení znalostí, a to v rámci výchov. Znalost matematiky a českého jazyka byla rodiči nadřazována na úkor hudební, výtvarné a tělesné výchovy. Pokud rodič neovládá některou z uvedených výchov, měl by se snažit to dítěti kompenzovat například pravidelným docházením do umělecké školy, nejrůznějších kroužků, sportovních organizací (Havránková, 2000).

Přestože ještě nejsou k dispozici přesné doklady efektivity domácího vyučování, můžeme ze srovnání výsledků v oblasti vzdělávání a rozvoje osobnosti u dětí usoudit, že rodič je kompetentní osobou pro vzdělávání svých dětí. Tyto děti jsou v průměru stejně úspěšné nebo ještě úspěšnější než jejich vrstevníci. Musíme však brát v potaz, že na to má nemalý vliv, z jaké třídy tyto děti v průměru vycházejí (Cay, Reeve, Robinson, 2002).

Efektivnost vzdělávání, tedy i schopnosti rodiče být vzdělavatelem svých dětí formou domácí školy nám dokládají dostupné informace o tom, že nadpoloviční většina dosavadních absolventů domácí školy pokračuje ve studiu na gymnáziích. Čísla nemůžeme přeceňovat, ale srovnáme-li je se skutečností, že z běžné populace končí na gymnáziích zhruba pětina dětí, je to velké plus připsané na konto domácího vzdělávání (Mahdalová, 2007).

8.3.2 SOCIALIZACE DÍTĚTE

Stále se můžeme setkat s lidmi, kteří žijí s předsudky, že rodiny, které doma vzdělávají své děti, žijí „ve skleníku“, izolovány od společnosti. Podle Jančaříkové se to může stát a jistě se najdou i případy, kdy k tomu v nějaké rodině došlo. V celkovém pohledu je však opak pravdou. Rodiče takto vzdělávající své potomky jsou často ve společnosti velmi angažovaní a žijí velmi rušným společenským životem. Jedná se například o ekologické, publicistické a literární aktivity, angažovanost v církvích, členství v místních zastupitelstvech. Manželé Krausovi z Ratibořce poskytují například náhradní rodinnou péči; viz <http://www.ceskysirotek.cz/m-t.htm> (Jančaříková, 2006).

Je důležité si uvědomit, že domácí vzdělávání poskytuje jiné možnosti socializace než škola, která je v této roli nezastupitelná (Walterová a kol., 2004). V rodině chybí dítěti objektivní srovnání míry jeho znalostí během roku s ostatními stejně starými dětmi. Právě toto srovnávání ho podle M. Súslandové, může zdravě motivovat.

Třídní kolektiv vrstevníků považuje Řezáč vedle rodiny za nejvýznamnější část sociálního prostředí, protože rozšiřuje sociální život dítěte o společenskou dimenzi. Je prostředím, které zastupuje širší společnost (Řezáč, 1998).

Pozitivní vliv třídního kolektivu na dítě je jedna strana věci. Druhá ukazuje i na jeho negativní působení. Plaňanští upozorňují, že i odborní dětské psychologie přiznávají, že dravá soutěživost, tak jak ji známe z tržního prostředí a jak se mnohde začíná prosazovat v rámci různých part na školách, je destruktivní a nezralým jedincům (což žáci prvního stupně bezpochyby jsou) může spíše uškodit než prospět.

Více na <http://www.volny.cz/domvzd/text/social.htm>.

Doc. Karel Rýdl⁴ vypovídá o zkušenostech s domácím vzděláváním: „*osobně si myslím, že v hustě osídlených zemích je domácí vyučování vedeno zejména obavami rodičů z toho, že škola nezvládá socializační roli (...) koncepční by tedy bylo vedle této prosazující se formy podpořit v legislativě školu tak, aby socializační funkce byla prioritní a poznatková sekundární (...) vedle toho musí být ovšem garantováno právo rodičů na volbu vzdělávací cesty při splnění určitých podmínek (...)*“.

Václav Fořtík v rozhovoru pro časopis *Rodina a škola* reaguje na skutečnost, že někteří rodiče nadaných dětí volí domácí vzdělávání, kde se budou dětem individuálně věnovat a jejich nadání rozvíjet, následujícím způsobem: „*Podle mě se děti nejvíce dozvědí o přestávkách. Děti si potřebují zažít socializaci v kolektivu, zjistit, že svět není jen růžový, jak se v rodině občas může zdát. Ve škole zjistí, že dospělý nemusí mít vždycky pravdu, zažijí stres, zlobu okolí – to vše je pro život hrozně důležité. Domácí vzdělávání bych doporučoval maximálně do třetí třídy.*“ Komentuje však také nešvar současného vzdělávacího systému, který „*je založen na negativu – zkoumá, co dítě neumí, nikoli to, v čem by mohlo vyniknout.*“ (Čechová, 2007, s. 8)

Spoluzakladatel a tiskový mluvčí ADV pan Petr Plaňanský⁵ k tomuto tématu uvedl, že ve skutečnosti životní situace probíhají v prostředí sociálně i generačně mnohvrstevnatém a jedině v takovém prostředí se dítě může naučit řešit případné konflikty. Podle Plaňanského doma vzdělávané děti zvládají navázat více sociálních vztahů s lidmi různých věkových kategorií. Nemají problém ani s navazováním vztahů s vrstevníky. Ve svých názorech jsou si jistější a dokážou si je lépe obhájit. Dobře zvládají nečekané stresové situace. Těmto dětem umožňuje domácí prostředí lépe se rozvinout a dozrát v osobnost; viz Plaňanský, P. Socializace a deficit kolektivu, *Bulletin č. 2 Asociace pro domácí vzdělávání, 2003*, http://www.domaciskola.cz/archiv/buletiny/buletinADV2_2003.pdf.

Tento názor potvrzuje i Průběžná zpráva o PODV. Doma vzdělávané děti vykazují dobré znalosti, mají pozitivní přístup ke vzdělání a dozrávají v rozvinuté osobnosti, které jsou bez problémů schopné se zařadit do školního kolektivu. Domácí škola má nezanedbatelný vliv na rodinu, kde se díky ní prohlubují a utužují vzájemné vztahy a vzrůstá jak vzdělání dětí, tak edukátorů (Follerová, 2006).

⁴ Doc. Dr. Karel Rýdl – vedoucí katedry pedagogiky PdF UK – *Podněty pro diskusi o legislativním zakotvení „domácího vzdělávání“*

⁵ Petr Plaňanský – otcem-učitelem v domácím vzdělávání od 1999/2000 dosud. Technický redaktor a křesťanský publicista. Tři roky členem prezidia ADV, čtyři roky členem předsednictva SČKN.

Sociální izolace je největším rizikem domácího vzdělávání. Z tohoto důvodu je například na Bratrské škole kromě posouzení úrovně dítěte při vstupním pohovoru věnována zvýšená pozornost také možnostem jeho kontaktu s ostatními dětmi po vstupu do domácího vzdělávání. Je na rodičích, aby si tuto skutečnost uvědomovali a předcházeli dalším jejím důsledkům. Doporučuje se zajistit dítěti dostatek kontaktů s vrstevníky, například prostřednictvím lokálních podpůrných skupin. Tvoří je rodiny, které doma vzdělávají své potomky. Pořádají pravidelná setkání, výlety a jiné akce. Pro děti i dospělé je zde možnost kontaktu s vrstevníky. Další způsob vytváření vztahů s vrstevníky je pravidelná návštěva zájmových kroužků a dětských organizací, jako je například skaut (Marvanová, 2001).

PhDr. Václav Mertin z katedry psychologie FF UK na základě psychologického posouzení dětí zapojených do pokusného ověřování hodnotí výsledky kvalitativního šetření takto: *„Tyto děti jsou sociálně i emočně v pořádku, nestydí se mluvit, nebojí se klást požadavky, chovají se přiměřeně věku.“* (Kolář, 2000 s. 21–22)

II PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část podává výsledky kvalitativně orientovaného výzkumu. Jde zde o explorační přístup, přičemž cílem je zmapování možných situací, ve kterých se realizuje domácí vzdělávání. Kvalitativní výzkum přináší výsledky ve slovní (nečíselné) podobě. Studie rodin a ředitelů totiž umožňuje plasticitu, výstižnost a podrobnost. Snahou je sblížit se s dotazovanými jedinci z důvodu hlubšího proniknutí do situací, ve kterých se respondenti nacházejí. Jen tak jim můžeme rozumět a danou situaci lépe zachytit (Gavora, 2000). V práci je využita metoda strukturovaného dotazníku a rozhovoru, která umožňuje pozorování respondentů tváří v tvář.

Praktická část nabízí charakteristiku výzkumného šetření, kdy je stanoven výzkumný problém, cíl a záměry a výzkumné metody. Je zde také zaznamenán průběh výzkumu a výsledky testování. Na závěr empirické části předkládáme analýzu údajů, interpretaci výsledků a zprávu o průběhu přezkušování na Bratrské škole 16. ledna 2010.

9 VÝZKUMNÝ PROBLÉM

V České republice je „domácí vzdělávání“ zahrnuto v pojmu „individuální vzdělávání“ a je umožněno díky § 41 školského zákona č. 561/2004 Sb.

Každá základní škola v ČR je tímto oprávněna umožnit realizaci domácího vzdělávání žákovi, který zde byl přijat k plnění povinné školní docházky. O povolení individuálního vzdělávání žáka rozhoduje ředitel školy na základě písemné žádosti zákonného zástupce žáka. V zákoně je stanoven obsah žádosti o individuální vzdělávání a obecné podmínky průběhu, hodnocení a případně zrušení individuálního vzdělávání. Nastavené podmínky – přestože ministerstvo dalo ředitelům k dispozici metodickou pomůcku neboli souhrn informací a doporučení ve formě komentovaného školského zákona – dávají ředitelům značný prostor pro vlastní správné uvážení, posouzení, které mají být soudně přezkoumatelné. Na řediteli je pak například, co bude považovat za závažné důvody pro individuální vzdělávání, co má obsahovat vyjádření školského poradenského zařízení, jak se budou zjišťovat dostatečné podmínky pro toto vzdělávání, jaké jsou vhodné učebnice a učební texty, podle nichž se má žák vzdělávat, jakou formu zvolí pro povinné pololetní přezkušování žáků z příslušného učiva. Legislativa tak dává ředitelům a také rodičům v souvislosti s domácím vzděláváním značnou svobodu v tom, jakou bude mít toto vzdělávání konkrétní formu.

Na základě faktů zjištěných v teoretické části byly formulovány následující výzkumné otázky:

- Jaké zkušenosti mají rodiče s realizací domácího vzdělávání ve své rodině?
- Jaké zkušenosti mají ředitelé škol s realizací domácího vzdělávání na své škole?

Tato diplomová práce má na základě exploračního výzkumu poskytnout škálu zkušeností rodičů, kteří takto vzdělávali své potomky. Dále má zmapovat různé možné varianty realizace domácího vzdělávání na konkrétní škole a v konkrétní rodině. Dále je díky výzkumu prováděnému s řediteli škol zjišťována paleta jejich přístupů a názorů k realizaci domácího vzdělávání na jejich školách. Získané informace mohou být velmi cenné rodičům, kteří s domácím vzděláváním začínají nebo o něm uvažují. Zpracovaná data mají posloužit k uvědomění, že zákonní zástupci mají právo na výběr, kde a jakým způsobem bude u dítěte probíhat tato alternativa vůči povinné školní docházce.

9.1 CÍLE PRAKTICKÉ ČÁSTI PRÁCE

Mezi cíle empirické části této diplomové práce patří jednak zmapování zkušeností rodičů s realizací domácího vzdělávání v jejich rodině, které by mohlo posloužit široké veřejnosti, ale především rodičům, kteří o domácím vzdělávání uvažují, nebo se o něm chtějí jen něco dozvědět.

Druhým cílem teoretické části je sestavení škály možných přístupů ředitelů k realizaci domácího vzdělávání na jejich škole. Snahou bude shromáždit názory a zkušenosti ředitelů škol, kteří s domácím vzděláváním přišli do styku, když na jejich škole domácí vzdělávání probíhá, případně probíhalo.

Na základě shromážděných informací je v praktické části navržen leták podávající základní informace o této alternativní formě vzdělávání.

9.2 VÝZKUMNÉ ZÁMĚRY

Na základě teoretické části přistupujeme k vlastní výzkumné práci. V praktické části byly si položeny otázky, jejichž odpovědi měly být zjištěny formou vedeného rozhovoru a částečně dotazníkovým šetřením. Při sestavování otázek byly brány v potaz požadavky stanovené zákonem, které musí obsahovat každá žádost o individuální vzdělávání podle § 41 školského zákona.

Výzkum je zaměřen na dva okruhy respondentů – na rodiče, kteří doma vzdělávají své děti, a ředitele škol, na kterých domácí vzdělávání probíhalo či probíhá. (Ve skupině ředitelů je i jedna zaměstnankyně školy, která pracuje jako asistentka pro rodiny s domácím vzděláváním, pro účely této práce ji však řadíme mezi ředitele.) Také výzkumné úkoly se rozdělují do dvou skupin:

- Výzkumné záměry týkající se skupiny respondentů tvořené rodiči, kteří doma vzdělávali či vzdělávají své děti:
 1. Objasnit motivace rodičů pro domácí vzdělávání.
 2. Zjistit, jaké zkušenosti získali rodiče při realizaci domácího vzdělávání, konkrétně:
 - a) s návštěvou školského pedagogického zařízení,
 - b) s výběrem kmenové školy,
 - c) jak probíhá/la organizace jednotlivých předmětů,
 - d) které učebnice a pomůcky se jim při vzdělávání osvědčily.
 3. Vyložit zkušenosti rodičů s přezkušováním dítěte v kmenové škole a formou, jakou probíhalo.

4. Nastínit snahy rodičů kompenzovat svým dětem kontakt s vrstevníky.
 5. Shromáždit různorodé rady rodičů, které vyplynuly z realizace domácího vzdělávání.
- Výzkumné záměry týkající se respondentů z řad ředitelů či jiných zaměstnanců škol, na kterých probíhalo či probíhá domácí vzdělávání.
1. Zmapovat zkušenosti ředitelů s realizací domácího vzdělávání na jejich školách a popsat rozdíly v jejich přístupu, konkrétně v těchto oblastech:
 - a) Je na školách zřízena funkce speciálního metodika, konzultanta či asistenta pro tuto alternativní formu vzdělávání a co je cílem a náplní jeho práce?
 - b) Jaké vyjádření školského poradenského zařízení vyžadují ředitelé o dítěti, které má být přijato do domácího vzdělávání na jejich škole?
 - c) Jaké důvody uvádějí rodiče v žádosti o přijetí dítěte do domácího vzdělávání nejčastěji?
 - d) Jaké důvody pro domácí vzdělávání považují sami ředitelé za závažné?
 - e) Jakým způsobem zjišťuje ředitel dostatečné splnění podmínek ke vzdělávání v rodině?
 - f) Jakým způsobem probíhá na jejich škole přezkušování dětí v domácím vzdělávání?
 - g) Setkali se s žadateli, kterým nepovolili domácí vzdělávání, případně z jakého důvodu?
 - h) Jaké služby nabízejí rodičům a dětem, kteří praktikují domácí vzdělávání?
 2. Poskytnout rady ředitelů rodičům, kteří uvažují o domácím vzdělávání svých dětí.

9.3 SPECIFIKACE SBĚRU DAT

Výzkum je zaměřen na zmapování situace rodičů, kteří mají zkušenosti s domácím vzděláváním svých dětí, a zpracování názorů ředitelů škol, na kterých domácí vzdělávání probíhalo či probíhá. Při tomto kvalitativně exploračním výzkumu bylo důležité navázat kontakt s těmito rodiči a řediteli. Nabízela se dvojí cesta ke sběru dat: vést strukturovaný rozhovor s rodiči doma vzdělávaných dětí a řediteli tzv. kmenových škol, kde jsou žáci zapsáni k plnění individuálního vzdělávání podle školského zákona § 41; případně rozeslat zmíněným osobám vytvořené dotazníky se stejnými otázkami, které by padly při strukturovaném rozhovoru. Rozhovory bylo možno udělat s rodiči, kteří přišli se svými dětmi na přezkušování do Bratrské školy v Praze. Na tomto místě se také uskutečnil rozhovor s Juditou Kapicovou – asistentkou rodičů, kteří doma vzdělávají své děti, členkou prezidia ADV. Má dlouholeté zkušenosti s domácím vzděláváním vlastních dětí. Dvěma matkám,

na které byl k dispozici kontakt na stránkách ADV, byl poslán dotazník v elektronické podobě. Adresy ředitelů, kteří mají zkušenost s domácím vzděláváním na svých školách, byly vzaty ze stránek ADV nebo získány prostřednictvím zmínky některých lidí. Pro časovou náročnost bylo v těchto případech k získání potřebných dat zvoleno dotazníkové šetření. Výzkum byl ukončen 3. 3. 2010.

9.4 POPIS POUŽITÝCH METOD

9.4.1 POZOROVÁNÍ

Jako způsob sběru dat pro účely této praktické části byla zvolena nejstarší a nejrozšířenější metoda pozorování. Byla použita při explorativní pozorování, výsledkem je záznam z přezkušování dětí v domácím vzdělávání, konaného v Bratrské škole v Praze 16. 1. 2010. Provedené pozorování můžeme zařadit mezi nestandardizované, bylo poznamenáno intuitivním přístupem a subjektivitou. Cílem pozorování bylo posoudit atmosféru a průběh přezkušování na Bratrské škole v Praze.

9.4.2 STRUKTUROVANÝ ROZHOVOR

Ke sběru dat pro kvalitativní pedagogický výzkum byl využit nejprve rozhovor, který umožňuje bezprostřední verbální komunikaci s respondentem. Navázání osobního kontaktu dává prostor pro hlubší proniknutí do názorů, postojů a motivů oslovených respondentů. Pro účely této diplomové práce byl zvolen důsledně strukturovaný rozhovor. Respondent tedy odpovídal na předem přesně formulované otázky.

Rozhovory, které byly vedeny s šesti rodiči, jež doma vzdělávají své děti, se uskutečnily při příležitosti povinného pololetního přezkušování žáků, kteří plní alternativní formu povinné školní docházky v rámci individuálního vzdělávání, umožněného § 41 školského zákona.

Podrobná zpráva z této návštěvy je popsána v jiné kapitole. Rozhovory se uskutečňovaly v průběhu celého dne, kdy v některých případech bylo dítě tázaného rodiče právě u přezkušování. Respondenty jsem nejprve seznámila s otázkami a následně byl zahájen rozhovor zaznamenávaný na diktafon. Po zpracování do písemné formy se rozhovor poslal elektronickou poštou nazpět rodičům pro možnost úpravy či doplnění. Většina rodičů této možnosti využila jen v malé míře. Změny se týkaly pouze menšího upřesnění poskytnutých informací.

Formou rozhovoru proběhlo i dotazování se po zkušenostech paní JUDITY KAPICOVÉ, zaměstnankyně Bratrské školy, která má nejen v této škole na starost rodiny domácích školáků. Byly jí kladeny dotazy shodné s otevřenými otázkami v dotazníku určeném ředitelům škol, kteří mají zkušenost s realizací domácího vzdělávání na svých školách. I v tomto případě byl rozhovor natáčen na diktafon a po písemném zpracování byl dotazované poslán pro aktualizaci.

9.4.3 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

K získání potřebných dat je pro účely pedagogického výzkumu této diplomové práce použit i dotazník, který M. CHRÁSKA vymezuje jako „*soustavu předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a na které respondent, tedy dotazovaná osoba odpovídá písemně*“ (CHRÁSKA, 2007, s. 163). Výběr metody pro kvalitativní výzkum diplomové práce byl podmíněn krátkou časovou dotací pro sběr potřebných informací. Nebylo možno setkat se s jednotlivými řediteli škol, kteří mají s domácím vzděláváním na své škole zkušenost, a udělat s nimi rozhovor. Rozhovor po telefonu byl zase omezen osobními finančními možnostmi. Z těchto důvodů byl sestavený dotazník ředitelům rozeslán elektronickou formou. Je bráno v potaz, že informace získané dotazníkovým šetřením mají podmíněnou platnost a vyžadují velmi obezřetnou interpretaci, aby se rozlišilo objektivní zjištění od subjektivního vnímání.

Adresy byly získány díky webovým stránkám Asociace pro domácí vzdělávání, kde jsou k dispozici kontakty na školy, které se zapojily do pokusného ověřování 1. stupně, případně na nich v současné době probíhá pokusné ověřování druhého stupně. Některé kontakty byly získány díky zmínce rodičů, s kterými byl veden rozhovor při přezkušování na Bratrské škole. Dotazník je nestandardizovaný, obsahuje kromě první otázky, která je uzavřená, 12 otevřených (nestrukturovaných) otázek, na něž respondent formuluje odpověď sám. Volba otázek je zdůvodněna snahou o hlubší proniknutí ke zkoumaným jevům a lepší postihnutí skutečného mínění respondentů. V otázkách je určen jen předmět, ke kterému se má dotazovaný vyjádřit.

Ředitelé vyplněné dotazníky vrátili zpět v elektronické podobě. Návratnost byla 45,5%. Z odeslaných 11 dotazníků se vrátilo 5.

Dotazník byl zaslán také dvěma matkám, které se již dříve nabídly, že jsou ochotné udělat rozhovor. Pro značnou vzdálenost jim byl zaslán alespoň dotazník sestavený ze stejných otázek, které byly součástí strukturovaného rozhovoru, vedeného s rodiči, kteří

doma vzdělávají své děti. Tento dotazník obsahuje jen otevřené otázky a zpět mi ho poslala pouze jedna ze zmíněných matek.

9.5 SPECIFIKACE VÝZKUMNÉHO VZORKU

Výzkumný vzorek respondentů tvořily dvě skupiny lidí. Výběr byl záměrný, šlo o rodiče, ve všech případech matky, které vzdělávají své dítě doma. Jde o rodiny bydlící přímo v Praze, případně s obstojným dopravním spojením do Prahy. Specifikem této skupiny je, že všichni z oslovených rodičů mají své dítě zapsáno v kmenové škole. Zde jsou jim k dispozici asistenti s totožným přístupem k domácímu vzdělávání, jaký vzešel od Hany Tůmové. Tento přístup je založen na pololetním přezkušování na základě portfoliového hodnocení. To se odráží také v některých odpovědích matek, se kterými byl veden rozhovor. Týká se to však především zkušeností s přezkušováním jejich potomků. Pouze jedna matka, oslovená elektronickou poštou, k této problematice podává v dotazníku trochu odlišnou zkušenost.

Druhou skupinou jsou ředitelé, kteří mají osobní zkušenosti s realizací domácího vzdělávání na svých školách. Osloveny byly všechny školy, které se buďto zapojily do pokusného ověřování domácího vzdělávání na prvním stupni, či na nich probíhá ověřování druhého stupně domácího vzdělávání, případně i ty školy, o kterých jsem se dozvěděla, že s domácím vzděláváním mají nějaké zkušenosti.

9.6 POPIS PRŮBĚHU VÝZKUMU

Po vypracování teoretické části bylo nejprve nutné ujasnit si výzkumné cíle a výzkumný problém. Velmi prospěšná byla osobní návštěva paní Dany Pražákové, která je členkou Asociace pro domácí vzdělávání a v současné době pracuje na ministerstvu školství. Poskytla mi rozšiřující informace o domácím vzdělávání v České republice a cenné rady k sestavení dotazníků pro rodiče a ředitele. Také zprostředkovala možnost navštívit setkání matek, jež se scházejí každý měsíc a řeší aktuální problémy týkající se domácího vzdělávání.

Výzkumné rozhovory se ale nakonec v největší míře prováděly během přezkušování na Bratrské škole v Praze, na které jsem byla pozvána Juditou Kapicovou. Ta se stala důležitou osobou při vstupu do terénu. Při mém seznamování s respondenty a s prostředím hrála funkci tzv. vrátného (*gatekeeper*). Pochopila potřebu a cíl výzkumu této diplomové práce a „otevřela“ mi pro něj prostor. Mimo to vděčím i jiným tzv. sponzorům, kteří mi zprostředkovali jiné kontakty na další respondenty. Písemný přepis záznamu provedených

rozhovorů je k dispozici jako součást práce – viz Příloha č. 3–8 a 16. Na základě provedených rozhovorů byly vytvořeny studie rodin – viz další podkapitola.

9.6.1 ZÁZNAM POZOROVÁNÍ Z PŘEZKUŠOVÁNÍ NA BRATRSKÉ

ŠKOLE V PRAZE 16. 1. 2010

Naskytla se mi příležitost účastnit se přezkušování žáků, kteří jsou zapsáni k individuálnímu vzdělávání na Bratrské škole v Praze. Pozvání p. Kapicové, která mě o přezkušování informovala a ujistila mě, že zde najdu ochotné rodiče k pořízení rozhovorů k mé diplomové práci, jsem přijala s velkou radostí. Byla jsem zvědavá na průběh přezkušování, zkušenosti rodičů a celkovou atmosféru tohoto velkého dne.

Začátek byl stanoven na devátou hodinu. Před školou nepřešlapovala skupina bledých rodičů s ještě bledšími dětmi, ale jen jedna veselá rodina, která na přivítanou konzultantkám předala teplý jablečný závin. Po přátelském uvítání jsme se přesunuli do barevné školní družiny, kde přezkušování probíhalo asi po čtyřiceti minutách až do 14. hodiny. Konzultantky přecházely plynule z povídání o tom, co je nového u nich doma, na to, co se žákovi za ten půlrok povedlo, s čím se setkal a co se mu nejvíce líbilo.

První žačka se pochlubila novými vědomostmi o muzikálech, kterým, dá se říci, úplně propadla. Překládala nám k nahlédnutí své portfolio s výtvary, barevně zpracovaný čtenářský deník, oblíbené knížky. Paní konzultantka se jen vyptávala a žasla nad znalostmi, které dívka má. Během přezkušování mi její maminka velmi ochotně věnovala svůj čas a odpovídala na kladené otázky. Občas se podívala na svou dceru, zda je vše v pořádku.

Po čase se ve dveřích začali objevovat další rodiče s dětmi. Při čekání na samotné přezkušování si příchozí děti mohly hrát na koberci s hračkami, které jim v družině byly k dispozici. Rodiče si s nimi hráli, případně vedli rozhovor mezi sebou. Bylo zde rušno. Po vyzpovídání první maminky jsem si chvíli s dětmi hrála na obchod, s panenkami, na horolezce atd. Bylo hezké, že společně s dětmi, které šly k přezkoušení, přišli i jejich mladší sourozenci. Jedno asi půlroční dítě zde usnulo na koberci mezi dětmi.

Konzultantky byly dvě, proto se přezkušovalo i v kabinetě na koberci. Vše probíhalo v pohodové přátelské atmosféře. Na dětech se neprojevoval žádný stres. Naopak, těšily se, že vše, co za ten půlrok objevily a zvládly, mohou přinést jako válečnou trofej před paní konzultantky. Jedno z dětí například zahrálo na flétnu nacvičenou píseň. Jiné přineslo třídní knihu, která zachycovala všechny výlety, které s rodiči podniklo, práci na zahradě aj. Po přezkoušení se konzultantky a rodiče ještě na chvíli sesedli nad vysvědčením a domluvili se, zda dítě dostane slovní či běžně klasifikované vysvědčení a co bude obsahovat. Myslím, že ve většině případů děti

najdou na svých vysvědčeních kladná hodnocení. Je mi trochu líto, že jsem neměla dostatek času, abych mohla být u každého přezkušování, a to ještě po celou dobu. Ale rozhovory, které jsme vedla s rodiči, mě velmi obohatily a jsem ráda za každý postřeh a postoj rodičů, o který se se mnou podělili.

9.7 STUDIE RODIN

Výzkum rodičů probíhal metodou strukturovaného rozhovoru. Podařilo se zaznamenat šest rozhovorů s rodiči, jejichž děti se na Bratrské škole v Praze účastnily povinného pololetního přezkušování, protože plní povinnou školní docházku podle § 41 školského zákona. Rozhovory jsou ve všech případech vedeny s matkou. Na základě rozhovoru byl vytvořen písemný záznam, který mohli rodiče v elektronické podobě podle svého uvážení poopravit či doplnit a zaslat zpět. Z nich byly vytvořeny studie jednotlivých rodin. Studie rodiny č. 7 je vypracována na základě dotazníku, jejž zaslala matka, která již dříve nabídla spolupráci – viz Příloha č. 9. Záznam rozhovorů a zmíněného dotazníku je k dispozici v přílohách.

Následující kapitoly podávají případové studie rodin a celkové shrnutí.

9.7.1 RODINA Č. 1

O domácí vzdělávání dcery se v této rodině stará převážně matka, se kterou byl veden tento rozhovor. Někdy jí při vzdělávání vypomáhá manžel a podle nálady i starší syn – středoškolák, a to s angličtinou. Dcera v domácí škole, ve které je vzdělávána od prvního ročníku, absoluuje v současné době třetí třídu. Do školky ani školy nikdy nechodila.

Pro tuto formu vzdělávání se rozhodli z důvodu špatné zkušenosti při institucionálním vzdělávání staršího syna, který měl ve škole velké problémy. Dcera byla do šesti let velmi často nemocná, má sníženou imunitu, a když je dlouho v kolektivu, brzo onemocní. Z médií se k rodičům dostala informace, že každé dítě musí nastoupit do předškolní výchovy. Začali se proto zajímat o podrobnosti a dozvěděli se, že jednak je informace nepravdivá, a navíc se seznámili s možností domácího vzdělávání. Pak se skrze stránky Asociace pro domácí vzdělávání zkontaktovali s paní Juditou Kapicovou. Matka pracuje doma, je pro ni lepší učit tam dceru než ji v šest hodin vozit do školy. Domnívá se, že ranní deprese se na dětech také podepíší. Do žádosti o umožnění individuálního vzdělávání uvedli jako důvod častou nemocnost dítěte.

S volbou kmenové školy to měli jednoduché. Setkali se s paní Kapicovou a paní Tůmovou, které zaštiťují domácí vzdělávání v ČR. Jedná se o průkopnice domácího

vzdělávání, prošly si jím a vědí, jaké to je. Rodině pomohly a poradily, která škola je tomuto způsobu vzdělávání nakloněná. Vzájemná pomoc byla úžasná. Matka se setkala s několika rodinami, které doma vzdělávají své děti. Měla možnost se podívat na přezkušování. Když viděla, že to není jako přijímačky na gymnázium nebo na střední školu, moc se jí ulevilo.

S návštěvou školského poradenského zařízení před realizací domácího vzdělávání však nemají dobré zkušenosti. Chtěli se dostavit k psychologovi PhDr. Václavu Mertinovi, který je příznivcem domácího vzdělávání. Ten je však časově velmi vytížen. Navštívili tedy v Holešovicích psycholožku, podle které dcera neměla dostatečné prostorové vidění. Rodiče dostali množství brožurek, které museli s dcerou probrat, protože jinak, jak se vyjádřila psycholožka, by byla zralá na zvláštní školu. Rodiče zde byli důkladně prošetřeni, přirovnávali to však ke „komunistickému výslechu“. Nebylo to vůbec příjemné, ale stálo to za to. Dosáhli svého cíle – dostali razítko.

Pro vzdělávání dcery se jim osvědčily učebnice a knihy, které si sami vybrali v knihkupectvích. Doma jich už mají mnoho. Mezi oblíbená nakladatelství řadí Fragment a Svojtka, která jsou nakloněna dětem.

Při organizaci domácího vzdělávání se snaží o dodržování stanoveného řádu. Když jsou doma, tak usilují začít po osmé hodině a pak se hodinu a půl učí, ale podle toho, kolik je času a nakolik to dceru zaujme. Dcera propadla muzikálům. Kupuje si další nahrávky a srovnává, co je nového. Šije i kostýmy, tancuje, vyrábí dárky. Někdy vzdělávání probíhá až v pátek nebo o víkendu, případně když sedí v čekárně u doktora. Matka se jí snaží ve vzdělávání vést k tomu, aby přišla na jádro problému. Otázky, které by měla, i kdyby chodila do školy, si proberou spolu.

S přezkušováním dítěte v kmenových třídách mají výborné zkušenosti. Matka považuje za dobré, že během přezkušování může být s dcerou a být jí oporou, kdyby něco zapoměla. Diktáty ani testy se dětem nedávají. Dcera učitelkám ukáže portfolio a poví, co za uplynulý půlroku zvládla. Portfolio obsahuje diktáty, obrázky aj.

Pro zajištění dostatečných podmínek k individuálnímu vzdělávání, zejména podmínek materiálních a ochrany zdraví, jak je uvedeno v žádosti, koupili dceři stůl, který ale od té doby vůbec nepoužili, protože vyučování probíhá v kuchyni. Ze začátku se snažili dodržovat všechno, kdyby náhodu přišla kontrola ze sociálního úřadu. Zařídili i pracovní koutek. Bylo to však zbytečné. Každý týden se scházejí s členy z Asociace pro domácí vzdělávání. Ti když vidí, že je dcera v pořádku, nechodí ve špinavém, nepláče, nemají potřebu nic kontrolovat.

Kontakt s vrstevníky má dcera zajištěn tím, že navštěvuje mnoho kroužků. Každý týden se na dějepisných dílnách setkává s ostatními dětmi z domácí školy. Pokud se dějepisná

dílna nekoná, tak je organizací ADRA připraven nějaký projekt, například o globalizaci. Ve středu, čtvrtek a pátek má dcera taneční kroužek a atletiku. U nich doma se scházejí i děti ze sousedství, v průměru tak čtyři až pět dětí. Je to sice malý kolektiv, ale je.

Pokud by měli možnost znovu začít s domácím vzděláváním, nebrala by matka všechno tak striktně, více by se uklidnila a nenervovala se. Měla velký strach, že to nezvládne, myslela si, že musí celému světu ukázat, že její dcera není hloupá, když se vzdělává doma. První dva roky si dokonce dělala i třídní knihu, kterou v současné době považuje za zbytečnou.

Na domácím vzdělávání matka vidí jenom klady. Tento způsob výuky jí přijde jako úžasný. Dcera se nemusí s nikým srovnávat, například v tom, že nemá značkový mobil, že nejezdí na dovolenou k moři atd., zatímco její bratr, středoškolák, se s tím pořád setkává a bojuje s tím. Dcera je toho ušetřena.

V poslední době udělalo matce největší radost to, že dcera slíbila, že se bude opravdu učit a zatím to dodržuje. Má jinak radost z běžných věcí, jako například z toho, že se probudili, odklidili sníh a jsou zdraví.

Během rozhovoru se matka světila s problémy, s kterými se setkává při kontaktu s okolím. Problémy vidí ve společnosti, ve které je sice svoboda, ale na každého, kdo vybočuje, je pohlíženo s předsudky. Její dcera má zkušenost, že se jí děti na kroužcích smějí, že je hloupá, protože je doma, a že se tak nic nenaučí. Matku pořád nebaví někomu dávat důkazy, že se jedná o předsudky. Když přijdou kamkoliv dopoledne, lidé se vyptávají, proč není dcera ve škole. Když se dozvědí, že je v domácím vzdělávání, tak jim to přijde jako nevhodný způsob a ohánějí se socializací. Ani v rodině a mezi příbuznými se nesetkávají s pozitivním ohlasem.

Matka zdůraznila, že před pololetím, kdy se zvědavé děti ptají dcery, jaké bude mít vysvědčení, je to asi nejtěžší. Dcera se setkává s výsměchem: „*No jo, jo, maminka ti napiše zase samé jedničky, protože nic neumíš.*“ Matka to vnímá velmi negativně. Vkládá naději do budoucí generace, která by mohla vytvořit například billboardy se sloganem „DOMÁCÍ ŠKOLA JE NĚCO ÚŽASNÉHO!“, a tak by přispěla k změně přístupu k tomuto vzdělávání. Myslí, že každá maminka má s domácím vzděláváním zkušenosti. Když jí onemocní dítě, tak se s ním musí učit a jde to rychleji než ve třídě s dvaceti dětmi.

9.7.2 RODINA Č. 2

Rozhovor je veden s matkou, která vzdělává v první třídě svého nejstaršího syna. Matka je na mateřské dovolené. Chlapec má ještě tříletého a jedenáctiměsíčního sourozence.

Důvodem pro volbu domácího vzdělávání bylo nenalezení takové alternativní školy, která by rodině vyhovovala. Rodina je věřící, proto hledali církevní školu. V Litoměřicích se neseťkali ani s jedinou školou, která by měla duchovnějši ráz. V současné době se angažují v rozvíjení waldorfské iniciativy a do budoucna by byli rádi, kdyby se podařilo otevřít i waldorfskou školu. Tu by pak mohly navštěvovat i další děti.

Domácí vzdělávání nevidí jako ideální formu vzdělávání pro své děti. Myslí, že při vzdělávání dochází ve vztahu matka – syn k velkým třenicím. Ale mají pocit, že je to pořád menší zlo než syna posílat do normální školy, kde pro duchovní rozměr člověka není prostor. V žádosti o individuální vzdělávání zatím důvod neuvodli, chtějí ho však doplnit – „*Nenašli jsme vhodnou alternativní školu pro našeho syna*“.

K plnění individuálního vzdělávání plánovali být zapsáni na malotřídní škole. Jejich představa byla takovou školu podpořit a být s ní v kontaktu: jezdit s ní na výlety, dělat projekty. Ředitelka školy, kterou oslovili, domácí vzdělávání neznala a nechtěla s rodinou spolupracovat. Matka neměla sílu zkoušet něco nového. Protože rodiče věděli o existenci Bratrské školy a Asociaci pro domácí vzdělávání, rozhodli se pro tuto církevní Bratrskou školu, která je pro ně vlakem dostupná a doposud jim vyhovuje. Pochvalují si, že zdejší paní učitelky vědí, o čem domácí vzdělávání je. Nemusejí tak už nikomu znovu vysvětlovat, jak a proč vzdělávají své dítě doma.

Návštěva pedagogicko-psychologické poradny byla bezproblémová. Když rodina bydlela na Broumovsku, vybrali si psycholožku X, která je domácímu vzdělávání dětí nakloněna do třetí třídy.

V domácí škole používají učebnice nakladatelství Fraus. V loňském roce si matka potřebovala otestovat, zda je schopná syna doma něco naučit. Měli k dispozici učebnice z první třídy. Syn začal pracovat v matematice takovým tempem, že v současné době, kdy navštěvuje první ročník, dělají učivo pro druhou třídu. V českém jazyce zapojovali modelování písmenek, hraní divadla. Syn se naučil vnímat tvary písmen hmatově, procvičoval motoriku. Pak pracovali na správné výslovnosti, kdy zařazovali logopedická cvičení. Nevytvářejí zatím nic vlastního. Matka je ráda, že ji vede vybraná učebnice.

Tím, že jsou v rodině tři malé děti, bývá průběh vyučování někdy velmi legrační. Pro vyučování syna si dali přesná pravidla, od začátku začínají v devět hodin. Postupují s látkou

podle učebnice a vkládají do toho jednou za týden malé projekty. Ty vycházejí z kapitol uvedených v učebnici, např. škola, doprava atd., kde zapojují i výchovy. Zařazují desetiminutová cvičení, pozvolna i diktáty. Každý den čtou, momentálně Mauglího kroniku. Syn navštěvuje kroužek hry na flétnu a chodí do skautu. Odpoledne si hraje s dětmi. Pokud se vyskytne nějaký problém (děti jsou nemocné, synovi něco nejde), učí se odpoledne či o víkendu, kdy je doma otec a pomůže s mladšími dětmi. Syn si na přezkušování v Bratrské škole připravil i hru na flétničku, přinesl slabikář a jiné věci.

Pro zajištění dostatečných podmínek pro individuální vzdělávání koupili synovi pracovní stůl a zařídili mu kout s jeho věcmi. Nikdo k nim nepřišel na kontrolu. Matka se domnívá, že kdyby byli zapsáni v Litoměřicích, tak by tomu bylo pravděpodobně jinak. Možná díky tomu, že jsou nahlášeni v asociaci, mají dobrou zpětnou vazbu. Lidé z asociace vidí, jak doma pracují. Tím, že si zvolili Bratrskou školu, se vyvarovali mnoha problémů, například podezírání z domácího násilí.

Kontakt s dětmi a vrstevníky doma vzdělávanému synovi nechybí. Chodí na hodiny náboženství do nedělní evangelické školy a do kroužku hry na flétnu. Se skautem byl dokonce i na čtrnáctidenním táboře, který zvládl bez problémů.

Matka si myslí, že v domácím vzdělávání je nedůležitější klid. Pokud by měla možnost začít s domácím vzděláváním znovu, určitě by se vyvarovala zbytečného stresování. Matčini přátelé, kteří také vzdělávají své děti doma, ale jsou zapsáni na jiné škole, jí nahnali obavy tím, že měli zkušenost s přezkušováním, kdy dětem byly předkládány náročné testy. Strach z toho, že bude muset zvládnout velký rozsah učiva, se nepotvrdil.

To, co jim při realizaci domácího vzdělávání chybělo, byla odborná péče. Nenašli žádnou učitelku, která by je pochopila, sedla si s nimi a pomohla jim. Až po čase narazili na psychologku X.

Rodičům by velmi pomohlo, kdyby bylo možné si ve škole půjčit metodiky nebo pracovní listy pro učitele, podle kterých by bylo možno učit doma. Nákup učebnic je finančně náročný.

Rodičům, kteří uvažují o domácím vzdělávání svých dětí, by matka jako zastánkyně waldorfské pedagogiky doporučila dodržování rytmu, který děti potřebují od raného věku. Dále matka radí vytrvat ve vytčených mezích a nepovolit, dbát o dodržování určených pravidel.

Největší radost udělalo matce při domácím vzdělávání syna to, že začal číst. Váže na sebe slabiky. Splnili tak cíl, který si do Vánoc dali. Syn čte sice pomalu, ale s porozuměním, a to je základ celého vzdělávání.

9.7.3 RODINA Č. 3

Rozhovor je veden s matkou, která učí svého syna ve druhé třídě všechny předměty. Doma ho vzdělává druhým rokem.

Pro domácí vzdělávání se rozhodli z toho důvodu, že má matka pocit, že by se synem trávila velmi málo času, pokud by chodil do školy. Přijde jí vhodnější, že není nucena chodit do práce, může se věnovat dětem a vyučovat je doma. Domácí škola umožňuje synovi dělat to, co chce, co ho baví a co mu jde. Matka uvedla, že syn chodil měsíc či dva do školy, ale tam se mu to tak nelíbilo. Co uvedli v žádosti o individuální vzdělávání, si přesně nepamatují. Jak uvádí matka, možná napsali častou nemocnost. Syn trpí alergiemi, když chodil do školky, byl často nemocný. Podle názoru matky by v žádosti uvedení důvodu nemělo být vůbec. Považuje to spíše za byrokratickou záležitost.

Nalezení kmenové školy pro domácí vzdělávání předcházelo seznámení se s touto variantou. Matka se o tomto alternativním způsobu vzdělávání dozvěděla náhodou, asi v nějakém časopise, a zalíbilo se jí to. Nejdříve se doptávala na místní škole v Kladně, kterou syn chvíli navštěvoval. Paní ředitelka matce oznámila, že je s tímto způsobem vzdělávání spojena spousta zařizování, nejméně na půl roku. Na internetu pak našla kontakt na paní Kapicovou, která jí poskytla a doporučila další kontakty. Vše se tím urychlilo a nyní jsou zapsáni do Bratrské školy.

S návštěvou školského poradenského zařízení před realizací domácího vzdělávání uvádí matka dvě zkušenosti. V pedagogicko-psychologické poradně v Kladně, kde shledali, že syn neměl s ničím problémy, domácí vzdělávání nebylo doporučeno, protože tato psychologka tuto alternativu doporučuje jen dětem se speciálními potřebami. Matka si přála, aby se syn mohl věnovat třeba animaci, kterou dělá moc rád, rozvíjel věci, které mu jdou. Hledala tedy jiné poradny, kde však byla několikaměsíční čekací lhůta. Paní Kapicová pak rodině doporučila návštěvu psychologa PhDr. Václava Mertina, který jim vydal potvrzení s tím, že nemá u jejich syna nic proti domácímu vzdělávání.

Pro domácí vyučování objednala maminka zprvu učebnice téměř od každého nakladatelství. Zalíbila a osvědčila se jim nakladatelství Didaktis a Pierot. Používají i nejrůznější encyklopedie.

Organizace vyučování předmětů v domácí škole probíhá podle toho, na co mají náladu. Když syn v něčem zaostává, například ve psaní, tak si vyzkouší diktát. Když chtějí jít dopoledne na bazén, jdou na bazén. Nemají stanovený rozvrh. Matka si ale myslí, že by možná bylo lepší mít určený plán.

Přezkušování v kmenové škole, kterou je Bratrská škola v Praze, se uskutečňuje takovou formou, jakou si dítě připraví. Například předloží připravené portfolio nebo něco přečte. Testy, které by musel v jiné škole vyplňovat, se zde nedělají. Matka si pochvaluje i paní učitelku, která je má na starosti. Pomáhá jim a má k nim dobrý přístup.

Pro zajištění dostatečných podmínek pro domácí vzdělávání synovi koupili plakáty s písmenky a obstarali psací stůl.

V okolí nezná rodina nikoho, kdo doma také vzdělával své děti. Matka přiznává, že by možná bylo pro syna lepší být v třídním kolektivu, kde by „se otrkal“. S vrstevníky se syn setkává na hřišti, chodí na fotbal.

Pokud by byla možnost s domácím vzděláváním začít znovu, chtěla by matka pečlivěji zakládat materiály, které společně vytvořili, aby před přezkušováním měli méně stresu. Více času by také věnovala projektu, který si syn vymyslí, a pomohla mu i s jeho dotažením. Například když píše knížku, tak aby ji i dokončil. Aby v práci viděl smysl, a nevyšla tak naprázdno.

Rodičům, kteří uvažují o domácím vzdělávání svých dětí, by doporučila, pokud mají čas, aby to zkusili. V dítěti to podpoří jeho individualitu. Pokud je dítě silná osobnost, tak se prosadí i ve škole, ale matka je spíše toho názoru, že na školách dochází k jejímu potlačování.

Největší radost při domácím vzdělávání svého syna má tehdy, když vidí nějaký pokrok. Když nějakou věc řekne jen jednou a syn si to i po týdnu pamatuje. Stává se totiž, že mu musí něco vysvětlovat vícekrát.

9.7.4 RODINA Č. 4

V rodině jsou tři děti. Nejstarší dcera byla doma vzdělávána od první třídy – ještě v době pokusného ověřování domácího vzdělávání; nyní studuje na střední škole. Syn je v šesté třídě, nejmladší dcera chodí do čtvrté třídy. Oba jsou v domácím vzdělávání od prvního ročníku. O vzdělávání se stará matka, a to již jedenáctým rokem. Otec měl dříve na starost výuku matematiky a hudební výchovy. V současnosti zaskakuje podle potřeby. Děti navštěvují lidovou školu umění, hrají na nástroje a chodí do Sokola.

Formu domácího vzdělávání zvolili ze dvou důvodů. Domnívají se, že pro šestileté dítě je velmi brzo, aby opustilo rodinu a trávil své dny ve škole, odříznuté od domácího prostředí. Nechtěli se ochudit o možnost s dětmi trávit více času, podnikat výlety apod. Jsou toho mínění, že rodina má zodpovědnost za výchovu dítěte. Když se dozvěděli o domácím vzdělávání, přišlo jim hodně zajímavé vyučovat tímto stylem. Druhý důvod je spojen s představou toho, jak bude muset matka každé ráno podstupovat oblékání tří dětí,

přemísťování do Bratrské školy za každého počasí, smogu a odpoledne znova. Hledali vhodné východisko, aby tímto cestováním nezatěžovali děti. Důvody byly tedy praktického rázu a především chtěli být déle spolu. To také uvedli v žádosti o domácí vzdělávání.

Protože matka vzdělává své děti doma již jedenáctým rokem, si už přesně nepamatuje, jak se k Bratrské škole – tj. jejich škole kmenové – dostala. Možná na základě doporučení známých, kteří vzdělávali své děti doma. Kdyby dcera nešla do domácí školy, stejně by na tuto školu nastoupila. Jsou křesťané. To, že zde probíhalo pokusné ověřování domácího vzdělávání, rodině přišlo vhod.

Rodina nemá žádné špatné zkušenosti s návštěvou pedagogického centra ani u jednoho z dětí. Například po testech školní zralosti a rozhovoru s rodiči napsali nejstarší dceři, že nemají námitek. Dokonce jí řekli, že může jít rovnou do druhé třídy. Matka podotkla, že je stejně jedno, co v tomto zařízení napíše. Záleží na řediteli, zda dítě do domácího vzdělávání přijme. Podmínkou zákona je mít potvrzení o návštěvě tohoto zařízení, nikoli že vyjádření z poradny musí mít pozitivní.

Při výuce používají učebnice, které mají schvalovací doložku ministerstva. Osvědčilo se jim nakladatelství Fraus pro výuku češtiny a Studium 1+1 pro matematiku. Učebnice vydané nakladatelstvím Prometheus využívají pro výuku předmětů druhého stupně (matematika, fyzika).

Organizace vyučování jednotlivých předmětů v domácí škole vypadá následovně: Snahou je začít mezi půl devátou a devátou hodinou. Učí se přibližně hodinu, podle toho, jak je potřeba. Obě děti mají každý den matematiku, český a anglický jazyk. Angličtinu vyučuje matka nejen své, ale i některé další děti z domácí školy. Každý den je pak dceři přidávána buď přírodověda, nebo vlastivěda. Na druhém stupni postupují spíše v blocích, kdy mají měsíc například fyziku, dějepis atd.

S přezkušováním dítěte v kmenových třídách má matka velmi dobré zkušenosti. Sama se podílí na přezkušování doma vzdělávaných dětí, a to v Bratrské škole. Když doma začínali se vzděláváním svých dětí, tak jim paní Kapicová a paní Tůmová byly dobrými asistentkami. Matka by je každému doporučila. Považuje je za zkušené ženy, které vyšly z podmínek pokusného ověřování a znají problémy spojené s domácím vzděláváním. Vědí, s čím se potýkají děti i rodiče. Dokážou poradit. Paní Tůmová nastavila způsob přezkušování na základě toho, co se dítě během vzdělávání dozvědělo, na základě portfolia. Jeden čas se objevil tlak ze školy, aby děti psaly test. Nakonec se od toho opustilo, protože to nemělo smysl. Je pravdou, že některé školy přezkušují na základě testů, tam je to těžké. Školy, které spolupracují s paní Tůmovou a paní Kapicovou, přezkušují na základě portfolia.

Rodiče dětem nemuseli zajišťovat dostatečné podmínky pro individuální vzdělávání. Do žádosti napsali, že dítě má svůj stůl a kout. Nic speciálního. Podmínky upravovali podle toho, jak potomci rostli, jak bylo potřeba. Mají zkušenost, že se děti nejraději učily a učí u kuchyňského stolu či na zemi.

Matce přijde domácí škola úžasná v tom, že se děti učí komunikovat nejen s vrstevníky, ale se všemi – mladšími, staršími, dospělými, protože přicházejí do styku s doma vzdělávanými dětmi a jejich rodiči. Myslí si, že není nic potřeba kompenzovat. Považuje to za něco úplně normálního a možná lepšího. Zmiňuje, že když dítě vyjde ze školy do zaměstnání, musí se vyrovnat s různě starými lidmi, učí se s nimi vycházet; ve škole, kde panuje zákon džungle, se podle ní nic nenaučí. V domácí škole to má dítě zažité. S nejstarší dcerou, která byla doma vzdělávána po celou dobu povinné školní docházky, mají zkušenost, že nemá vůbec žádný problém ve škole komunikovat s učitelem, zařídít si, co potřebuje, komunikuje s dospělými. Dokáže se postarat o mladší, protože tak byla vedena. Domácí školu považuje matka za výbornou přípravu pro život.

Měla-li by matka možnost začít znovu s domácím vzděláváním, nic by neděla jinak. Míni tak na základě zkušeností s nejstarší dcerou, která je nyní na střední škole; vidí, jaká je a jak se jí daří.

Rodičům, kteří uvažují o domácím vzdělávání svých dětí, matka radí, ať do toho jdou, i když by si mohli myslet, že na to nemají. Považuje za důležité to, že rodiče chtějí. Ostatní se pak přidá. Kmenové školy pořádají různá setkání rodičů, kde si vyměňují zkušenosti. Jednou za půl roku musejí do školy na přezkušování, kde je jim k dispozici asistentka, která se o ně stará a může jim pomoci. Matka ale netvrdí, že domácí vzdělávání je pro každého. Někdo je raději, když může děti předat do školy. Myslí, že domácí vzdělávání zvládne každý, ale nemusí to být zrovna ta správná cesta. Záleží na rozhodnutí rodičů

Největší radost při domácím vzdělávání svých dětí dělá matce, když vidí nejstarší dceru, jak je samostatná, ve škole prospívá a jde vidět, že jí domácí škola hodně dala. Často si totiž kladla otázku, zda budou dceři na střední škole stačit vědomosti získané doma. Ale obava se nepotvrdila. Z angličtiny je ve škole nejlepší. Dcera sama vícekrát dosvědčila, jak je ráda, že absolvovala i druhý stupeň školy v domácím vzdělávání.

9.7.5 RODINA Č. 5

Doma je vzdělávána nejstarší dcera, která chodí do první třídy. Vzdělává ji převážně matka, s kterou byl veden rozhovor.

Důvodem pro volbu této formy vzdělávání byla snaha, aby výuka probíhala nenásilným způsobem a v přirozenějším prostředí. V žádosti uvedli, že příčinou je nevyhovující škola v blízkosti bydliště.

Kmenovou školu rodiče zvolili na základě doporučení známých lidí. Chtěli najít školu, na které budou učitelé, kteří se orientují v domácím vzdělávání.

Rodiče mají s návštěvou školského poradenského zařízení dobrou zkušenost. Pedagogicko-psychologickou poradnu navštívili nejprve z důvodu školního odkladu jejich dcery. S úmyslem jejího domácího vzdělávání se nejprve obrátili na psychologa Václava Mertina, který je této alternativě nakloněn.

Pro výuku dítěte rodiče doposud nepoužívají žádné učebnice. Mají doma spoustu knížek, které jsou pro děti zajímavé a poučné. Příklady do matematiky si vymýšlí matka sama. Rodiče se informovali o tom, co by mělo dítě zvládnout v dané třídě, a snaží se to orientačně plnit.

Rodina nemá pevně stanovenou dobu, kdy bude probíhat vzdělávání – je to součást celého dne. Výběr učiva vychází z toho, co dítě momentálně zajímá. Matka vidí tento způsob jako nejefektivnější metodu k účinnému zapamatování si informací. Pokud matka vyvíjela nějakou iniciativu, setkala se s tím, že se u dcery začínal spouštět blok a nereagovala. Pokud nastane moment, kdy samotná dcera přijde s něčím, co ji zajímá, a dožaduje se odpovědi, snaží se matka nechat veškeré práce a věnuje se dceři. Hledají pak společně odpovědi na otázky, které patří do prvního ročníku, ale i do učiva středoškoláka.

Na přezkušování v Bratrské škole byli poprvé a matce se průběh opravdu zamlouval. Dvě hodiny, které zde strávila, hodnotí jako velmi příjemné. Na samotném přezkušování dcera povídala o tom, co společně s rodiči doma dělali, a připojila i nějaké názorné ukázky. Na dceři byl znát klid a neobjevoval se strach, že něco nebude umět, že udělá něco špatně.

V žádosti v kolonce o zajištění dostatečných podmínek rodiče uvedli tak jako většina dalších, že má dcera svůj stůl.

Kompenzovat dceři kontakt s vrstevníky matka nepovažuje za nutné. Dcera má ještě tři mladší sourozence. Nejsou to sice vrstevníci, ale fungují jako tým. V domě se setkává s kamarády, kteří sice chodí do školy, ale pak si s nimi může hrát venku. Není tedy potřeba vyvíjet zvláštní námahu pro zajištění kontaktu s dětmi. Kroužky dcera zatím nenavštěvuje.

Matka tím, že má doposud jen krátkou zkušenost s domácím vzděláváním, nemá přehled o tom, zda dělala něco špatně. Nemůže posoudit, co by udělala jinak a co by poradila rodičům, kteří o této formě vzdělávání uvažují.

Poslední dobou udělalo matce největší radost při domácím vzdělávání dcery to, že ovládá čtení. Zpočátku jí dělalo problém spojit písmena do slabik. Před několika týdny, aniž by matka na dceru musela vyvíjet nějaký tlak, se jí to podařilo.

9.7.6 RODINA Č. 6

V této rodině vzdělává doma nejstaršího syna, prvňáčka, především matka, někdy jí pomáhá i manžel. O domácím vzdělávání se dozvěděli před deseti lety, kdy se pro tento způsob rozhodli rodiče, které matka vzdáleně znala. Utkvělo jí to v paměti. Pak se setkala s dalšími rodiči, kteří takto začali vzdělávat své potomky. Matka v srdci cítila, že to bude pro jejich syna dobré, když do toho také půjdou. Na domácí vzdělávání se moc těšila, lákala ji společná práce. V žádosti o individuální vzdělávání rodiče uvedli, že se budou moci dítěti více věnovat.

Při hledání, na kterou školu zapíše syna k individuálnímu vzdělávání, uvažovali nejprve o Základní škole sv. Voršily v Praze. Otec pak navštívil setkání rodičů pořádané Bratrskou školou a rozhodli se pro tuto. Ke kontaktům na školy se dostali díky internetu a prostřednictvím jedné matky, která má s tímto vzděláváním zkušenosti. Spolupráce se školou probíhá normálně, převážně jde o konzultace s metodičkou pro domácí vzdělávání. Když rodiče potřebují nějakou radu, mohou metodičce zavolat.

Zkušenost s návštěvou školského poradenského zařízení je u této rodiny pozitivní. Pracovníky v poradně zajímala jen motivace, proč se tak rodiče rozhodli vzdělávat své dítě.

Slabikář zakoupili klasický, který se synovi líbil. Používají i encyklopedie, atlasy, pracovní listy. Mají dobrou zkušenost s prodejnou levných knih, kde se dají zakoupit skvělé knížky, které mohou sloužit jako učebnice, například o vesmíru, lidském těle. Rodina využívá i internet.

Učení se snažili zařazovat každý den, aby si syn zvykal. Někdy se během dne věnovali jedné věci, někdy toho probrali více. Stanovili si i čas, kdy budou začínat, pokaždé se to ale nepodařilo.

Přezkušování na jejich kmenové škole (Bratrské škole) probíhá na základě portfolia. Syn ukázal, co ho zajímá, co během půlroku dělal. Byl to přátelský rozhovor. Bavili se například o knížce, kterou syn donesl – vykládal o planetách, o tom, na kterých je život, jaká je tam teplota...

Dostatečné podmínky pro individuální vzdělávání rodiče nemuseli zajišťovat žádným speciálním způsobem.

Otázka dostatečného kontaktu s vrstevníky, kterou mnoho odpůrců domácího vzdělávání připomíná, otcí dlouhou dobu ležela na srdci. Už se tím ale netrápí. Rodiče se domnívají, že dítě s tím nemá žádný problém. Syn je komunikativní, má ještě dva sourozence a příbuzné, kteří mají mnoho dětí, a má i kamarády. Navštěvuje kroužky.

Jelikož jsou s domácím vzděláváním v počátcích, nemohou zhodnotit, co by udělali jinak, pokud by měli možnost začít s ním znovu.

Rodičům, kteří uvažují o domácím vzdělávání svých dětí, by matka poradila, aby se dobře informovali, měli přehled o názorech na domácí vzdělávání a dokázali si ho pak obhájit a nebáli se toho. Doporučuje jim obrátit se na školy, které s domácím vzděláváním mají zkušenosti a jsou k němu vstřícné (přezkušování není bráno jako malá maturita, ale je svobodnější). Matka zdůrazňuje nutnost zvážit své možnosti a setrvat v rozhodnutí dítě takto vzdělávat, potřebná je i sebedůvěra. Rodičům by přála také dostatečné finanční zabezpečení.

Největší radost udělalo matce poslední dobou při domácím vzdělávání syna to, že umí číst. Má radost, že je u toho, jak se děti učí, jak syn čte, má chuť tvořit, vymýšlet, poznávat nové věci.

9.7.7 RODINA Č. 7

V této rodině byly vzdělávány obě dvě dcery od 1. do 5. třídy, zčásti i v době pokusného ověřování. Hlavní vyučující byla matka, otec se podílel na výuce tělesné a hudební výchovy.

Domácí vzdělávání zvolili z toho důvodu, že jim přišlo „divné“, že by matka jako učitelka měla věnovat své síly a nejlepší nápady nejprve cizím dětem a pak teprve svým vlastním, přičemž by vlastní děti svěřovala někomu, koho ani nezná, o jehož hodnotovém systému či výukových metodách nic neví.

V době pokusného ověřování nebylo potřeba uvádět nějaký závažný důvod pro individuální vzdělávání, rodiče pouze absolvovali pohovor s ředitelem školy.

Zpočátku spadali pod ZŠ Výškovice v Ostravě, protože to byla jediná možnost. Později jezdili na přezkoušení do Šlapanic u Brna, kde s ostravskou školou spolupracovali. Nikdy od školy nepotřebovali nic jiného než povinné přezkoušení, takže jejich vzájemná spolupráce byla příjemná.

Návštěvu školského poradenského zařízení absolvovali až po několika úspěšně ukončených ročnících domácího vzdělávání, protože teprve tehdy byla nařízena. Vnímali to jako šikanu. Výsledky prozkoumání se nedostaly do rukou rodičů, ale šly poštou přímo do školy. Zdálo se jim to ponižující.

Učebnice si vybírali sami. Jiné se hodí pro kolektivní práci ve škole, jiné pro individuální práci s jedním žákem. Rodiče vytvářeli dětem vlastní pracovní listy, využívali služeb knihoven a internetu. Vybírání nových učebnic byl oblíbený rituál na konci prázdnin. Děti se na výběru samozřejmě podílely. Je důležité, aby se učebnice dítěti líbila, raději ji pak používá. Jako motivaci nejčastěji používali praktický život (kuchařské knihy, zahradu, poštu, obchod...).

Zpočátku se při domácím vyučování snažili dodržovat režim co nejpodobnější školnímu (rozvrh, hodiny, přestávky), ale když si byli jistější, že učivo zvládnou, upravili si vyučování do tematických bloků, do projektů. Buď se věnovali jednomu předmětu z různých stran delší dobu, nebo kombinovali učivo všech předmětů při plnění pestrých projektových úkolů. Pracovali od osmi devíti hodin do oběda. Přestávky zařazovali podle únavy, hladu nebo ukončené části úkolu. Při dvou žákyních se dobře střídala samostatná práce s rozhovorem, přednáškou nebo jiným interaktivním postupem. Každá měla po určitý čas matčinu plnou soustředěnou pozornost.

Jednou týdně, v pátek, býval tělocvik s otcem. Vzali kola, švihadla, míče, stopky, brusle, cokoli, co se venku dalo použít, a vyrazili ven. Kromě toho ještě dcery chodily do Sokola, kde cvičily na nářadí a hrály míčové hry.

Přezkušování dcery lákalo, protože měly možnost předvést, co se naučily. Předkládaly portfolio všech prací, sešity, výkresy, všemožné ruční práce, pak následovaly testy, diktát, přednes, hlasité čtení, zpěv, hra na hudební nástroj, dokonce i tanec. Zkoušející byli vždy vlídní a měli k dívkám hezký přístup.

Požadavek zajistit dostatečné podmínky pro individuální vzdělávání, zejména podmínky materiální a ochrany zdraví dětí, přijde matce jako naprosto nesmyslný a urážlivý. Rodič stejným způsobem školu kontrolovat nemůže. Do jejich rodiny to nikdo nepřišel sledovat.

Téměř každé odpoledne doprovázela matka děti do některého ze zájmových kroužků, oddílů nebo cvičení. O společnost skutečně neměly nouzi a přátel měly i mají dost. Vztahy, které děti navázaly v zájmových kroužcích, se ukázaly jako trvalejší než pozdější přátelství ze školních lavic. Vznikaly totiž na základě stejných zájmů.

Pokud by měli možnost znovu začít s domácím vzděláváním, matka by si to celé víc užívala od samého začátku.

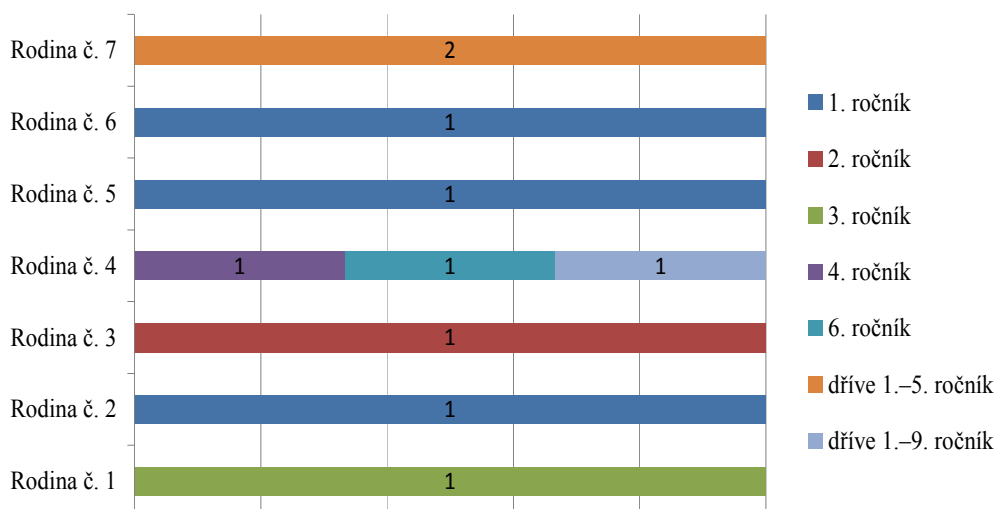
Rodičům, kteří uvažují o domácím vzdělávání svých dětí, matka radí, aby dobře uvážili své možnosti (zejména finanční), ale aby se ničeho nebáli. Domácí vzdělávání v jejich rodině zpětně hodnotí velmi kladně.

Poslední dobou udělaly matce největší radost v souvislosti s domácím vzděláváním reakce učitelů ZŠ na úroveň vspělosti a vzdělání jejich dcer.

9.8 SHRnutí STUDIÍ V RODINÁCH

1. Kdo je/byl doma vzděláván (pohlaví, třída, jak dlouho)?

Graf č. 1

Zdroj: vlastní (viz Příloha č. 3–9)

Z grafu jde vyčíst, že ve třech případech je v domácím vzdělávání žák prvního ročníku. Pak jsou zde zastoupeni žáci 2., 3., 4. ročníku. V jedné rodině, kde mají zkušenost s domácím vzděláváním dcery během všech ročníků základní školy, probíhá vzdělávání touto alternativní formou u dítěte ve čtvrtém ročníku a současně i u žáka druhého stupně: „*Mám tři děti. Nejstarší dcera, vzdělávaná doma od první třídy – ještě v době pokusného ověřování domácího vzdělávání, studuje na střední škole. Syn je v šesté, dcera chodí do čtvrté třídy. Oba jsou doma vzděláváni od prvního ročníku.*“ (Příloha č. 9). Jedna matka má dřívější zkušenost s domácím vzděláváním u svých dcer, vzdělávala je takto od prvního do pátého ročníku základní školy.

2. Kdo je/byl ve Vaší rodině domácím vzdělavatelem? Jaké předměty vyučuje/vyučoval? Jaké je jeho vzdělání?

O domácí vzdělávání se u všech rodin stará převážně matka. Ve dvou případech byl otec zapojen do výuky HV, TV. V jedné rodině vypomáhá i starší sourozenec: „*Někdy mi vypomáhá podle nálady i starší syn – středoškolák, a to s angličtinou. Tím, že se zajímá o chemii, naučila se od něj dcera chemické značky. Manžel večer vypomáhá s některými úkoly*

či příklady.“ (Příloha č. 3) „Manžel měl dříve na starost matematiku a hudebku. Ted' podle potřeby zaskakuje.“ (Příloha č. 6) V jednom případě „...děti navštěvují hudebku – hru na nástroj a chodí do Sokola.“ (Příloha č. 6)

3. Z jakého důvodu jste pro Vaše dítě zvolili formu domácího vzdělávání?

Důvody pro volbu domácího vzdělávání, jak je možné se dočíst i v teoretické části této diplomové práce, se různí: například zdravotní, hodnotové, praktické, pedagogické... V jednom případě se rodiče rozhodli vzdělávat své dítě doma z důvodu zdravotních problémů dcery: „Terežka byla do šesti let velmi nemocná, má sníženou imunitu; když je dlouho v kolektivu, brzo onemocní.“ (Příloha č. 3)

V ostatních rodinách můžeme vidět kombinaci více důvodů. Většina rodičů reaguje na současný způsob vzdělávání na školách v blízkosti bydliště, který nesplňuje jejich představy o osvojování si vědomostí, dovedností, návyků, postojů a hodnot u žáků. Domnívají se, že je pro dítě lepší, aby bylo individuálně vzděláváno matkou v přirozenějším prostředí domova: „...mohu se mu lépe věnovat než učitelka, která má třídu plnou dětí, a když pracuje s jedním, ti ostatní se zatím nudí. Syn chodil dva měsíce do školy a to se mi tam nelíbilo. Domácí škola umožňuje synovi dělat to, co chce, co ho baví a co mu jde.“ (Příloha č. 5) „...přišlo nám, že pro šestileté dítě je velmi brzo, aby opustilo rodinu a trávil své dny ve škole, odříznuté od rodiny.“ (Příloha č. 6)

Důvod může vycházet také z logického posouzení situace, kdy matka má pedagogické vzdělání, které by raději investovala nejprve do vzdělání svých dětí : „Zdálo se nám divné, že by matka jako učitelka měla věnovat své nejlepší síly a nápady nejprve cizím dětem a pak svým vlastním, přičemž by vlastní děti svěřovala někomu, koho ani nezná, o jehož hodnotovém systému či výukových metodách nic neví.“ (Příloha č. 9)

V jedné rodině není domácí škola považována za ideální formu vzdělávání pro jejich dítě. Jedná se o věřící rodinu, která doposud v blízkosti nenarazila na školu, kde by se dítě rozvíjelo i po duchovní stránce: „Nenašli jsme takovou alternativu, která by nám vyhovovala. Jsme věřící rodina, chtěli jsme nějakou církevní školu. V Litoměřicích není ani jedna škola, která by měla nějaký duchovnějším ráz... Domácí vzdělávání pro mě není ideální. Myslím, že vztah máma a syn – tam dochází někdy při vzdělávání k velkým třenicím. Nenašli jsme jinou variantu. Přišlo nám to pořád menší zlo než ho posílat do normální školy, kde na nějaké duchovno není prostor.“ (Příloha č. 4)

Jako praktický důvod bylo uvedeno ušetření času a sil jinak věnovaných přemísťování do školy: „Taky mě děsila představa, jak budu muset každé ráno podstupovat oblékání tří

děti, přemísťování se do Bratrské školy za každého počasí, smogu a odpoledne to samé. Přišlo mi to jako vhodné východisko, zvolit domácí vzdělávání a tímto cestováním nezatěžovat děti.“ (Příloha č. 6).

Jiná rodina se rozhodla zavést domácí vzdělávání u svého syna na základě zkušeností známých, kteří takto vzdělávali své potomky. V současné době to rodiče považují za dobrou volbu i pro jejich syna: *„Cítila jsem v srdci, že to bude pro našeho syna dobré, když do toho půjdeme. Samozřejmě dost věcí ukáže čas, jak dále postupovat. Na vzdělávání jsem se moc těšila, že budeme společně pracovat.“* (Příloha č. 8).

Hodnota rodiny a možnost být spolu déle se ukázala také jako jeden z možných důvodů pro volbu domácího vzdělávání: *„Bylo nám líto ochudit se o možnost s dětmi trávit více času k výletům aj.“* (Příloha č. 6).

4. Jaký důvod jste uvedli v žádosti o individuální vzdělávání?

V době pokusného ověřování byl důvod pro individuální vzdělávání uváděn jen v rámci osobního rozhovoru s ředitelem školy. *„Tehdy byly žádosti formulovány jinak, absolvovali jsme pohovor s ředitelem školy.“* (Příloha č. 9).

U dvou případů rodiče uvedli v žádosti o individuální vzdělávání svých dětí zdravotní důvody. *„Nemocnost dítěte. Pracuji doma, je pro nás lepší učit dceru doma než ji v šest hodin vozit do školy. Myslím, že ranní deprese se na dětech také podepíše.“* (Příloha č. 3). *„Uvedli jsme zdravotní stav – častá nemocnost. Syn má slabší alergii, když chodil do školky, byl víc nemocný.“* (Příloha č. 5)

Jedna z matek si přesně nevybavuje napsaný důvod, ale domnívá se, že se týkal praktického hlediska a potřeby být co nejdéle jako rodina spolu. U dvou rodičů můžeme důvody zařadit do hodnotových: *„Nevyhovující škola v blízkosti bydliště.“* (Příloha č. 7). *„...asi to, že vnímáme, že je to pro dítě dobré.“* (Příloha č. 8).

Jen jedna z matek uvedla jako hlavní důvod možnost individuálního přístupu: *„Určitě jsem uvedla, že mohu se synem pracovat individuálně, tedy se mu více věnovat.“* (Příloha č. 8).

V rozhovoru jedna z matek označila tento požadavek – uvádění důvodu v žádosti o individuální vzdělávání – za byrokratickou věc: *„Podle mého názoru by v žádosti uvedení závažného důvodu nemělo vůbec být. Spíše to je byrokratická věc.“* (Příloha č. 6).

5. S jakými problémy jste se setkali při realizaci domácího vzdělávání ve Vaší rodině?

Ráda bych se Vás zeptala konkrétně na následující oblasti:

a) Podle čeho jste volili kmenovou školu, jak jste ji našli? Jak probíhala Vaše vzájemná spolupráce?

Čtyři děti z domácího vzdělávání jsou zapsány na Bratrské škole v Praze. Jedno z dětí je zapsáno v ZŠ Vrané nad Vltavou. Jedna z oslovených matek vzdělávala dvě své děti ještě v době pokusného ověřování. V několika případech se dotazovaní rodiče ke kontaktu na Bratrskou školu dostali díky internetovým stránkám Asociace pro domácí vzdělávání, případně na doporučení známých lidí. Našli zde kontakt na paní Juditu Kapicovou, která je v prezidiu této organizace, má bohaté zkušenosti s domácím vzděláváním nejen se svými dětmi. V současné době pracuje jako metodička pro děti, které jsou doma vzdělávány. *„Setkali jsme se s paní Kapicovou a paní Tůmovou, které zastřešují domácí vzdělávání. Ty jsou průkopnice, prošly si tím a vědí, jaké to je. Ty nám pomohly a poradily, kde je potřeba zajít, které školy jsou vstřícné. Vy nemusíte nikde tápat.“* (Příloha č. 3)

„Paní učitelky vědí, o čem to je, to je hrozně důležité. Nemusím už nikomu znovu vysvětlovat, jak a proč vzděláváme doma.“ (Příloha č. 4) *„Na internetu jsem pak našla telefon na paní Juditu Kapicovou z Asociace pro domácí vzdělávání, která mi poskytla a doporučila další kontakty. Vše se tím urychlilo a nyní jsme zapsáni do této Bratrské školy.“* (Příloha č. 5)

„O školách jsem se dozvěděla z internetu a od jedné maminky.“ (Příloha č. 8) *„Na doporučení. Chtěli jsme jít do školy, kde bude paní, která tomu rozumí.“* (Příloha č. 7)

„Nevím přesně. Už je to dlouho. Možná podle doporučení známých, kteří vzdělávali své děti doma a doporučili nám Bratrskou školu. Jsme křesťané. Kdyby dcera nešla do domácí školy, stejně by nastoupila na tuto školu. To, že zde probíhalo pokusné ověřování domácího vzdělávání, nám přišlo vhod. Jinak na stránkách ADV jsou napsány školy, které s domácím vzděláváním mají již zkušenosti.“ (Příloha č. 6)

V jedné rodině byl plán zapsat se k individuálnímu vzdělávání na malotřídní škole, se kterou by rádi spolupracovali a účastnili se některých společných akcí. V blízkém okolí se však s žádnou takovou nesetkali. Pro Bratrskou školu se rozhodli z toho důvodu, že se jedná o školu křesťanskou, která je pro ně vlakem dobře dostupná. *„Chtěli jsme být zapsáni na malotřídní školu. Představa byla, že bychom ji tak podpořili a byli s ní v kontaktu, jezdili s nimi na výlety, dělali projekty. Ředitelka jedné školy, kterou jsme oslovili, s námi nechtěla nic mít. Nevěděla pořádně, o co jde. Neměla jsem sílu prorážet něco nového. Věděla jsem, že Bratrská škola je a ADV také. Rozhodli jsme se i díky dostupnosti vlakem pro tuto církevní*

školu, která nám vyhovuje.“ (Příloha č. 4) Zkušenost, že v blízkosti bydliště rodiče nenašli školu, která by jim vyšla vstříc a umožnila jim domácí vzdělávání, mají i v jiných rodinách: *„Nejdříve jsem se ptala na místní škole v Kladně, kterou syn navštěvoval. Paní ředitelka, od které jsme potřebovali její souhlas a hodnocení pro pedagogickou poradnu, mi oznámila, že je s tím spousta zařizování, že se to v tomto roce už nestihne a že domácímu vzdělávání není nakloněna.*“ (Příloha č. 5)

Ohledně spolupráce s kmenovou školou se rodiče vyjádřili (pokud to vůbec komentovali), že se týkala možnosti konzultací s přidělenou učitelkou: *„Spolupráce probíhá normálně, převážně jde o spolupráci s paní metodičkou pro domácí vzdělávání.*“ (Příloha č. 8) *„Vzájemná pomoc byla úžasná. Ví, že vstupujete do neznáma. Prošla jsem pár rodin, měla jsem možnost se podívat na přezkušování. Když jsem viděla, že to není jako přijímačky na gymnázium nebo na střední školu, moc se mi ulevilo.*“ (Příloha č. 3)

V jednom případě se rodiče rozhodli pro Bratrskou školu v Praze na základě osobní návštěvy, při které pro ně byla připravena informační schůzka o individuálním vzdělávání. *„Při hledání školy, na kterou zapíšeme našeho syna k individuálnímu vzdělávání, jsme uvažovali nejprve o Základní škole sv. Voršily v Praze. Manžel pak navštívil setkání rodičů pořádané Bratrskou školou a rozhodli jsme se pro ni.*“ (Příloha č. 6)

b) Jaká je Vaše zkušenost s návštěvou školského poradenského zařízení před realizací domácího vzdělávání?

Zákon obsahuje požadavek vyjádření školského poradenského centra. Není zde však napsáno, do jaké míry má ředitel kmenové školy k vyjádření přihlížet. Tuto zkušenost zmínila i jedna z oslovených matek: *„Ono je to stejně jedno, co vám tam napíše. Záleží na řediteli, zda dítě vezme a do jaké míry zohlední vyjádření pedagogicko-psychologické poradny. Podmínka ze zákona je mít vyjádření školského poradenského zařízení, a ne že musí mít z poradny pozitivní vyjádření.*“ (Příloha č. 6)

Požadavek vyjádření školského poradenského zařízení byl zařazen až v zákoně o individuálním vzdělávání. V jedné rodině tuto návštěvu museli podstoupit i po několikaleté praxi domácího vzdělávání. Zpočátku byli totiž zařazeni do pokusného ověřování individuálního vzdělávání. Tento požadavek hodnotí rodiče jako ponižující. *„Tuto návštěvu jsme absolvovali až po několika úspěšně ukončených ročnících domácího vzdělávání, protože teprve tehdy byla nařízena. Brali jsme to jako šikanu. Výsledky se nedostaly do rukou nás rodičů, ale šly poštou do školy. Zdálo se nám to ponižující.*“ (Příloha č. 3)

Ve dvou případech se oslovení rodiče obrátili na psychologa Václava Mertina, který je znám tím, že je domácím vzdělávání nakloněn. „*Paní Kapicová mi pak dala kontakt na PhDr. Václava Mertina, který mi napsal potřebné potvrzení, že nemá nic proti tomu, aby byl můj syn zařazen do programu domácího vzdělávání.*“ (Příloha č. 5)

Ne všem rodičům se tato možnost návštěvy Mertina poštěstila: „*Chtěli jsme se dostat k psychologovi panu Mertinovi, který je příznivec domácího vzdělávání. Ten je však časově velmi vytížen.*“ (Příloha č. 3)

Ve třech případech se rodiče setkali s kladným přijetím, kdy ze strany oslovených psychologů nebyly kladeny zvláštní překážky k možnosti domácího vzdělávání. „*...jsme si vybrali paní psycholožkou X, která byla domácím vzdělávání nakloněná do třetí třídy. To nebyl problém.*“ (Příloha č. 4) „*Nemám žádné špatné zkušenosti s návštěvou pedagogického centra ani u jednoho z dětí. Například po testech školní zralosti a rozhovoru s námi rodiči napsali nejmladší dceři, že nemají námitek. Dokonce jí řekli, že může jít rovnou do druhé třídy.*“ (Příloha č. 6) „*Samozřejmě byli zvědaví, proč jsme se rozhodli neposílat dítě do školy, kde by mělo kolem sebe vrstevníky. Nebyl to ale problém.*“ (Příloha č. 8)

Najdou se však i rodiče, kteří mají negativní zkušenost s požadovanou návštěvou takového zařízení. „*Paní Tůmová a Kapicová nás poslaly do Holešovic k paní psycholožce. To byl však problém. Dcera podle ní nemá prostorové vidění. Tehdy byla ve stresu a nezvládla vše, co se po ní chtělo. Pro Terezku jsme dostali tisíce brožurek, které musela probrat, protože jinak by byla zralá na zvláštní školu. Byla zde přisedící i socioložka nebo paní ze sociální péče. Ty nás i s manželem důkladně prošetřily, opravdu se mi to nelíbilo. Říkali jsme si, co je jí do toho, připomínalo nám to komunistický výslech. To bylo ale jediné, ale stálo to za to. Když už jsme něco nakousli, chtěli jsme to dosáhnout konce – dostat razítko.*“ (Příloha č. 3)

c) Jaké učebnice a pomůcky používáte/jste používali v domácí škole? Která pomůcka nebo učebnice se Vám nejvíce osvědčila? Používáte učebnice doporučené školou nebo vlastní?

Používání učebnic je, společně s jinými výukovými materiály, u doma vzdělávaných rodičů běžnou záležitostí. „*Nevytváříme zatím jinak nic vlastního. Jsem ráda, že mě vede ta učebnice.*“ (Příloha č. 4) „*Objednala jsem zprvu učebnice skoro od každého nakladatelství, abychom něco nezameškali, ale to je zbytečné, ani jsme je všechny nevyužili.*“ (Příloha č. 5)

Jedna z oslovených matek podává informaci, že nevyužívají prozatím žádných učebnic: „*Učebnice nepoužíváme žádné. Pracujeme se vším, co zaujme děti. Máme doma*

spoustu knížek – naučných, populárně naučných, dětské verze, pohádky. Příklady si vymyslím z hlavy. Jen mailem mi přišlo orientačně, co by mělo dítě zvládnout v dané třídě. To nosím v hlavě.“ (Příloha č. 7)

Na výběru učebnic se ve většině případů podílejí samotné doma vzdělávané děti. *„Většinou vykoupíme knihkupectví. Dcera si sama vybere, co se jí líbí. A když ji to chytne, to je opravdu důležité.“ (Příloha č. 3) „Vybírání učebnic byl náš oblíbený rituál na konci prázdnin. Děti se na výběru samozřejmě podílely. Je důležité, aby se učebnice dítěti líbila, raději ji používá.“* V jedné rodině se přihlíží k učebnicím i z hlediska toho, zda mají schvalovací doložku ministerstva školství.

Mezi osvědčené publikace, které rodiče využívají pro domácí vzdělávání, patří učebnice z nakladatelství Fragment, Svojtka, Fraus, Pierot, Didaktis, Studio 1+1, Prometheus. *„My máme oblíbené nakladatelství Fragment a Svojtka – ty jsou nakloněny dětem.“ (Příloha č. 3) „Osvědčilo se nám nakladatelství Fraus pro výuku matematiky a Studio 1+1 pro češtinu. Prometheus využíváme pro výuku matematiky na druhém stupni.“ (Příloha č. 6) „Zalíbilo a osvědčilo se nám nakladatelství Pierot a také některé publikace z nakladatelství Didaktis, ale přesně se žádné učebnice nedržíme, vytváříme si učební program, který nám vyhovuje.“ (Příloha č. 5)*

Rodiče, jak již bylo výše uvedeno, využívají při domácím vzdělávání i jiných výukových materiálů, jako jsou nejrůznější CD, vlastní pracovní listy, internet, encyklopedie, atlasy a jiné knihy. V jedné rodině mají dobrou zkušenost i s Levnými knihami: *„Máme dobrou zkušenost s prodejnou Levných knih, kde se dají sehnat skvělé knížky, které mohou sloužit jako učebnice. Například o vesmíru, lidském těle...“ (Příloha č. 8).*

d) Jak probíhá/probíhala organizace vyučování jednotlivých předmětů ve Vaší domácí škole? Jak vypadá/al Váš školní den?

Každý z oslovených rodičů, vyjma dvou, se snaží, případně snažil, o dodržování nějaké předem určené organizace vzdělávání svých dětí. Nešlo však o to striktně jí dostát. *„Snažíme se, aby to mělo nějaký řád. Někdy se ale učíme až v pátek nebo o víkendu.“ (Příloha č. 3) „Dali jsme si ale přesná pravidla od začátku, že začínáme v devět. ... Pokud je nějaký problém, děti jsou nemocné, Otíkovi něco nejde, učíme se odpoledne či o víkendu, kdy tatínek je doma a pomůže mi s dětmi.“ (Příloha č. 4) „Stanovili jsme si, i kdy budeme začínat, pokaždé se to ale nepodařilo.“ (Příloha č. 8) „Zpočátku jsme se snažili dodržovat režim co nejpodobnější školnímu – rozvrh, hodiny, přestávky, ale jak jsme si byli více jisti, že učivo zvládneme, upravili jsme si vyučování do tematických bloků, do projektů. Přestávky podle*

únavy, hladu nebo ukončené části úkolu. Při dvou žákyních se dobře střídala samostatná práce s rozhovorem, přednáškou nebo jiným interaktivním postupem. Každá měla po určitý čas mou plnou soustředěnou pozornost.“ (Příloha č. 3)

Dva rodiče nepovažují za nutné vymezit dětem speciální čas pro vzdělávání. Výuka probíhá během celého dne při běžném chodu domácnosti. *„Učíme se během celého dne, vysvětlujeme si látku při každodenních běžných úkolech. Při nakupování, vaření, hře...“ (Příloha č. 5)* *„My nemáme pevně stanovenou dobu, kdy se učíme. To probíhá během celého dne, podle toho, jak má dcera náladu a co ji zajímá. Snažím se vycházet z toho, co ji momentálně zajímá, protože v ten okamžik si ty informace nejlépe zapamatuje. Pokud bych vyvíjela iniciativu já, tak vidím, že se začíná spouštět nějaký blok a nereaguje, jde to strašně ztuha. Za pět minut neví, o čem jsme si povídaly. Někdy je však moment, kdy ji to moc zajímá. Pak sama přijde s něčím a ptá se, jak je to. Tehdy se snažím nechat všeho a věnovat se jí a hledat odpověď na jakoukoli otázku patřící do prvního ročníku či učiva středoškoláka. Probíráme to, co ji zrovna zajímá.“ (Příloha č. 7)*

Časová dotace pro domácí vzdělávání se v rodinách různí, záleží na okamžitých okolnostech, zájmu dětí aj. *„Učíme se tak hodinu každý předmět, podle toho, jak potřebujeme.“ (Příloha č. 6).* Doba začátku domácího vyučování směřovala většinou k osmé až deváté hodině a výuka probíhala podle potřeby, například v některých rodinách někdy i do oběda. *„Když jsme doma, tak se snažíme začít po osmé hodině a pak se třeba hodinu a půl učíme. Ale podle toho, kolik je času a zda ji to zaujme.“ (Příloha č. 3)* *„Snažíme se začít mezi půl devátou a devátou hodinou.“ (Příloha č. 6)* *„Pracovali jsme od 8 až 9 hodin do oběda“.* (Příloha č. 9)

Obsah vzdělávání je v jednotlivých rodinách určen jednak tím, co vyžaduje kmenová škola. Jedná se o předměty, jako je český a anglický jazyk, matematika, přírodověda, jednotlivé výchovy aj. *„S oběma dětmi máme každý den matiku, češtinu, angličtinu. Angličtinu, kterou vyučuji já, míváme společně s několika rodinami. S dcerou pak přidáváme buď přírodovědu, nebo vlastivědu. Na druhém stupni postupujeme spíše v blocích, kdy máme měsíc třeba fyziku, dějepis apod.“ (Příloha č. 6)* *„Bud' jsme se věnovali jednomu předmětu z různých stran delší dobu, nebo jsme kombinovali učivo všech předmětů při plnění pestrých projektových úkolů. Jednou týdně, v pátek, býval tělocvik s tátou. Vzali kola, švihadla, míče, stopky, brusle, cokoli, co se venku dalo použít, a vyrazili ven. Kromě toho ještě dcery chodily do Sokola, kde cvičily na náradí a hrály míčové hry.“ (Příloha č. 9)* *„Jedeme postupně podle učebnice a vkládáme do toho jednou za týden nějaký malý projektíček vycházející z kapitol*

uvedených v učebnici, např. škola, dopravní výchova..., kde zapojujeme výchovy. Otík chodí ještě na flétnu a do skautu.“ (Příloha č. 4)

Obsah vzdělávání také odráží oblast zájmu dítěte. *„Dcera propadla muzikálům. Skupujeme další nahrávky a srovnáváme, co je nového. Dcera si šije kostýmy, tancuje, vyrábí dárky.*“ (Příloha č. 3)

e) Jaké máte zkušenosti s přezkušováním dítěte v kmenových třídách, jakou má/mělo formu? (portfolio, testy, diktát, přednes...)

Zákon stanovuje podmínku, že dítě, které vykonává povinnou školní docházku touto alternativní formou vzdělávání, musí být jednou za půl roku přezkoušeno na kmenové škole. Forma přezkušování závisí na řediteli vybrané kmenové školy. Z tohoto důvodu je možné se setkat s různými přístupy: od striktního ověření znalosti učiva ze všech předmětů až po přezkoušení pouze na základě portfolio. O rozšíření posledního uvedeného způsobu přezkušování se v naší zemi zasloužila především paní Tůmová a dále i Judita Kapicová. *„Paní Tůmová nastavila způsob přezkušování na základě portfolio, tedy toho, co se dítě během vzdělávání dozvědělo. Byl tlak ze školy, aby děti psaly test. Nakonec se od toho upustilo, protože to nemělo smysl. Je pravdou, že některé školy přezkušují na základě testů, tam je to těžké. Školy, které spolupracují s paní Tůmovou a Kapicovou, přezkušují na základě portfolio.*“ (Příloha č. 6)

Kromě dvou případů byla mnou oslovenými rodiči dětem zvolena za kmenovou školu Bratrská škola, která staví na základech vybudovaných právě výše uvedenými ženami. Přezkušování zde probíhá formou pohovoru nad přineseným portfolioem.

Tento způsob hodnocení je kladně přijímán všemi zúčastněnými rodinami. *„Syn předloží připravené portfolio, něco předvede, přečte, pochlubí se. Testy se nedělají. Ty by musel vyplňovat, kdyby byl zapsán na původní škole na Kladně. Paní učitelka, která nás přezkušuje, nám pomáhá, má skvělý přístup, takže se syn na zkoušky těší.*“ (Příloha č. 5)
„Dneska jsme poprvé a musím říct, že je to úplně úžasné. Teď jsme tu dvě hodiny. Je to příjemné popovídání si o tom, co jsme udělali. Dcera jinak neví, jak to ve skutečné škole vypadá. Nemusí se během přezkušování bát, že něco nebude umět, nebo dojde kritiky, že něco udělala blbě.“ (Příloha č. 7) *„Syn ukázal, co ho zajímá, co během půlroku dělal. Bylo to přátelsky rozhovor.*“ (Příloha č. 8) *„Je dobré, že během přezkušování mohu být s ní a být jí oporou, kdyby něco zapomněla. Diktáty ani žádné testy se dětem nedávají. Dcera jim ukáže a poví, co jsme společně za ten půlrok udělali. Portfolio obsahuje diktáty, obrázky a jiné.*“ (Příloha č. 3)

V době pokusného ověřování se rodiče mohli setkat také s různými formami přezkušování. Jeden z respondentů vzpomíná: *„Přezkušování dcery lákalo, protože měly možnost předvést, co se naučily. Portfolio všech prací, sešity, výkresy, všemožné ruční práce jsme předkládali vždy, pak následovaly testy, diktát, přednes, hlasité čtení, zpěv, hra na hudební nástroj, dokonce i tanec. Zkoušející byli vždy vlídní a měli k dětem hezký přístup.“* (Příloha č. 9)

6. Museli jste speciálně zajistit dostatečné podmínky pro individuální vzdělávání, zejména podmínky materiální a ochrany zdraví žáka? Případně jakým způsobem?

Dostatečné podmínky pro individuální vzdělávání není podle zkušeností respondentů potřeba nijak zvlášť zajišťovat. Jde jen o to, aby dítě mělo vhodné prostředí pro vzdělávání. *„Syn má svůj pokoj, aby měl klid na práci, psací stůl a počítač.“* (Příloha č. 5) *„Má pracovní stůl a kout se svými věcmi, aby mu do toho někdo nesahal.“* (Příloha č. 4)

Respondenti mají například zkušenost, že pro dítě zakoupili psací stůl, ale stejně jej nevyužívají. *„Koupili jsme Terezce stůl, ale od té doby jsme ho vůbec nepoužili, protože se učíme v kuchyni. Zařídili jsme i pracovní koutek. Bylo to zbytečné.“* (Příloha č. 3) *„Děti se stejně nejraději učí u kuchyňského stolu či na zemi.“* (Příloha č. 6) Jedna rodina uvádí, že obstarali ke vzdělávání dítěte výukové plakáty, CD...

Ani jeden z respondentů se nesetkal s tím, že by někdo dostatečné podmínky pro vzdělávání v jejich rodině přišel kontrolovat. Možná odůvodnění mohou být taková, že: *„Scházíme se každý týden s členy z ADV, a když vidí, že dcera je v pořádku, nechodí ve špinavém, nebrečí, tak není potřeba nic kontrolovat.“* (Příloha č. 3) *„Možná díky tomu, že jsme nahlášení v asociaci, tak je dobrá zpětná vazba. Pokud bychom byli zapsáni v Litoměřicích, tak by to bylo jinak. Lidé z asociace vidí, jak pracujeme. Tím, že jsme si zvolili Bratrskou školu, jsme se vyvarovali mnoha problémů, například toho, že nás nebudou podezírat z domácího násilí.“* (Příloha č. 4)

V žádosti uvedli respondenti, že dítě má svůj pracovní koutek se stolem a skříněmi. *„Tam se jen napíše, že děti mají svůj stůl, kout. Nic speciálního. Prostě tak, jak jde život a děti rostou, upravujeme podmínky podle jejich potřeb.“* (Příloha č. 6)

Jeden respondent považuje požadavek uvádění dostatečných podmínek ke vzdělávání a případnou kontrolu v domácnosti za nesmyslné až urážlivé. *„Ne. Nikdo to nikdy nekontroloval a také je to naprosto nesmyslný a urážlivý požadavek. Rodič stejným způsobem školu kontrolovat nemůže.“* (Příloha č.9)

7. Snažíte se u Vašeho dítěte kompenzovat kontakt s vrstevníky? Máte pocit, že dítěti školní kontakt chybí? Případně jakým způsobem kompenzaci provádíte?

Častým argumentem proti domácímu vzdělávání je nedostatečná socializace dítěte v kolektivu vrstevníků, jak to známe ze školní praxe.

Někteří z rodičů otázku nedostatečné socializace neřeší. Domnívají se, že při domácím vzdělávání se tímto problémem nemusejí zaobírat: „*Mně přijde domácí škola úžasná v tom, že se děti učí komunikovat nejen s vrstevníky, ale se všemi – mladšími, staršími, dospělými, protože přichází do styku s rodiči a doma vzdělávanými dětmi. Myslím, že není nic potřeba kompenzovat. To je úplně normální život, jak to jde mezi dětmi. Když dítě vyjde ze školy do zaměstnání, musí se vyrovnat s různě starými lidmi, učí se s nimi vycházet. Ve škole, kde panuje zákon džungle, se to nenaučí. V domácí škole to má dítě zažité. Naše nejstarší dcera nemá vůbec žádný problém ve škole komunikovat s učitelem, dospělými, zařít si, co potřebuje. Dokáže se postarat o mladší, protože v tom žila. Domácí škola je naopak výborná příprava pro život.*“ (Příloha č. 6) „*Myslím si, že s tím není žádný problém. Syn je komunikativní, má ještě dva sourozence, navštěvuje kroužky. Máme příbuzné, kteří mají děti, a má i kamarády.*“ (Příloha č. 8) „*Dcera má ještě tři mladší sourozence. Nejsou to sice vrstevníci, ale fungují jako tým. Jinak v domě se setkává s kamarády, kteří sice chodí do školy, ale po ní si společně hrají venku. Nemusím tedy vyvíjet nějakou extra námahu pro kontakt s dětmi. Do kroužků zatím nechodíme.*“ (Příloha č. 7)

Většina rodičů pro možnost kontaktu s vrstevníky posílá dítě do nejrozličnějších kroužků, například skautu, atletiky, tanečků, fotbalu aj. „*Otík chodí do náboženství do nedělní školy k evangelíkům a na flétničku. Navštěvuje také skaut. Byl dokonce i na čtrnáctidenním táboře a byli jsme překvapení, že když jsme se přijeli za ním podívat, tak říkal, že na nás nemá čas.*“ (Příloha č. 4) „*Téměř každé odpoledne jsem doprovázela děti do některého ze zájmových kroužků, oddílů nebo cvičení.*“ (Příloha č. 9)

V Praze je také možnost se skrze Asociaci domácího vzdělávání setkávat s dětmi a rodiči, kteří také zvolili tuto alternativní formu. V současné době se mohou navštěvovat například v tzv. dějepisných dílnách. „*Dcera navštěvuje mnoho kroužků. Jinak se každý týden setkáváme na dějepisných dílnách s ostatními dětmi z domácí školy. Když není dějepisná dílna, tak si organizace ADRA připraví projekt, například o globalizaci. Ve středu, čtvrtek a pátek má tanečky a atletiku.*“ (Příloha č. 3) Matka na základě dlouhodobé osobní zkušenosti s domácím vzděláváním svých dvou dcer s několikaletým odstupem tvrdí, že její děti nestrádaly nedostatečnou socializací. „*O společnost skutečně neměly nouzi a přátel měly*

i mají dost. Vztahy, které děti navázaly v zájmových kroužcích, se ukázaly jako trvalejší než pozdější přátelství ze školních lavic. Vznikaly totiž na základě stejných zájmů.“ (Příloha č. 9)

8. Pokud byste měli možnost znovu začít s domácím vzděláváním, co byste udělali jinak?

Respondenti ve třech případech vzdělávají své dítě prozatím půl roku. Někteří z nich z toho důvodu ještě nedokážou zhodnotit, co by udělali jinak: „*Mám krátkou zkušenost s domácím vzděláváním. Prozatím nemám přehled, jestli jsem dělala něco špatně nebo ne.*“ (Příloha č. 7) „*Nevím, jestli bych udělala něco jinak.*“ (Příloha č. 8)

Jedna z odpovědí respondentů byla také ta, že „*Víc bych si to celé užívala od samého začátku.*“ (Příloha č. 9)

Ostatní respondenti by se v případě možnosti začít znovu více zklidnili: „*Asi bych to nebrala striktně. První dva roky jsem dělala třídní knihu. Možná bych se více uklidnila. Měla jsem velký strach, že to nezvládneme, a měla jsem pocit, že musíme celému světu ukázat, že není hloupá, když je doma. Asi bych se tak nenervovala, ale to se dobře říká a pak je to úplně jinak.*“ (Příloha č. 3) „*Určitě bych se vyvarovala takového zbytečného stresování. Mám přátele, kteří také vzdělávají své děti doma a jsou zapsáni na jiné škole. Díky tomu prošli náročným testováním. My jsme se na to chystali. Já jsem z toho byla vystresovaná, přišlo mi, že se syn musí naučit daný obsah. Myslím, že v domácím vzdělávání je nedůležitější klid.*“ (Příloha č. 4)

Jiná matka by se zaměřila na pečlivější zakládání vypracovaných materiálů do portfolia. „*Pečlivěji bych zakládala věci, které syn vytvořil. Například občas nakreslí komiks; když pak vidí pohromadě všechny stránky, které tvoří knihu komiksů, je z výsledku nadšený a inspiruje ho to k další a lepší práci. A tak je to i s ostatními výtvary.*“ (Příloha č. 5)

Jedna z matek by od začátku domácího vzdělávání uvítala odbornou péči a lepší dostupnost metodických příruček při vzdělávání potomka. „*To, co mi chybělo, byla odborná péče. Nenašli jsme žádnou učitelku, která by nás pochopila, sedla si s námi, pomohla nám, až psychologička X. Příručky pro učitele jsou také velmi finančně náročné. Je škoda, že na školách není ani jedna třída, která by podle ní učila, a já bych si ji mohla občas půjčit.*“ (Příloha č. 4)

V odpovědích respondentů se také objevila celková spokojenost s vedením domácího vzdělávání v jejich rodině: „*Všechno bych nechala tak, jak to bylo. Když vidím starší dceru, jaká je, tak si myslím, že to bylo dobré, že bych neudělala nic jinak.*“ (Příloha č. 6)

9. Co byste poradili rodičům, kteří uvažují o domácím vzdělávání svých dětí?

Ve dvou případech se rodiče dotkli nutnosti zralého uvážení volby domácího vzdělávání pro jejich potomka. Jeden z rodičů totiž musí zůstat doma, a rodina tím pádem žije jen z jednoho platu. Určité finanční omezení však, jak se zmiňují respondenti, vynahradí radost ze vzdělávání dětí. „*Ať zváží své možnosti, a když se pro to rozhodnou, ať si věří.*“ (Příloha č. 8) „*Aby dobře uvážili své síly (zejména finanční), ale aby se ničeho nebáli. Bylo to fajn.*“ (Příloha č. 9) Mezi radami rodičů se objevuje například to, ať se případní zájemci o domácí vzdělávání svých potomků tohoto kroku nebojí, i když si myslí, že na to nemají: „*Důležitá je vůle a to, že chtějí. Všechno přijde s tím, že kmenové školy pořádají různá setkání rodičů, kde si navzájem vyměňují zkušenosti. Jednou za půl roku musí do školy na přezkušování, kde je jim k dispozici asistentka, která se o ně stará a může jim pomoci, poradí. Důležité je jen to, že rodiče chtějí. Ostatní přijde pak. Neříkám, že je to pro každého. Někdo je radši, když děti může předat do školy. Myslím, že je toho každý schopen, ale nemusí to být jejich cesta. Co člověk, to nějaký názor.*“ (Příloha č. 6)

Další radou respondentů směrem k zájemcům je uvědomit si, v čem může být domácí vzdělávání pro jejich dítě užitečné. Například nedochází k srovnávání se s vrstevníky kvůli tomu, jaký má kdo mobil, oblečení, a podpoří se v dítěti individualita. „*Dcera se nemusí s nikým srovnávat, například že nemá tenhle mobil, že nejezdíme na dovolenou k moři... Vidím, že syn se s tím pořád setkává a bojuje s tím. Tereška je tohoto ušetřená.*“ (Příloha č. 3)

Jeden z respondentů se mimo jiné dotkl také toho, že rodiče mají možnost vybrat si školu, která by jim při domácím vzdělávání nejvíce vyhovovala. „*Aby byli dobře informováni, měli přehled o názorech a dokázali si to tak obhájit. Ať se obrátí na školy, kde s domácím vzděláváním mají zkušenosti a jsou k němu přátelští.*“ (Příloha č. 8)

Matka, která je příznivkyní waldorfské pedagogiky, doporučuje dodržování daných pravidel, vymezených hranic. „*Rytmus děti potřebují odmalinka, to si myslím, že je základ. Vytrvat v mezích, hranicích a nepovolit. Dodržovat daná pravidla, to si myslím, že je pro dítě hodně důležité.*“ (Příloha č. 4)

10. Co Vám poslední dobou udělalo největší radost při domácím vzdělávání svých dětí?

Rodiče, kteří doma vzdělávají své děti v první třídě, pociťují největší radost z dovednosti čtení, kterou si jejich dítě během posledních měsíců osvojilo. „*Syn začal číst. Váže slabiky na sebe. To je pro mě obrovská radost. To jsme si do Vánoc dali za cíl. Sice čte pomalu, ale rozumí tomu, a to je základ celého vzdělávání.*“ (Příloha č. 4) „*Že se konečně u dcery rozběhlo čtení. Nebyla pořád schopná spojit písmena do slabik. Před několika týdny, aniž bych já musela vyvíjet nějaký tlak, jí to secvaklo.*“ (Příloha č. 7) „*Mám radost, že jsem*

u toho, jak se mé děti učí, jak syn čte, má chuť tvořit, vymýšlet, poznávat nové věci.“ (Příloha č. 8)

Jednomu z respondentů poslední dobou udělalo radost na synovi: *„Když vidím obrovský pokrok a přirozený zájem dozvědět se něco nového. Mám také velkou radost, že všechno prožíváme společně.“ (Příloha č. 5)*

Někteří z respondentů mohou svou radost postavit na potvrzení, že domácí vzdělávání jejich potomků mělo smysl a dítě na vyšším stupni školy výborně prospívá. Radost jim dělá: *„Když vidím nejstarší dceru, že je samostatná a ve škole prospívá a je vidět, že jí domácí škola hodně dala. Často jsem si kladla otázku, zda budou dceři na střední škole stačit vědomosti získané v domácí škole. A nemá problém. Z angličtiny je ve škole nejlepší. Když jsme se jí ptali, teď jak je na střední škole, zda ji nemrzí, že absolvovala i druhý stupeň doma, zda byla spokojená a šla by do domácí školy znovu, tak odpověděla, že stoprocentně. Radost mi dělá to, že vidím ovoce domácího vzdělávání.“ (Příloha č. 6)* *„Reakce učitelů ZŠ na úroveň vyspělosti, vzdělání a zralosti našich dětí.“ (Příloha č. 9)*

9.9 STUDIE MEZI ŘEDITELI ZÁKLADNÍCH ŠKOL

Druhou skupinu respondentů oslovených pro účely této diplomové práce představují ředitelé škol, na kterých domácí vzdělávání pobíhalo či probíhá. Kontakty byly získány především prostřednictvím webových stránek ADV, na kterých jsou k dispozici adresy škol, kde probíhalo Pokusné ověřování odlišné organizační formy základního vzdělávání – tzv. domácí vzdělávání 1. stupně ZŠ a Pokusného ověřování individuálního vzdělávání na 2. stupni ZŠ. Na adresy ředitelů zmíněných škol byly rozeslány strukturované dotazníky, ze kterých byly poté vytvořeny přehledné charakteristiky situací ředitelů. Dotazníky, které přišly nazpět, jsou vloženy do příloh společně s ukázkou struktury dotazníku. Do této části je zařazen také rozhovor s Juditou Kapicovou, která je členkou prezidia Asociace pro domácí vzdělávání a na Bratrské škole funguje jako asistentka rodičů doma vzdělávající své potomky.

9.9.1 ZÁKLADNÍ ŠKOLA Č. 1

Základní škola umožňuje domácí vzdělávání deseti dětem, pro které je k dispozici školou určený konzultant. Obsah jeho práce nebyl udán.

Škola vyžaduje, aby vyjádření školského pedagogického zařízení o dítěti, které má být přijato do domácího vzdělávání na škole, obsahovalo běžné informace podané PPP k vzdělávání podle § 41 zákona 561/2004 Sb. Jako nejčastější závažné důvody uvádějí rodiče v žádosti o přijetí dítěte do domácího vzdělávání individuální rozvoj žáka.

Ředitel osobně nepovažujete za závažné žádné z uváděných důvodů – není tomuto způsobu vzdělávání nakloněn. U běžných případů soudí, že by měli žáci navštěvovat řádné vzdělávání ve škole, možnou výjimku schvaluje pouze v případě vážného onemocnění. Ze zkušeností ví, že tito žáci, aby jim nechyběl kontakt se společenstvím stejně starých vrstevníků, vyhledávají v odpoledních hodinách zájmové vzdělávání v kroužcích na této škole pro tento účel zřízených. Výsledky domácího vzdělávání jej také nepřesvědčily, děti měly pomalé pracovní tempo a byly méně myšlenkově obratné.

Pro zjištění, zda jsou splněny dostatečné podmínky ke vzdělávání v rodině, zejména materiální, personální a ochrany zdraví žáka, vychází ředitel jen z toho, co mu sdělí rodiče. Nelze to kontrolovat přímo, pokud nemá povolení soudu k nahlédnutí do bytů.

Přezkušování dětí v domácím vzdělávání zapsaných na této škole probíhá všemi možnými způsoby, například hodnocením portfolia, testy, diktáty, zkoušením. S případem, že by nějaké rodině nepovolili domácí vzdělávání, se škola nesetkala. Rozhodnutí nechává na rodičích.

Rodičům a dětem škola nabízí služby koordinátora domácího vzdělávání, který pořádá společné akce, případně navštěvuje rodiny.

Ředitel by rodičům, kteří uvažují o domácím vzdělávání svých dětí, doporučil řádnou školní docházku. Doufá, že pro 2. stupeň testování potvrdí nemožnost realizace tohoto způsobu vzdělávání.

V žádném případě by sám nechtěl být takto vzděláván a nechtěl by touto alternativní formou vzdělávat ani své děti.

9.9.2 ZÁKLADNÍ ŠKOLA Č. 2

V současné době se na této škole formou domácího vyučování nevzdělává žádný žák. V minulosti (v době experimentálního ověřování) zde fungoval 1. stupeň a krátce i 2. stupeň domácího vzdělávání. Celkově šlo o čtyři děti.

Tím, že se jednalo o pokusné ověřování, nebyla na této škole zřízena funkce speciálního metodika či konzultanta pro tuto alternativní formu vzdělávání a nevyžadovalo se ani vyjádření školského pedagogického zařízení o dítěti.

Vyplňovat důvody škola nevyžadovala. Zařazení do domácího vzdělávání předcházely pohovory, přičemž své argumenty předkládali rodiče ústně. Většinou šlo buď o rodiny silně nábožensky založené, jimž vadilo spíše ateistické prostředí školy, nebo rodiny s hodně alternativním životním stylem („přírodní“ lidé) apod. Ředitel osobně za závažné důvody pro domácí vzdělávání považuje jakékoli – je to subjektivní rozhodnutí rodičů. Pro ředitele

nejdou důvody podstatné (pokud nejsou v konfliktu se zákonem). Spíše mu jde o to, aby rodina skutečně dokázala zabezpečit vzdělání dítěte.

Dostatečné předpoklady ke vzdělávání v rodině, zejména materiální, personální a podmínky ochrany zdraví žáka, posuzoval ředitel nejprve na základě výpovědí rodičů. Pokud pojal podezření, že by podmínky splněny být nemusely, přesvědčili se pedagogové osobně. Velmi důležitou zpětnou vazbou bylo pro ředitele přezkušování žáků. Právě kvůli tomu, že na ně velmi dbali, rodiny s domácím vzděláváním z této školy postupně přestoupily na jiné, takže nyní už nikoho v domácím vzdělávání nemají.

Při přezkušování dětí z domácího vzdělávání šlo v první třídě víceméně o setkání nad portfoliem. Ve vyšších ročnících kromě toho probíhala písemná i ústní zkouška z každého naukového předmětu. U výchovných předmětů stačilo i nadále portfolio (kromě HV a TV, tam také zkoušeli).

U rodičů, kteří zažádali o domácí vzdělávání, se nestalo, že by jim toto vzdělávání nepovolili. Předem však odradili některé, kteří o tom uvažovali spíše z důvodu zapojení dítěte jako levné pracovní síly v domácí firmě – i tyto pokusy ředitel skutečně zaznamenal.

Škola nabízela rodičům a dětem praktikujícím domácí vzdělávání možnost konzultací.

Uvažují-li rodiče o domácím vzdělávání, radí jim ředitel této školy, aby si uvědomili, že to znamená spoustu energie i nákladů navíc. Musejí mít pro to opravdu dobré důvody a být pevně rozhodnutí. Ne kvůli škole, ale kvůli sobě a svému dítěti.

Ředitel osobně by určitě nechtěl být takto vzděláván. V době, kdy měl vlastní děti ve školním věku, by tuto možnost také nevolil. Z dnešního pohledu, jak uvádí, a vzhledem k tomu, jak negativně poznamenaly jeho dceru vztahy a šikana ve třídě, by o tom asi uvažoval. Domnívá se, že by nakonec tuto variantu nezvolil, spíše by změnil školu, případně si založil svou soukromou.

9.9.3 ZÁKLADNÍ ŠKOLA Č. 3

Na této škole jsou na prvním stupni zaspány v domácím vzdělávání tři žáci. Funkce metodika či konzultanta pro tuto alternativní formu vzdělávání byla zřízena. Obsahem jeho práce je koordinace, přezkušování dětí, osobní porady s rodiči atd.

Vyjádření školského pedagogického zařízení o dítěti, které má být přijato do domácího vzdělávání na této škole, musí obsahovat doporučení individuálního vzdělávání.

Důvody, které rodiče uvádějí v žádosti o přijetí dítěte do domácího vzdělávání, jsou různé. Ředitel osobně považuje za závažné důvody pro tuto alternativní formu pobyt v zahraničí, zdravotní handicap apod.

To, jestli jsou dostatečně splněny podmínky ke vzdělávání v rodině, zejména materiální, personální a ochrany zdraví žáka, posuzuje jednak podle sdělení rodičů, případně má-li pochybnosti, pak i šetřením na místě.

Přezkušování dětí v domácím vzdělávání se koná na základě návyku z rodiny – portfolia, testy, ústně, jak komu vyhovuje individuálně.

S případem, že škola někomu nepovolila domácí vzdělávání, se nesetkal.

Mezi služby, které jsou k dispozici rodičům a dětem, kteří praktikují domácí vzdělávání, patří metodická pomoc, účast na školních akcích aj.

Ředitel osobně rodičům doporučuje pravidelnost a návštěvu kolektivu v rámci některých aktivit.

Pokud by dříve existovala možnost domácího vzdělávání, ředitel sám by nechtěl být vzděláván doma a ani by tak nenechal vzdělávat své děti.

9.9.4 ZÁKLADNÍ ŠKOLA Č. 4

ZŠ má dlouholeté zkušenosti s domácím vzděláváním. Byla zařazena do pokusného ověřování nejprve prvního stupně a v současné na ní probíhá pokusné ověřování druhého stupně. Na prvním stupni je k domácímu vzdělávání zapsáno 12 žáků, druhý stupeň je umožněn třem žákům.

Na škole nebyla zřízena funkce speciálního metodika či konzultanta pro tuto alternativní formu vzdělávání. Konzultace poskytují na 1. stupni třídní učitelky, na 2. stupni vyučující jednotlivých předmětů.

Škola chce, aby vyjádření z PPP obsahovalo nějakou zmínku o individuálním vzdělávání a názor, zda je pro dítě vhodné, případně zda proti němu jsou či nejsou námitky. Při rozhodování (ve správním řízení) se však na toto vyjádření nelze odvolat. Z právního hlediska je obsah vyjádření bezvýznamný, neboť povinností zákonného zástupce je pouze toto prohlášení doložit k žádosti. Ředitel školy však podle následujícího bodu § 41 školského zákona má určeno, podle čeho rozhoduje, zda žádosti vyhoví, či nikoli. Povinnost brát ohled na vyjádření poradenského zařízení zde již uvedena není. Z toho plyne, že ředitel se podle něj rozhodovat nemusí.

Nejčastější důvody, které uvádějí rodiče v žádosti o přijetí dítěte do domácího vzdělávání, jsou zdravotního charakteru, případně jde o touhu vzdělávat si dítě individuálně, je kladen důraz na pouto s rodinou, vzdálenost od školy, dle rodiče nevhodné podmínky ve škole (přístup učitelů, urážlivé projevy spolužáků vůči dítěti). Ředitel všechny uvedené důvody považuje za závažné.

Zjištění dostatečných podmínek ke vzdělávání dítěte v rodině se omezuje pouze na rozhovor s rodiči.

Kontrola výsledků dětí v domácím vzdělávání probíhá v pololetním přezkoušení ze všech předmětů. U většiny předmětů je písemný test a ústní přezkoušení, u některých předmětů jsou základem práce žáka – portfolio (VV, PrČ).

Škola zatím všem žadatelům o domácí vzdělávání tuto formu povolila. Rodičům a dětem, kteří praktikují domácí vzdělávání, škola umožňuje konzultace, poskytuje učebnice, na požádání zapůjčí pomůcky. Nabízí dětem možnost účastnit se výuky plavání, zařazení do kterékoli běžné vyučovací hodiny a příležitost účastnit se doprovodných vzdělávacích a kulturních akcí organizovaných školou.

Rada ředitele směřovaná rodičům, kteří uvažují o domácím vzdělávání svých dětí, je taková, aby dobře zvážili, zda se skutečně chtějí věnovat alespoň 3 hodiny denně vzdělávání svého dítěte, zda zvládnou všechny předměty, nebo jejich výuku dokážou zajistit jiným vhodným způsobem.

Pokud by dříve existovala možnost domácího vzdělávání, ředitel by se chtěl vzdělávat doma. Své dítě by klidně doma také vzdělával.

9.9.5 ZÁKLADNÍ ŠKOLA Č. 5

Na ZŠ funguje 1. i 2. stupeň domácího vzdělávání. Je zde však zapsán jeden žák prvního stupně. Nebylo potřeba pro něj určit speciálního metodika či konzultanta.

Vyjádření školského pedagogického zařízení o dítěti, které má být přijato do domácího vzdělávání, musí být kladné.

Ředitelka tvrdí, že za nejčastější důvod podání žádosti o přijetí dítěte do domácího vzdělávání uvádějí rodiče možnost přizpůsobit výuku časovým potřebám rodiny.

Ředitelka považuje za závažné důvody například to, aby rodina spolu trávila více času, neboť se tím upevňují vztahy v rodině, výuka je přizpůsobena potřebám dítěte, může lépe respektovat potřeby dítěte a senzitivní fáze, může být i operativnější (výlety, výjezdy rodiny, výuka v přírodě, v praxi apod.).

Splnění podmínek ke vzdělávání v rodině, zejména materiálních, personálních a ochrany zdraví žáka, posuzuje na základě vlastní návštěvy rodiny, rozhovory s rodiči.

Na této škole probíhá třídní přezkušování dětí z domácího vzdělávání prostřednictvím portofolia, prací s pomůckami k učivu, s pracovními listy, ale také ústním zkoušením.

Zatím se nestalo, že by škola některé rodině domácí vzdělávání nepovolila. Škola nabízí rodičům a dětem, kteří praktikují domácí vzdělávání, možnost konzultací, účast na společných akcích školy, podíl na jejich organizaci.

Rodičům, kteří uvažují o domácím vzdělávání svých dětí, radí ředitelka vyhledat si odkazy na webové stránky škol, které již mají s domácím vzděláváním zkušenosti, zapojit se do ADV.

Pokud by dříve existovala možnost domácího vzdělávání, sama ředitelka by takto chtěla být vzdělávána a zcela určitě by takto vzdělávala i své děti.

9.9.6 ZÁKLADNÍ ŠKOLA Č. 6

Základní škola umožňuje domácí vzdělávání přibližně 35 dětem. Je zde určena konzultantka pro doma vzdělávané děti. Má na starost rodiny, zkusí děti v pololetí a na konci školního roku a je s nimi v kontaktu pro případnou pomoc. Podílí se na různých kulturních akcích, které si rodiče připravují. Snaží se také o správné pochopení smyslu domácího vzdělávání u rodičů, kteří se touto cestou rozhodli jít a doposud přenášejí metody práce ze školy domů. Neuvažují tedy nad tím, co je pro dítě nejdůležitější – jak mu jako jedinci mohou vzdělání zprostředkovat ještě jinak.

Škole stačí, aby vyjádření školského poradenského zařízení obsahovalo, že nemají námitek nebo to pro dítě považují za jednu z vhodných alternativ.

Mezi nejčastěji uváděné důvody pro domácí vzdělávání na této škole patří zdravotní stav dítěte, častá nemocnost, nějaký handicap, jakákoli specifická porucha učení, nadprůměrné nadání, velká vzdálenost od školy. Osobně se učitelka domnívá, že je nesmysl udávat důvody, když rodiče chtějí své dítě vzdělávat doma. Vzdělávání touto formou schvaluje všem rodičům, pokud jsou dostatečně kompetentní a schopní, aby to zvládli. Podle ní má každý rodič právo vzdělávat své dítě a jeho důvody mohou být různé.

Způsob zjišťování a vůbec požadavek uvádění dostatečných podmínek ke vzdělávání v rodině přijde učitelce jako nesmyslný. Pokud by se ředitelce či určeným asistentkám zdálo, že něco není v pořádku a bylo by lepší se do rodiny podívat, tak by to udělali nejprve při osobním setkáním na neutrální půdě, ne šetřením v místě bydliště. Na základě dlouholeté praxe ředitelka poznamenává, že se s tímto případem ještě nesešla.

Přezkušování dětí v domácím vzdělávání probíhá na základě portfolia. Portfolio je chápáno jako složka, ve které má dítě zdokumentováno všechno, čím se celý půlrok zabývalo. Je to tedy větší záběr než jen školní látka. Například se zde uvádí zájmy dítěte, jaké kroužky navštěvuje, jaká má zvířátka, jaké vyhrálo soutěže atd. Při přezkušování mají děti prostor

předvést všechno, co chtějí. Pokud jsou materiály psány dětskou rukou, může zkoušející posoudit slohovou dovednost, osvojení gramatiky, úroveň psaní. Ředitelka se prozatím ve své praxi nesešla s případem, že by u některého dítěte nepovolili domácí vzdělávání.

Na této škole se mohou děti účastnit akcí pořádaných třídou, školou – akademií, nejrůznějších kroužků. Pokud chtějí, mohou se kdykoli obrátit na jim přidělenou učitelku a domluvit si s ní osobní konzultaci, získat kontakt na rodiče, kteří již mají s domácím vzděláváním vlastní zkušenost. Rodiče dostávají pozvání na nejrůznější akce, kde se scházejí s dalšími rodinami, které zvolily tuto alternativní formu vzdělávání.

Rodičům, kteří uvažují o domácím vzdělávání, by ředitelka radila, aby nejprve prozkoumali okolí a v nejlepším případě se setkali s rodinami z okolí, které již s domácím vzděláváním mají zkušenost, a pomohou tak začínajícím rodičům s výběrem kmenové školy i jinými cennými radami. Je zde totiž vyzdvížena skutečnost, že když je rodin více v jednom místě, pak mohou některé věci dělat společně a vzájemně se podporovat.

Za důležitý krok při realizaci domácího vzdělávání považuje volbu kmenové školy. Rodiče by se měli informovat o školách, které domácí školu umožňují, jaký je zde přístup (bývají v něm často odlišnosti), zda si budou se školu vycházet vzájemně vstříc. Pokud by jim přístup na dané škole nevyhovoval, tak ať hledají další školu, případně zkontaktují Asociaci pro domácí vzdělávání, kde jistě naleznou pomoc.

Dotázaná ředitelka by možnost být vzdělávána doma uvítala v případě, že by ji vzdělávala babička. Sama si však domácí vzdělávání užila se svými dětmi. Čas strávený s dětmi považuje zpětně za příjemně prožitý, protože obohatil všechny zúčastněné strany. Teprve tehdy pochopila spoustu věcí, které na základní škole nevěděla. Doplnila si své vzdělání i díky různým exkurzím, přednáškám, návštěvám muzeí.

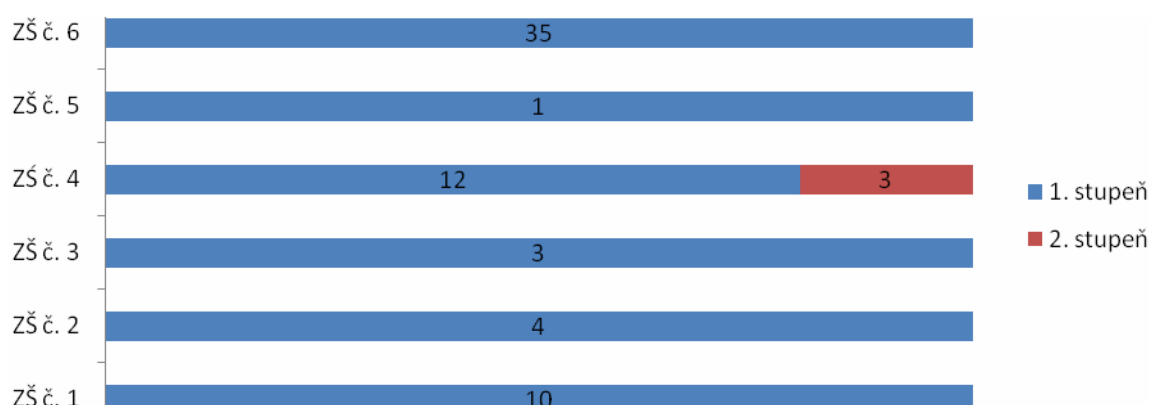
9.10 SHRNU TÍ VÝZKUMU MEZI ŘEDITELI

1. Funguje na Vaší škole 1. i 2. stupeň domácího vzdělávání?

Podle § 41 zákona č. 561/2004 Sb. o povolení individuálního vzdělávání žáka rozhoduje ředitel školy, do které byl žák přijat k plnění povinné školní docházky, a to na základě písemné žádosti jeho zákonného zástupce. Zákon zatím povoluje pouze 1. stupeň. Pokud by v současné době chtěl některý z rodičů vzdělávat své dítě sám i na 2. stupni, musí být k plnění povinné školní docházky zapsáno na jedné z pěti škol, na kterých probíhá pokusné ověřování druhého stupně. To, že probíhá ověřování 2. stupně, vnímá jeden z oslovených ředitelů negativně: „*doufám, že pro 2. stupeň testování potvrdí nemožnost realizace tohoto způsobu vzdělávání.*“ (Příloha č. 11)

2. Kolik dětí, které jsou vzdělávány touto formou, je na Vaší škole přihlášeno?

Graf 2

Zdroj: vlastní (viz Příloha č. 11–16)

Na oslovených školách je přibližně 1–35 žáků plnících povinnou školní docházku podle § 41. Větší počet žáků se koncentruje na školách, kde probíhalo pokusné ověřování, působí na nich učitelky mající s touto formou vzdělávání bohaté zkušenosti. Jedná se o Bratrskou školu v Praze a ZŠ a MŠ Ostrava-Výškovice.

3. Byla na Vaší škole zřízena funkce speciálního metodika pro tuto alternativní formu vzdělávání? Co je cílem a obsahem jeho práce?

Je možné se setkat se školami, kde jakákoli výše zmíněná funkce zřízena není a o rodiny s doma vzdělávaným dítětem se stará například třídní učitelka. Existují také školy,

kde je rodičům k dispozici tzv. metodička, konzultantka či asistentka, která má na starost přezkušování dětí zapsaných na jejich škole, radí rodičům, koordinuje průběh vzdělávání těchto dětí. O své práci svědčí i Judita Kapicová: *„Mám na starost rodiny, zkouším je v pololetí a na konci. Jsem s nimi v kontaktu. Kdyby něco potřebovali, obrací se na mě. Podílím se na různých kulturních akcích, které si rodiče tvoří sami. Práce, kterou dělám, mi přijde jako velmi náročná, ale i důležitá.“* (Příloha č. 16)

4. Jaké informace musí obsahovat vyjádření školského poradenského zařízení o dítěti, které má být přijato do domácího vzdělávání na Vaší škole?

Ředitel školy má podle § 41 školského zákona určeno, podle čeho rozhoduje, zda žádosti rodičů o individuální vzdělávání vyhoví, či nikoli. Závažnost vyjádření poradenského zařízení tu ale uvedena není, musí se jen k žádosti doložit. Z toho plyne, že ředitel nemá povinnost rozhodovat na základě tohoto vyjádření. Teoreticky vzato, kdyby poradna tento způsob vzdělávání zamítla, ředitel to nemusí akceptovat a může jej povolit. Jak uvádí jeden z ředitelů: *„Z hlediska právního významu je obsah vyjádření bezvýznamný, neboť povinností zákonného zástupce je pouze toto vyjádření doložit k žádosti.“* Jak dále doplňuje: *„Při rozhodování (ve správním řízení) se však na toto vyjádření nelze odvolat.“* (Příloha č. 14)

Rodiče se mohou setkat s tím, že ředitel vybrané kmenové školy bude vyžadovat, aby vyjádření obsahovalo nějakou zmínku o individuálním vzdělávání a názor pracovníka tohoto zařízení na vhodnost této volby pro dané dítě. Jindy ředitelům *„stačí jen to, že nemají námitek, nebo to považují pro dítě jako jednu z vhodných alternativ.“* (Příloha č. 16) Existují ale i školy, které vyžadují kladné vyjádření, případně doporučení domácího vzdělávání konkrétnímu dítěti. Paní Kapicová je toho názoru, že *„žádný psycholog nemůže dobře určit, jestli je vhodné, aby bylo dítě vzděláváno doma – nezná rodinu a neví, jakými postupy bude vzdělávání probíhat. Je totiž otázkou, zda se mají posuzovat rodiče, nebo dítě. Najdou se různé pohledy. Je dobré vědět, že rodič má právo si vybrat poradnu, jakou chce. Pokud jim jeden psycholog nevyhovuje, mohou si najít jiného. Vyjádření se nikam neposílá, dává se rodičům.“* (Příloha č. 16)

5. Jaké důvody uvádějí rodiče v žádosti o přijetí dítěte do domácího vzdělávání nejčastěji?

V době pokusného ověřování 1. stupně domácího vzdělávání nebylo potřeba v žádosti uvádět důvody. Ty vyplynuly během vstupního pohovoru. K tomuto přidává zkušenost ředitel ZŠ č. 2: *„Většinou šlo buď o rodiny silně nábožensky založené, jimž vadilo spíše ateistické*

prostředí školy, nebo rodiny s hodně alternativním životním stylem („přírodní“ lidé).“ (Příloha č. 12) Ředitelé se nejčastěji setkávají s žádostmi, ve kterých rodiče uvádějí jako důvody například: „Zdravotní, touhu vzdělávat si dítě sám – větší pouto s rodinou, vzdálenost od školy, podle rodiče nevhodné podmínky ve škole – přístup učitelů, urážlivé projevy spolužáků vůči dítěti“ (Příloha č. 14) „Možnost přizpůsobit výuku vzhledem k časovým potřebám rodiny“ (Příloha č. 15) Judita Kapicová přidává k těmto důvodům i další, jako např. „častá nemocnost, nějaký handicap, jakákoli specifická porucha učení, nadprůměrné nadání“ (Příloha č. 16) a „individuální rozvoj žáka“. (Příloha č. 11)

6. Jaké důvody pro domácí vzdělávání považujete za závažné Vy osobně?

V současné době je na subjektivním posouzení ředitele, co je možné považovat za závažný důvod pro volbu tohoto způsobu vzdělávání. V metodických pokynech, které dalo ministerstvo školám k dispozici, se dozvídáme, že by to mělo být na základě správného uvážení ředitele, které je soudně přezkoumatelné. Přijaté řešení má být ve shodě s veřejným zájmem, aby odpovídalo okolnostem daného případu. Při posuzování skutkově shodných nebo podobných případů nemají vznikat bezdůvodné rozdíly.

Ředitelé, kteří vyplnili dotazník pro účely této diplomové práce, se v názorech na volbu domácího vzdělávání ve značné míře liší. Někteří, pokud se jedná o běžný případ a dítě je schopno navštěvovat řádné vzdělávání ve škole, jsou radikálně proti této alternativě. „*Ani výsledky domácího vzdělávání mě nepřesvědčily – tempo, obratnost myšlenková...“ (Příloha č. 11) Mnoho ředitelů schvaluje domácí vzdělávání v případě dětí s vážným zdravotním omezením a u dětí, které pobývají delší dobu v zahraničí. Jiní, jako například ředitelka Burešová, považují osobně za závažné důvody i to, že „rodina spolu tráví více času, upevňují se vztahy k rodině, výuka je přizpůsobena potřebám dítěte, mohou se lépe respektovat jeho potřeby a senzitivní fáze, výuka může být i operativnější – výlety, výjezdy rodiny, výuka v přírodě, v praxi apod.“ (Příloha č. 15)*

Pro ředitele ZŠ č. 2 „*nejsou důvody podstatné (pokud nejsou v konfliktu se zákonem)“ (Příloha č. 12) Zaměřuje se spíše na to, „aby rodina skutečně dokázala zabezpečit vzdělání dítěte“.* Najdou se i tací, například paní Kapicová, kteří se domnívají, že uvádění závažného důvodu, když rodiče chtějí vzdělávat své dítě doma, je nesmysl: „*Pokud jsou dostatečně kompetentní a schopní, aby to dokázali, tak ať své dítě vzdělávají... Každý rodič by měl mít právo vzdělávat své dítě i jeho důvody mohou být různé. Jistě, uvedení důvodu pro školu je na místě, ale posuzování jeho závažnosti je nesmysl. Pak se může posuzovat jen to, zda to rodině vyhovuje, či to dělají správně.*“ (Příloha č. 16)

7. Jakým způsobem zjišťujete dostatečné splnění podmínek ke vzdělávání v rodině, zejména materiálních, personálních a ochrany zdraví žáka? (Vlastním šetřením v uvedeném místě bydliště, výpověďmi rodičů...?)

Ředitel školy, jak je uvedeno v metodické příručce (viz kapitola 6.2) vytvořené ministerstvem, posoudí dostatečné podmínky pro individuální vzdělávání vlastním šetřením na místě, kde bude vyučování probíhat. V praxi se setkáváme převážně s tím, že ředitelé zjišťují splnění podmínek většinou dvěma způsoby: výpověďmi rodičů, nebo vlastním šetřením v uvedeném místě bydliště.

Vlastní šetření přichází však většinou jen v situacích, mají-li ředitelé nějaké nejasnosti či pochybnosti: „*První byly výpovědi rodičů; pokud jsme pojali podezření, že by podmínky splněny být nemusely, přesvědčili jsme se osobně. Velmi důležitou zpětnou vazbou bylo přezkušování žáků.*“ (Příloha č. 12) Judita Kapicová toto posouzení zajištění dostatečných podmínek pro vzdělání považuje za nesmyslný požadavek: „*Dítě je celý den v domácím prostředí, a že by na vzdělávání mělo přecházet na určené místo, je hloupost. Pokud by se nám zdálo, že něco není v pořádku, a bylo by lepší se do rodiny podívat, tak bychom to nějak udělali. Běžně se to tak nedělá a ani jsem se s tím nesetkala.*“ (Příloha č. 16)

8. Jakým způsobem na Vaší škole probíhá přezkušování dětí v domácím vzdělávání? (Na základě portfolia, testů, diktátů, zkoušení?)

Jedním z typických nástrojů ověřování průběhu vzdělávání je portfoliové hodnocení. Mají s ním bohaté zkušenosti především školy, kde jsou metodičkami Hana Tůmová a Judita Kapicová (Jančaříková, 2007). Portfolio je možné chápat jako složku, ve které, jak dále uvádí Judita Kapicová, „*...dítě přinese zdokumentované všechno, čím se dítě a rodina celý půlrok zabývaly. Je to tedy větší záběr než jen školní látka. Například se zde uvádí zájmy dítěte, jaké kroužky navštěvuje, jaká má zvířátka, jaké vyhrálo soutěže, na jakém projektu pracovali... Při přezkušování mají děti prostor předvést všechno, co chtějí. Pokud jsou materiály psány dětskou rukou, můžu na nich sledovat, jak je na tom se slohem, češtinou, psaním, zda nemají problém s měkkým a tvrdým i.*“ (Příloha č. 16)

Využití výhradně portfoliového hodnocení, a to i v jiných předmětech, než je výtvarná výchova a pracovní činnosti, není však na jiných školách běžné. Zde se využívá kombinace všech možných způsobů: „*V první třídě šlo víceméně o setkání nad portfoliem, ve vyšších ročnících kromě toho probíhala písemná i ústní zkouška z každého naukového předmětu. U výchovných předmětů nám stačilo i nadále portfolio (kromě HV a TV, tam jsme*

přezkušovali).“ (Příloha č. 12) Na jedné škole probíhá třídní přezkoušení, během kterého je zařazena i práce s pomůckami k učivu, pracovními listy (Příloha č. 15).

9. Setkali jste se s případem, kdy jste nepovolili domácí vzdělávání? Z jakého důvodu?

Všem rodičům, kteří žádali o domácí vzdělávání svých dětí, byla jejich volba umožněna. Judita Kapicová přiznává, že *„se může ale stát, že bychom z nějakého důvodu ukončili domácí vzdělávání, ale že bychom nějaké rodině, která to ještě nezkusila, zakázali domácí vzdělávání, to ne. Nevím, podle jakých parametrů bychom takovou rodinu vyloučili.“* (Příloha č. 16) Jeden z ředitelů ale zaznamenal pokusy rodičů, *„kteří o tom uvažovali spíše z důvodu zapojení dítěte jako levné pracovní síly do domácí výroby“*. (Příloha č. 12) V tomto případě však byli rodiče od svého záměru zavčas odrazeni.

10. Jaké služby nabízíte rodičům a dětem, kteří praktikují domácí vzdělávání?

Kromě běžných služeb, jako je poskytování konzultací, metodické pomoci a zapůjčení potřebných učebnic a pomůcek, se doma vzdělávané děti na některých školách mohou účastnit doprovodných vzdělávacích a kulturních akcí pořádaných školou (např. akademií, kroužků apod.). Jedna škola umožňuje *„účastnit se výuky plavání, zařazení dítěte do kterékoli běžné vyučovací hodiny“* (Příloha č. 14) Judita Kapicová jako asistentka rodičů doma vzdělávaných dětí nabízí rodičům: *„pokud chtějí, mohou mi kdykoli zavolat a požádat o radu, návštěvu, osobní konzultaci, kontakt na ostatní rodiče. Dostávají nabídku i na akce pořádané rodiči, kteří doma vzdělávají své potomky. Těch se často účastním a můžeme zde něco zkonzultovat. Záleží na nich, co potřebují a s čím se na mě obrátí. Snažím se jim informace nejprve zprostředkovat přes nějakou rodinu, která se s něčím podobným setkala, aby si to vyřešili mezi sebou.“* (Příloha č. 16)

11. Co byste poradili rodičům, kteří uvažují o domácím vzdělávání svých dětí?

Jedna ředitelka, která domácímu vzdělávání není nakloněná, doporučuje rodičům, aby zajistili svým dětem *„řádné vzdělávání ve škole“* (Příloha č. 11) Dva ředitelé vybízejí rodiče k zvážení svých sil a možností, mimo jiné i finančních: *„Musí pro to mít opravdu dobré důvody a být pevně rozhodnutí. Ne kvůli škole, ale kvůli sobě a svému dítěti.“* (Příloha č. 12) *„Dobře zvážit, zda skutečně se chci věnovat alespoň 3 hodiny denně vzdělávání svého dítěte, zda zvládnou všechny předměty, nebo jejich výuku dokážu zajistit jiným vhodným způsobem.“* (Příloha č. 14) Jeden ředitel připomíná nutnost, aby dítěti byla zajištěna pravidelná návštěva kolektivu v rámci některých aktivit. Druhý ředitel doporučuje seznámit se s webovými

stránkami škol, „které již mají s domácím vzděláváním zkušenosti, zapojit se do Asociace pro domácího vzdělávání“ (Příloha č. 15)

Judita Kapicová radí rodičům: „Aby se podívali v okolí, zjistili, jestli tam nejsou rodiny, které domácí vzdělávání provozují, navštívili je a pořádně si to s nimi probrali... Informovat se o školách, které domácí školu umožňují, jaký je tam přístup (bývají v něm často odlišnosti), navštívit rodiny a probrat s nimi, co považují za důležité a co ne, a pak se zeptat ve škole jako kompetentní budoucí vzdělavatelé, kteří mají nějakou představu, zda si budou se školou vycházet vzájemně vstřícně a bude to to správné. Pokud by přístup rodičům nevyhovoval, tak ať hledají další školu, zkontaktují se s organizací, která se tímto vzděláváním zabývá. Nejprve se tedy informovat a pak jednat.“ (Příloha č. 16)

12. Pokud by dříve existovala možnost domácího vzdělávání, chtěli byste Vy sami být vzdělávání doma? Vzdělávali byste touto formou své vlastní děti?

Tři ředitelé se vyjádřili k oběma otázkám záporně: „Já osobně bych určitě nechtěl být takto vzděláván. V době, kdy jsem měl děti ve věku ZŠ, bych to také nechtěl. Z dnešního pohledu: Vzhledem k tomu, jak negativně poznamenaly mou dceru negativní vztahy a šikana ve třídě, asi bych o tom uvažoval, ale nakonec bych tuto variantu nezvolil, spíše bych změnil školu, případně si založil svou soukromou.“ (Příloha č. 12) Ostatní ředitelé by si domácí vzdělávání dokázali ve vlastní rodině představit: „Své dítě bych klidně doma vzdělával.“ (Příloha č. 14) Judita Kapicová má dokonce zkušenost s tímto vzděláváním se svými dětmi: „Je to příjemná záležitost pro všechny. Já jsem si domácí vzdělávání užila se svými dětmi. Moc si toho cením. Teprve tehdy jsem pochopila spoustu věcí, které jsem na základní škole nevěděla. Dohnala jsem si své vzdělání i díky různým exkurzím, přednáškám, návštěvám muzeí. Neustále jsem se zdokonalovala ve svém oboru.“ (Příloha č. 16)

10 VÝSLEDKY A VYHODNOCENÍ SPLNĚNÍ VÝZKUMNÝCH CÍLŮ A ZÁMĚRŮ

Na základě teoretické části bylo přistoupeno k vlastní výzkumné práci. V praktické části byly stanoveny otázky, jejichž odpovědi měly být zjištěny formou vedeného rozhovoru a částečně i dotazníkovým šetřením. Při sestavování otázek byly brány v potaz požadavky stanovené zákonem, které musí obsahovat každá žádost o individuální vzdělávání podle § 41 školského zákona.

Mezi cíle praktické části této diplomové práce patřilo zmapování zkušeností rodičů s realizací domácího vzdělávání v jejich rodině. Výsledky jsou k dispozici ve dvou formách zpracování. Jedná se nejprve o studie jednotlivých rodin – viz kapitola 9.7, která byla vytvořena na základě rozhovorů s rodiči a jednoho vyplněného dotazníku. Přepisy rozhovorů a zaslaný dotazník jsou k dispozici v přílohách práce (viz Přílohy č. 3–9).

Druhá forma zpracování informací pro splnění výzkumných cílů podává shrnutí poskytnutých údajů od oslovených respondentů z řad rodičů. Je zde ke každé z položených otázek shrnutí jejich odpovědí a tím je zachycena škála někdy i zcela odlišných zkušeností rodičů s realizací domácího vzdělávání v jednotlivých rodinách.

Získané informace mohou posloužit široké veřejnosti, ale především rodičům, kteří o domácím vzdělávání uvažují nebo se o něm chtějí jen něco dozvědět.

Druhým cílem teoretické části bylo zmapování možných přístupů ředitelů k realizaci domácího vzdělávání na jejich škole. Snahou bylo shromáždit názory a zkušenosti ředitelů škol, kteří s domácím vzděláváním přišli do styku, když na jejich škole domácí vzdělávání probíhá, případně probíhalo. Záměr byl splněn. Výsledky jsou u této skupiny respondentů zpracovány do dvou formách: studie mezi řediteli oslovených škol – viz kapitola 9.9 vytvořená na základě zaslaných dotazníků a jednoho záznamu strukturovaného rozhovoru s Juditou Kapicovou – viz Příloha č. 11-16 .

Druhá forma nabízí pro lepší srovnání přehled odpovědí na položené otázky ve formě shrnutí – viz kapitola 9.10 . Je zde doložena škála zkušeností a názorů ředitelů ke skutečnosti domácího vzdělávání.

Na základě shromážděných informací byl v praktické části navrhnout leták podávající základní informace o této alternativní formě vzdělávání – viz kapitola 11.

Cíle výzkumu byly splněny.

Výzkum byl zaměřen na dva okruhy respondentů – na rodiče, kteří doma vzdělávají své děti, a ředitele škol, na kterých domácí vzdělávání probíhalo či probíhá. Také výzkumné záměry byly rozděleny do dvou skupin:

- Výzkumné záměry týkající se skupiny respondentů z řad rodičů, kteří doma vzdělávali či vzdělávají své děti (podrobnější shrnutí výsledků šetření viz kapitola 9.8):

1. Objasnit motivaci rodičů pro domácí vzdělávání.

Jedním z argumentů byla častá nemocnost dítěte a poté šlo o kombinace více důvodů. Většina rodičů reaguje na současné metody vzdělávání na školách v blízkosti bydliště, které nesplňují jejich představy o způsobu osvojování si vědomostí, dovedností, návyků, postojů a hodnot u žáků. Domnívají se, že je pro dítě lepší, aby bylo individuálně vzděláváno matkou v přirozenějším prostředí domova.

Důvod může vycházet také z logického posouzení situace, kdy matka má pedagogické vzdělání, které chtěla raději investovat nejprve do vzdělání svých dětí, a ne je svěřit neznámé učitelce. V jedné rodině domácí vzdělávání není považováno za ideální formu výučování pro jejich dítě. Jedná se o věřící rodinu, která doposud v blízkosti bydliště nenarazila na školu, která by dítě rozvíjela i po duchovní stránce. Jako praktický důvod bylo uvedeno ušetření času a sil kvůli přemístování se do školy. Jiná rodina se rozhodla zavést domácí vzdělávání u svého syna na základě dobré zkušenosti známých, kteří takto vzdělávali své potomky. Hodnota rodiny a možnost být spolu déle se objevila u jednoho z respondentů.

2. Zjistit, s jakými zkušenostmi se setkali rodiče při realizaci domácího vzdělávání, přesněji:

- a) s výběrem kmenové školy,

Pět dětí z domácího vzdělávání je zapsáno na Bratrské škole v Praze, která má dlouholeté zkušenosti s domácím vzděláváním ještě z dob pokusného ověřování. Jedno z dětí je zapsáno v ZŠ Vrané nad Vltavou. Jedna z oslovených matek vzdělávala dvě své děti ještě v době pokusného ověřování. V několika případech se dotazovaní rodiče ke kontaktu na Bratrskou školu dostali díky internetovým stránkám Asociace pro domácí vzdělávání, případně na doporučení známých lidí.

V jednom případě se rodiče rozhodli pro Bratrskou školu v Praze na základě osobní návštěvy této školy, která připravila pro rodiče informační schůzku o individuálním vzdělávání. Rodiče jsou spokojeni se vzájemnou spoluprací s metodičkou, která je jim k dispozici, formou přezkušování a celkovým přístupem.

b) s návštěvou školského pedagogického zařízení,

Zkušenosti respondentů jsou kladné i záporné. Nejosvědčenějším psychologem se stal Václav Mertin.

c) jak probíhá/la organizace jednotlivých předmětů,

Většina oslovených rodičů se snaží, případně snažila o dodržování určité předem stanovené organizace vzdělávání svých dětí. Nešlo však o její striktní dodržování, například z důvodu nemoci dítěte apod. Některé rodiny si upravily vyučování do tematických bloků, do projektů, střídaly samostatnou práci s rozhovorem, přednáškou nebo jiným interaktivním postupem.

Časová dotace pro domácí vzdělávání se v rodinách různí, záleží na okamžitých okolnostech, zájmu dětí atd. Doba začátku „domácí školy“ směřovala většinou k osmé až deváté hodině a trvala podle potřeby, například do oběda.

Obsah vzdělávání je v jednotlivých rodinách určen jednak tím, co vyžaduje kmenová škola, jednak zájmem dítěte. Jedná se o předměty, jako je český a anglický jazyk, matematika, přírodověda, jednotlivé výchovy aj. Buď se věnovali jednomu předmětu z různých stran delší dobu, nebo kombinovali učivo všech předmětů při plnění pestrých projektových úkolů. Někdo zařazoval jednou týdně tělesnou výchovu s otcem rodiny.

d) které učebnice a pomůcky se jim při vzdělávání osvědčily.

Používání učebnic je – společně s jinými výukovými materiály – u doma vzdělávaných dětí běžnou záležitostí. Jedna z oslovených matek podává informaci, že nevyužívají prozatím žádných učebnic.

Mezi osvědčené publikace, které rodiče využívají pro domácí vzdělávání, patří učebnice z nakladatelství Fragment, Svojtka, Fraus, Pierot, Didaktis, Studio 1+1, Prometheus.

Na výběru učebnic se ve většině případů podílejí samotné doma vzdělávané děti. V jedné rodině se přihlíží k učebnicím i z hlediska toho, zda mají schvalovací doložku ministerstva školství.

Rodiče využívají při domácím vzdělávání i jiných výukových materiálů, jako jsou nejrůznější CD, vlastní pracovní listy, internet, encyklopedie, atlasy a jiné knihy. V jedné rodině mají dobrou zkušenost s nabídkou Levných knih.

3. Vyložit zkušenosti rodičů s přezkušováním dítěte v kmenových školách a s formou, jakou probíhalo.

Respondenti mají převážně zkušenost s hodnocením výsledků dětí pouze na základě přineseného portfolia. V době pokusného ověřování se rodiče mohli setkat s různými formami přezkušování. Například děti měly možnost předvést, co se naučily. Ukázaly portfolio všech prací, sešity, výkresy, ruční práce. Součástí přezkušování bylo psaní testu, diktátu, přednes, hlasité čtení, zpěv, hra na hudební nástroj, dokonce i tanec. Ve všech případech měli rodiče s přezkušováním dobré zkušenosti, hodnotí ho tedy velmi kladně.

4. Nastínit snahy rodičů kompenzovat svým dětem kontakt s vrstevníky.

Dva z rodičů si myslí, že u jejich dětí žádná kompenzace kontaktu s vrstevníky není potřebná. Jiní respondenti posílají své děti v odpoledních hodinách do nejrůznějších kroužků a zájmových organizací, jako je skatu. Někteří z respondentů navštěvují s dětmi pravidelně dějepisné dílny a jiné akce zaštitěné Asociací pro domácí vzdělávání.

5. Shromáždit různorodé rady rodičů, které vyplynuly z realizace domácího vzdělávání.

Ve dvou případech se rodiče dotkli nutnosti zvážit si své možnosti (mimo jiné i finanční), ujasnit si klady a zápory tohoto vzdělávání, dobře si vybrat kmenovou školu a nebát se obrátit s prosbou o pomoc a radu na jim přidělenou asistentku.

Jiní respondenti povzbuzují rodiče, aby se do toho nebáli jít, i když si myslí, že na to nemají. S pomocí asistentky přidělené na zvolené škole to zvládnou.

Matka, která je stoupenkyní waldorfské pedagogiky, doporučuje dodržování daných pravidel, vymezených hranic.

- Výzkumné záměry týkající se respondentů z řad ředitelů či jiných zaměstnanců škol, na kterých probíhalo či probíhá domácí vzdělávání (podrobnější shrnutí viz kapitola 9.10):

1. Zmapovat zkušenosti ředitelů s realizací domácího vzdělávání na jejich školách a popsat rozdíly v jejich přístupu, konkrétně v těchto oblastech:

- a) Je na školách zřízena funkce speciálního metodika, konzultanta či asistenta pro tuto alternativní formu vzdělávání a co je cílem a obsahem jeho práce?

Je možné se setkat se školami, kde jakákoli výše zmíněná funkce zřízena není a o rodiny s doma vzdělávaným dítětem se stará například třídní učitelka. Existují také školy, kde je rodičům k dispozici tzv. metodička, konzultantka či asistentka, která má na starost

přezkušování dětí zapsaných na této škole, radí rodičům, koordinuje průběh vzdělávání těchto dětí.

b) Jaké vyjádření školského poradenského zařízení vyžadují ředitelé o dítěti, které má být přijato do domácího vzdělávání na jejich škole?

Rodiče se mohou setkat s tím, že ředitel vybrané kmenové školy bude vyžadovat, aby vyjádření obsahovalo nějakou zmínku o individuálním vzdělávání a názor pracovníka tohoto zařízení na vhodnost této volby pro dané dítě. Jindy ředitelům stačí informace, že nemají námitek proti tomuto způsobu vzdělávání, případně ji považují pro dané dítě za jednu z vhodných alternativ. Existují ale i školy, které vyžadují kladné vyjádření, případně doporučení domácího vzdělávání konkrétnímu dítěti.

c) Jaké nejčastější důvody uvádějí rodiče v žádosti o přijetí dítěte do domácího vzdělávání?

Ředitelé se nejčastěji setkávají s žádostmi, ve kterých rodiče uvádějí jako důvody například zdravotní stav, častou nemocnost, nějaký handicap, jakoukoli specifickou poruchu učení, nadprůměrné nadání. Domácí vzdělávání umožňuje individuální přístup v té největší míře. Vyskytuje se také touha vzdělávat si dítě individuálně, upevnit pouto s rodinou. Problémem bývá velká vzdálenost od školy, podle rodiče nevhodné podmínky ve škole, přístup učitelů, urážlivé projevy spolužáků vůči dítěti. Roli hraje i možnost přizpůsobit výuku časovým potřebám rodiny.

d) Jaké důvody pro domácí vzdělávání považují sami ředitelé za „závažné“?

Někteří ředitelé, pokud se jedná o běžný případ a dítě je schopno navštěvovat řádné vzdělávání ve škole, jsou radikálně proti této alternativě. Další schvalují domácí vzdělávání i v případě, že rodina s dítětem pobývá delší dobu v zahraničí. Najdou se i ředitelé toho názoru, že je možné považovat za závažný důvod i to, aby rodina mohla spolu trávit více času, a tím docházelo k upevnování vztahů v rodině, aby byla výuka přizpůsobena potřebám dítěte, kdy mohou být lépe respektovány jeho potřeby a senzitivní fáze. V neposlední řadě může být taková výuka operativnější, nabízí možnost pořádat výlety, výjezdy rodiny, výuku v přírodě, v praxi apod.

e) Jakým způsobem zjišťuje ředitel dostatečné splnění podmínek ke vzdělávání v rodině?

V praxi se setkáváme převážně s tím, že ředitelé zjišťují splnění podmínek většinou dvěma způsoby: na základě výpovědí rodičů, nebo vlastním šetřením v uvedeném místě bydliště.

Vlastní šetření přichází však většinou jen v situacích, mají-li ředitelé nějaké nejasnosti či pochybnosti. Někteří z respondentů považují posouzení zajištění dostatečných podmínek pro vzdělání za nesmyslný požadavek.

f) Jakým způsobem probíhá na jejich škole přezkušování dětí v domácím vzdělávání?

Jedním z typických nástrojů ověřování výsledků vzdělávání je portfoliové hodnocení. Na školách se však využívá kombinace všech možných způsobů, například přezkušování nad portfoliem, písemná i ústní zkouška z každého naukového předmětu. Na jedné škole probíhá třídní přezkoušení, během kterého je zařazena i práce s pomůckami k učivu, pracovními listy.

g) Setkali se s žadateli, kterým nepovolili domácí vzdělávání, případně z jakého důvodu?

Všem rodičům, kteří žádali o schválení domácího vzdělávání svých dětí, byla jejich volba umožněna. Jeden z ředitelů ale zaznamenal pokusy rodičů, kteří o domácím vzdělávání svých dětí uvažovali z důvodu získání levné pracovní síly do domácí firmy. V tomto případě však byli rodiče od svého záměru zvrátně odrazeni.

h) Jaké služby nabízejí rodičům a dětem, kteří praktikují domácí vzdělávání?

Kromě běžné služby, jako je poskytování konzultací, metodické pomoci a zapůjčení potřebných učebnic a pomůcek, se doma vzdělávané děti na některých školách mohou účastnit doprovodných vzdělávacích a kulturních akcí pořádaných školou (např. akademií, kroužků apod.). Jedna škola umožňuje účast na plaveckém výcviku a zařazení dítěte do kterékoli běžné vyučovací hodiny.

2. Poskytnout rady ředitelů rodičům, kteří uvažují o domácím vzdělávání svých dětí.

Jedna ředitelka, která domácímu vzdělávání není nakloněná, doporučuje rodičům, aby zajistili svým dětem „řádné vzdělávání ve škole“ (Příloha č. 11). Dva ředitelé vybízejí rodiče k zvážení svých sil a možností, mimo jiné i finančních. Zdůrazňují nutnost zajistit dítěti pravidelné návštěvy kolektivu v rámci některých aktivit, doporučují seznámit se s webovými

stránkami škol, které již mají s domácím vzděláváním zkušenosti, a zapojit se do Asociace pro domácího vzdělávání.

Nejprve se mají informovat a pak jednat. Mohou se setkat s rodinami, které domácí vzdělávání provozují, informovat se o školách, které domácí školu umožňují. Pokud by přístup rodičům nevyhovoval, tak ať hledají další školu, případně zkontaktují Asociaci pro domácí vzdělávání.

Záměry výzkumu byly splněny.

11 ANALÝZA ÚDAJŮ A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

Zkušenosti respondentů z řad oslovených rodičů a ředitelů, uvedené praktické části, vypovídají, že realizace domácího vzdělávání v konkrétních rodinách má často rozdílnou podobu. Je dobré, aby si byli rodiče vědomi toho, proč chtějí doma vzdělávat své dítě, co jim to přinese a jak si představují průběh vzdělávání, spolupráci se školou a samotné přezkušování. Podle toho pak mohou hledat školu, na kterou se zapíší k plnění individuálního vzdělávání.

Rozdíly se vyskytují již v samotné motivaci pro domácí vzdělávání – zda je to z důvodu zdravotního znevýhodnění dítěte, kdy potřebuje individuální přístup, hodnotové orientace rodičů, nesouhlasu se současným institucionálním vzděláváním na školách v blízkosti bydliště apod.

Domácí vzdělávání je u nás legislativně schváleno od roku 2005. Názory na tuto alternativní formu vzdělávání se různí. Někteří respondenti mohli tuto skutečnost zakusit ve styku s okolím a také při návštěvě školského poradenského zařízení, od kterého žádali zákonem předepsaného vyjádření. Ne vždy byli rodiče v tomto zařízení pochopeni a vlídně přijati. Jedním z nejosvědčenějších psychologů, kteří jsou domácímu vzdělávání nakloněni, je PhDr. Václav Mertin, je však časově velmi vytížen.

Jak již bylo řečeno, rodič musí k žádosti doložit vyjádření školského poradenského zařízení. Je na řediteli příslušné školy, co požaduje, aby bylo obsahem potřebného vyjádření, a do jaké míry bude na jeho obsah brát zřetel. Ředitelům stačí například vyjádření ve formě: nemám nic proti domácímu vzdělávání, doporučuji domácí vzdělávání konkrétnímu dítěti. Teoreticky se může vyskytnout situace, že rodiče přinesou záporné vyjádření k domácímu vzdělávání dítěte, ale ředitel školy na to nemusí nijak reagovat a dítěti domácí vzdělávání povolí.

Ze zkušeností oslovených respondentů z řad rodičů je potřeba si uvědomit, že školský zákon v oblasti tzv. individuálního vzdělávání (§ 41) dává ředitelům značnou volnost, např. ve volbě toho, jak bude probíhat pololetní přezkušování doma vzdělávaných žáků, jaké služby bude škola poskytovat rodičům a dětem, které jsou vzdělávány doma, aj. Je na rodičích, jakou si vyberou kmenovou školu, která jim bude vyhovovat. Většina respondentů si zvolila Bratrskou školu, která má s domácím vzděláváním několikaleté zkušenosti, a to ještě z doby tzv. pokusného ověřování. Přezkušování na této škole probíhá formou rozhovoru nad přineseným portfoliem.

Ve výzkumu se také objevila informace, že přezkušování může být rozděleno i do tří dnů, může mít formu přednesu, čtení, psaní diktátu, vyplňování testu, ukázek tanců a přinesených výrobků.

Výběr kmenové školy má vliv i na samotný průběh domácího vzdělávání. Pokud škola apeluje na nutnost osvojit si stejné vědomosti, jako získávají žáci vrstevníci v institucionálním vzdělávání, tak se to odrazí i na organizaci domácího vzdělávání. Respondenti, přestože mají povětšinou zvolenu stejnou kmenovou školu, se liší v organizaci vzdělávání a časové dotaci. Většina rodin si na samém počátku domácího vzdělávání pevně stanovila, v kolik hodin chtějí začínat (často mezi 8. a 9. hodinou). Časem se však ukázalo, že striktní dodržování je v praxi nereálné. Vzdělávání se třeba z důvodu nemoci dítěte či jeho sourozence přesouvá například i do víkendu. Když dítě něco zaujme či se pracuje na nějakém projektu, tak se vzdělávání věnují déle.

Ve dvou případech se respondenti domnívají, že není potřeba vymezení nějakého zvláštního času pro vzdělávání. Tvrdí, že vzdělávání probíhá při běžných situacích každodenního života, např. když jdou spolu nakupovat, vaří, hrají si...

Využívání učebnic je také běžnou záležitostí. Mimo ně je výuka zpestřena například prací s atlasy, knihami, CD-ROMy, internetem a samostatně vytvořenými pracovními listy.

V poskytování služeb rodičům doma vzdělávajícím své potomky a dětem, které jsou takto vzdělávány, se nabízí také celá škála možností. Některé školy nabízejí rodičům osobní konzultace s pověřenou učitelkou, možnost děti posílat do kroužků při kmenové škole apod.

Respondenti, kteří bydlí v Praze, se dokonce scházejí na dějepisných dílnách a nejrůznějších akcích pořádaných rodiči doma vzdělávajícími své děti, které zaštiťuje Asociace pro domácí vzdělávání.

Každá rodina tedy vychází z odlišných podmínek, které mají vliv na realizaci samotného domácího vzdělávání. Proto vypadá domácí škola v jednotlivých rodinách odlišně, zcela originálně. Zkušenosti podané v této praktické části mohou být nejen rodičům velkou pomocí alespoň pro uvědomění si, že nemusejí přijmout podmínky kladené první školou, kterou navštíví, ale mohou si jako kmenovou školu zvolit tu, která má s tímto vzděláváním dlouholeté zkušenosti. Dalším přínosem této praktické části je informace, že rodiče mohou kontaktovat Asociaci pro domácí vzdělávání, která zprostředkovává cenné rady a zaštiťuje nejrůznější akce pro rodiče a děti v domácím vzdělávání.

12 NÁVRH INFORMAČNÍHO LETÁKU O DOMÁCÍM VZDĚLÁVÁNÍ

POZITIVA

- Individuální přístup k dítěti (handicap, nadání, zájem...)
- Vzdělávání bez stresu, smysluplně
- Teorie spojená s praxí
- Čas na mimoškolní aktivity
- Obohacení vztahů v rodině (výlety, exkurze, návštěva muzeí...)
- Netradiční pomůcky, metody při výuce
- Kvalitnější osvojené vědomosti, dovednosti, návyky

NEGATIVA

- Finanční a časová náročnost
- Předsudky ze strany společnosti
- Možná sociální izolace
- Zanedbávání vzdělávání

ZKUŠENOSTI RODIČŮ

„Domácí škola je velká pedagogická laboratoř. Je to zkušenost, kterou bych přála každé učitelce – jedná se totiž o ryzí pedagogický proces. Považuji ji za velký přínos v osobním pedagogickém růstu.“

„O společnost skutečně neměly nouzi a přátel měly i mají dost. Vztahy, které děti navázaly v zájmových kroužcích, se ukázaly jako trvalejší než pozdější přátelství ze školních lavic. Vznikaly totiž na základě stejných zájmů.“

„DOMÁCÍ ŠKOLA JE NĚCO ÚŽASNĚHO!“

„Domácí vzdělávání pro mě není ideální. Přišlo nám to pořád jako menší zlo než ho posílat do normální školy, kde na nějaké duchovno není prostor.“

„Vidím hodnotu v tom být spolu a vidět jeho pokroky a mohu se mu lépe věnovat než učitelka, která má třídu plnou dětí, a když pracuje s jedním, ti ostatní se zatím nudí. Domácí škola umožňuje synovi dělat to, co chce, co ho baví a co mu jde.“

DOMÁCÍ VZDĚLÁVÁNÍ V ČR

„Alternativa vůči povinné školní docházce“

Žáci jsou vzděláváni doma, zpravidla svými rodiči.

Povoleno od roku 2005 žákům 1. stupně (2. stupeň je v pokusném ověřování)

Na základě písemné žádosti rodičů by domácí vzdělávání měla umožnit každá škola – o přijetí rozhoduje ředitel kmenové školy* na základě vlastního posouzení.

Podmínka: přezkoušení žáků jednou za pololetí (formu určí kmenová škola, na které je dítě zapsáno k plnění tohoto způsobu vzdělávání, např. na základě portfolia**, testů, zkoušení...)

Výdaje spojené s individuálním vzděláváním hrají (kromě učebnic se schvalovací doložkou MŠMT) zákonný zástupce.

Počet doma vzdělávaných žáků v ČR k roku 2008: 433

* kmenová škola = škola, na které je žák zapsán k plnění povinné školní docházky
** portfolio = složka dítěte obsahující výtvarné, písemné a jiné práce

CO MUSÍ OBSAHOVAT ŽÁDOST

- jméno a příjmení, rodné číslo a místo trvalého pobytu žáka
- uvedení období, ročníku, popřípadě pololetí, kdy má být žák individuálně vzděláván
- důvody pro individuální vzdělávání, např. zdravotní handicap, možnost individuálního přístupu, dlouhodobý pobyt v zahraničí...
- popis prostorových a materiálních podmínek pro individuální vzdělávání žáka, např. vlastní pracovní stůl;
- další skutečnosti, které mají vliv na průběh vzdělávání žáka, např. zdravotní omezení...
- doklady o ukončeném středoškolském vzdělání vyučujících (nemusí být pedagogické)
- vyjádření školského poradenského zařízení (např. může obsahovat: nemáme nic proti domácímu vzdělávání)
- seznam učebnic a učebních textů, které budou ve výuce užívány, např. encyklopedie pro děti...

www.domaciskola.cz

JE DOBRÉ VĚDĚT...

ASOCIACE PRO DOMÁCÍ VZDĚLÁVÁNÍ

- sdružuje především rodiče doma vzdělávaných dětí
- sídlí v Praze
- prosazuje zájmy domácího vzdělávání v oblasti legislativy
- poskytují rady, kontakty na rodiče, pedagog.-psych. poradny, školy, které mají s domácím vzděláváním zkušenosti

- pořádá např. uvítání žáků 1. tříd, projektové dny, pravidelné dějepisné dílny pro rodiče a děti z domácího vzdělávání

více na www.domaciskola.cz

ZÁVĚR

Cílem této práce mělo být mimo jiné navržení letáku podávajícího základní informace o domácím vzdělávání; ten se podařilo vytvořit. Základní informace uvedené v letáku společně s celou diplomovou prací mohou pomoci rodičům a všem, kteří se zajímají o problematiku domácího vzdělávání v naší zemi a možná uvažují o tomto způsobu vzdělávání pro své děti.

Praktická část podává kvalitativně orientovaný výzkum. Cílem bylo zmapování možných situací, ve kterých probíhala realizace domácího vzdělávání. Šlo o výzkum mezi rodiči, kteří doma vzdělávají své děti, a řediteli škol, kteří mají s realizací domácího vzdělávání na své škole zkušenost. Praktická část nabízí charakteristiku výzkumného šetření se stanovením výzkumného problému, cílů a záměrů. V další části byla popsána použitá metodologie výzkumného šetření.

Praktická část dále obsahuje popis průběhu výzkumu s jeho výsledky ve formě záznamu pozorování z přezkušování na Bratrské škole v Praze, konaného 16. 1. 2010; tlumočí zkušenosti oslovených ředitelů a rodin a shrnuje poskytnuté informace. Na závěr praktické části jsou získaná fakta analyzována a interpretována.

Výsledky výzkumu a jejich analýza mohou posloužit všem zájemcům o domácí vzdělávání, ale především rodičům, kteří uvažují o domácím vzdělávání svých dětí. Na základě výpovědí oslovených rodičů a ředitelů škol si zájemci mohou vytvořit vlastní názor na formu případné realizace domácího vzdělávání ve své rodině. Škála zkušeností a názorů na realizaci domácího vzdělávání také ukazuje konkrétní kroky, které mohou napomoci k zdárnému průběhu domácího vzdělávání v konkrétní rodině.

Práce byla rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. Teoretická část nabízí vymezení pojmu domácí vzdělávání, exkurz do historie domácího vzdělávání a jeho rozšíření v Evropě. Popisuje počátky a realizaci domácího vzdělávání v naší republice, a to především v rámci pokusného ověřování, které předcházelo vzniku zákona umožňujícího domácí vzdělávání na 1. stupni základních škol, který vymezoval podmínky pro schválení, případně zrušení vzdělávání dítěte v domácím prostředí. Další kapitola byla zaměřena na Asociaci domácího vzdělávání. Nechybí kapitoly s ohlasy odborníků na touto alternativní formou vzdělávání. V těchto kapitolách byly sepsány názory na nejčastěji diskutovaná témata, jako je odborná způsobilost rodičů a socializace dítěte.

Praktická část je zaměřena na realizaci domácího vzdělávání u případných zájemců a na kroky, které musí rodič s dítětem podstoupit a zajistit, aby mohlo být domácí vzdělávání realizováno i u nich doma. Rodič se zde seznámí s tím, co ho čeká, jako je návštěva pedagogického poradenského zařízení, výběr kmenové školy, pololetní přezkušování dítěte určeným pedagogem aj.

Praktická část poskytuje přehled zkušeností rodičů se začátky domácího vzdělávání s jejich dětmi a zkušeností ředitelů škol, na kterých domácí vzdělávání bylo umožněno. Informace byly získány cestou kvalitativního výzkumu na základě rozhovorů a dotazníkového šetření. Otázky pokládané rodičům směřovaly k tomu, jaké používali pomůcky, jak probíhala organizace vyučování jednotlivých předmětů, jaké mají zkušenosti s přezkušováním v kmenových školách apod. Šetření mezi řediteli dává přehled o možných alternativách při realizaci domácího vzdělávání na konkrétních školách. Zjištěné informace jsou vyhodnoceny a některé použity v informačním letáku. Ten by měl sloužit jak rodičům, tak učitelům ve veřejných institucích pro větší informovanost a možná i odstranění předsudků, které tito pedagogové vůči domácímu vzdělávání často mají.

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ A LITERATURY

Asociace pro domácí vzdělávání [online]. [cit. 2009-08-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.domaciskola.cz/>>.

Asociace pro domácí vzdělávání, Stanovy Asociace pro domácí vzdělávání : II. Změna schválená valnou hromadou ADV 23. 4. 2005. Pod č. j. VS/1-1/50025/02-R

BAKONČÍK, Jiří. Zkušenosti z domácího vzdělávání. *Učitelství listy*. 2000–2001, roč. 11, č. 5, s. 8–9. ISSN 0139-5718.

CAY, Yi; REEVE, Johnmarshall; ROBINSON, Dawn. Home Schooling and Teaching Styles of Home School and Public School Teachers. *Home Schooling and Teaching Styles of Home School and Public School Teachers* [online]. 2002, roč. 94, č. 2, s. 372–380 [cit. 2009-11-13]. Dostupný z WWW: <http://www.psych.rochester.edu/SDT/documents/2002_CaiReeveRobinson_JEP.pdf>. ISSN 0022-0663.

ČECHOVÁ, Barbara. Děti se nejvíce dozvědí o přestávkách. *Rodina a škola*. 2007, roč. LIV, č. 9, s. 7–8. ISSN 0035-7766.

DOBSON, Linda. *The homeschooling book of answers : The 88 Most Important Questions Answered by Homeschooling's Most Respected Voices*. 1. vyd. Roklin, CA: Prima Lifestyles, 1998. 384 s. ISBN 07-6151-377-9.

Domácí škola [online]. [cit. 2009-11-17]. Dostupný z WWW:<www.domaciskola.estranky.cz>

FAFEJTOVÁ, Tereza. *Domácí vzdělávání (Proč jsme neposlali děti do školy)*. Praha, 2000. 50 s. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd.

FOLLEROVÁ, Jana. *Individuální vzdělávání – „domácí škola“*. Liberec, 2006. 48 s. Závěrečná práce. Technická univerzita v Liberci.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno : Paido, 2000. 207 s. ISBN 8085931796.

GROVEROVÁ, Lucie. *První celostátní setkání rodin domácích školáků : O dětech i rodičích* [online]. 28. 9. 2006 Rodina. [cit. 2009-09-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.rodina.cz/clanek5260.htm>>

HAHN, Kimberly; HASSON, Mary. *Catholic Education : Homeward Bound*. 1. vyd. San Francisco : Ignatius Press, 1996. 400 s. ISBN 08-9870-566-5.

HAVRÁNKOVÁ, Kateřina. Škola hrou, domov hernou. *Učitelské listy*. 2005, roč. XIV, č. 39, str. 1–8. ISSN 0139-5718.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu : Základy kvantitativního výzkumu*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing a. s., 2007. 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina. *Domácí vzdělávání v ČR v kontextu reformy českého školství* [online]. 2006. 14 s. Seminární práce. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta. [cit. 2009-09-15]. Dostupný z WWW: <www.pedf.cuni.cz/uvrs/cz/doktor/jancarikova.doc>.

JANČAŘÍKOVÁ, Kateřina. *Portfoliové hodnocení v domácím vzdělávání* [online]. 2006 [cit. 2009-11-01]. Dostupný z WWW: <<http://209.85.129.132/search?q=cache:tUAZhwHNj84J:www.rvp.cz/clanek/3/969+Dostupný%20z%20WWW%3A%20http://www.rvp.cz/clanek/3/969&cd=1&hl=cs&ct=clnk>>.

KITZBERGER, Jindřich. *Připomínky SKAV k 3. verzi RVP pro ZŠ* [online]. [cit. 2006-09-15]. Dostupný z WWW: <www.skav.cz/admin/upload/fck/file/media/stanoviska/Stanovisko_RVP.doc>.

KNÍŽKOVÁ, Zora. *Domácí vzdělávání – náměty a zkušenosti*. Svatý Jan pod Skalou, 2000. 60 s. Absolvenská práce. Svatojánská kolej – Vyšší odborná škola pedagogická.

KOLÁŘ, Petr. *Systém domácího vzdělávání v USA a ve vybraných zemích Evropy*. *Informační studie č. 5.155 : Parlamentní institut České republiky, kancelář Poslanecké*

sněmovny [online]. 2000 [cit. 2009-10-01]. Dostupný z WWW: <www.psp.cz/kps/pi/PRACE/pi-5-155.doc>.

KOSTELECKÁ, Yvona. *Domácí vzdělávání*. Praha, 2003. 233 s. Dizertační práce. Karlova univerzita, Pedagogická fakulta.

KUCHTOVÁ, Dana. *Informace a doporučení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k individuálnímu vzdělávání* [online]. Praha, 2007 [cit. 2009-10-09]. Dostupný z <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/informace-a-doporuceni-ministerstva-skolstvi-mladeze-a-telovychovy-k-individualnimu-vzdelavani>>.

KUKAL, Petr. Být i s těmi, které jsem si nevybral. *Děti a my*. 2003, roč. XXXIII, č. 3, s. 23. ISSN 0023-1879.

Listina základních práv a svobod. Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. [online]. [cit. 2009-11-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>>.

Listina základních práv Evropské unie [online]. [cit. 2009-11-17]. Dostupný z WWW: <<http://eurlex.europa.eu/cs/treaties/dat/32007X1214/hm/C2007303CS.01000101.htm>>

LLOYD, Janice. Home schooling grows. *USA TODAY* [online]. 4.1.2009 [cit. 2009-11-01] Dostupný z WWW: <http://www.usatoday.com/news/education/2009-01-04-homeschooling_N.htm>.

MACAUALY, Susan Schaeffer. *For the Children's Sake*. New York : Crossway Books, 1984. 166 s. ISBN 089107290X

MAHDALOVÁ, Kateřina. Radši tam nechod'. *Respekt* [online]. 5.–11. března 2007, roč. XVIII, č. 10, s. 4. ISSN 0862-6545. [cit. 2010-01-22]. Dostupný z WWW: <<http://respekt.ihned.cz/c1-36294420-radsi-tam-nechod>>.

MARVÁNOVÁ, Gabriela. *Experiment domácí vzdělávání v ČR*. Brno, 2001. 96 s. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Pedagogická fakulta.

MERTIN, Václav. Pedagogicko-psychologické aspekty individuálního vzdělávání. *Pedagogika*. 2003, roč. 53, č. 4, s. 405–417. ISSN 0031-3815.

MORKES, František. *Devětkrát o českém školství*. 1. vyd. Praha : Pedagogické muzeum J. A. Komenského v Praze, 2004. 51 s. ISBN 80-901461-6-3.

NITSCHOVÁ, Daniela. *Domácí vzdělávání*. Praha, 2000. 86 s. Diplomová práce. Karlova univerzita v Praze, Filosofická fakulta.

Paměť domácího vzdělávání. Dokumentační projekt [online]. 2003 [cit. 2009-09-11]. Dostupný z WWW: <<http://pamet-dv.sweb.cz/>>.

PLAŇANŠTÍ. *Co to je, když se řekne: socializace? (Boření mýtů, které souvisí se vzděláváním dětí)* [online]. [cit. 2009-10-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.volny.cz/domvzd/text/social.htm>>

PRŮCHA, Jan; WALTEROVÁ, Eliška; MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 6. vyd. Praha : Portál, 2009. 400 s. ISBN 978-80-7367-647-6.

Sbírka zákonů Česká republika [online]. [cit. 2009-09-09]. Dostupný z WWW: <http://www.msmt.cz/uploads/soubory/zakony/Uplne_zneni_SZ_317_08.pdf>.

SEMÍN, Michal. *Katolická domácí škola*. 1. vyd. Ronov pod Doubravou : Triality s. r. o. , 2002. 120 s. ISBN 80-902786-9-8.

SPIPKOVÁ, Vladimíra. *Proměny primárního vzdělávání v ČR*. 1. vyd. Praha : Portál, 2005. 311 s. ISBN 80-7178-942-9.

SPOLEČNOST PŘÁTEL DOMÁCÍ ŠKOLY. *Oběžník č. 6* [online]. [cit. 2009-11-17]. Dostupný z WWW: <<http://www.volny.cz/domvzd/obcasnik6.htm>>.

ŠTECH, Stanislav. Škola, nebo domácí vzdělávání? : Teoretická komplikace jedné praktické otázky. *Pedagogika*. 2003, roč. 53, č. 4, s. 418–436. ISSN 0031-3815.

ŠUSTEK, Dušan. *Domácí školství jako alternativní forma výchovy a vzdělávání* [online]. 2003. 8 s. Seminární práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Teologická fakulta. [cit. 2009-09-15]. Dostupný z WWW : < http://www.domaciskola.cz/archiv/studie/d_sustek.doc >.

TĚTHALOVÁ, Marie. Šesták v domácí škole? Proč ne! *Rodina a škola*. 2007, roč. LIV, č. 10, s. 24–25. ISSN 0035-7766.

TŮMA, Jiří. *Zpráva o činnosti prezidia ADV*. Praha, 22. 9. 2009.

TŮMA, Jiří; MERTIN, Václav; SIMONOVÁ, Jaroslava. *Návrh pokusného ověřování individuálního vzdělávání na 2. stupni základní školy* [online]. Praha. 2005 [cit. 2009-09-14]. Dostupný z WWW: http://www.domaciskola.cz/archiv/dokumenty/zadost_2_stupen_MSMT.pdf>.

ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Brno : Paido, 1998. 268 s. ISBN 80-85931-48-6.

Ústav pro informace ve vzdělávání: Výkonové ukazatele 2007/08 – kapitola C [online]. [cit. 2009-09-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.uiv.cz/clanek/713/1817>>.

Všeobecná deklaráce lidských práv a svobod [online]. [cit. 2009-11-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>>

WELCHOVÁ, Tatiana. Přezkušování dětí žijících v cizině. K čemu? *Rodina a škola*. 2008, roč. LV, č. 9, s. 15–16. ISSN 0035-7766.

WALTEROVÁ, Eliška a kol., *Úloha školy v rozvoji vzdělanosti 2. díl*. Brno : Paido, 2004. 502 s. ISBN 80-7315-083-2.

ZŠ LETOHRADSKÁ. *Individuální- domácí vzdělávání* [online]. [cit. 2009-09-15]. Dostupný z WWW: <http://www.letohradska.cz/domaci_vzdelavani.htm>.

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA Č. 1 –

VZOR ŽÁDOSTI O POVOLENÍ INDIVIDUÁLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ (1. STUPEŇ ZŠ)

- PŘÍLOHA Č. 2 – VZOR DOTAZNÍKU URČENÉHO RODIČŮM
- PŘÍLOHA Č. 3 – ROZHOVOR S RODINOU Č. 1
- PŘÍLOHA Č. 4 – ROZHOVOR S RODINOU Č. 2
- PŘÍLOHA Č. 5 – ROZHOVOR S RODINOU Č. 3
- PŘÍLOHA Č. 6 – ROZHOVOR S RODINOU Č. 4
- PŘÍLOHA Č. 7 – ROZHOVOR S RODINOU Č. 5
- PŘÍLOHA Č. 8 – ROZHOVOR S RODINOU Č. 6
- PŘÍLOHA Č. 9 – DOTAZNÍK ZASLANÝ RODINOU Č. 7
- PŘÍLOHA Č. 10 – VZOR DOTAZNÍKU URČENÉHO ŘEDITELŮM ŠKOL
- PŘÍLOHA Č. 11 – DOTAZNÍK ZASLANÝ ŘEDITELEM ZŠ Č. 1
- PŘÍLOHA Č. 12 – DOTAZNÍK ZASLANÝ ŘEDITELEM ZŠ Č. 2
- PŘÍLOHA Č. 13 – DOTAZNÍK ZASLANÝ ŘEDITELEM ZŠ Č. 3
- PŘÍLOHA Č. 14 – DOTAZNÍK ZASLANÝ ŘEDITELEM ZŠ Č. 4
- PŘÍLOHA Č. 15 – DOTAZNÍK ZASLANÝ ŘEDITELEM ZŠ Č. 5
- PŘÍLOHA Č. 16 – ROZHOVOR S JUDITOU KAPICOVOU
- PŘÍLOHA Č. 17 – LETÁČEK – DOMÁCÍ VZDĚLÁVÁNÍ V ČR
(přiloženo na zadních deskách)

PŘÍLOHA Č. 1

VZOR ŽÁDOSTI O POVOLENÍ INDIVIDUÁLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ (1. STUPEŇ ZŠ)

Jméno žadatele (zákonného zástupce žáka):

Adresa žadatele:

Tel. žadatele:

E-mail žadatele:

Dle § 41 zákona 561/2004 Sb., žádám o povolení individuálního vzdělávání pro mého syna /mou dceru:

Jméno a příjmení:

Rodné číslo:

Trvalé bydliště žáka:

Povolení žádám na období:

Důvody pro individuální vzdělávání:

Popis prostorového a materiálně technického zabezpečení vzdělávání a podmínek ochrany zdraví individuálně vzdělávaného žáka:

Další skutečnosti, které mají vliv na průběh vzdělávání žáka:

K žádosti přikládáme:

1. doklady osvědčující splnění požadovaného vzdělání osob, které budou žáka individuálně vzdělávat,
2. vyjádření školského poradenského zařízení (podle § 116 školského zákona), tj. ped.-psych. poradny nebo spec. ped. centra,
3. seznam učebnic a učebních textů, které budou ve výuce užívány (pouze pokud nejde o učebnice uvedené v § 27 odst. 1 školského zákona, tzn. učebnice a učební texty, kterým byla udělena schvalovací doložka MŠMT).

V dne

Podpis žadatele:

PŘÍLOHA Č. 2

VZOR DOTAZNÍKU PRO RODIČE

Dobrý den,

jmenuji se Anna Skočovská a jsem studentkou 4. ročníku Učitelství pro 1. stupeň základní školy na Univerzitě Palackého v Olomouci. Pro svou diplomovou práci s názvem „**Jak začít s domácím vzděláváním v podmínkách české legislativy?**“ sbírám zkušenosti rodičů, kteří tuto formu vzdělávání realizovali či realizují ve své rodině. Na základě poskytnutých informací se budu snažit vytvořit informační leták o domácím vzdělávání. Informační leták by mohl sloužit rodičům a zainteresované veřejnosti jako možná opora při realizaci domácího vzdělávání. Proto se na Vás obracím s prosbou o zodpovězení následujících otázek, které budou sloužit k účelům mé diplomové práce.

Předem děkuji a přeji mnoho zdaru při realizaci tak zodpovědné činnosti, jako je výchova a vzdělávání dětí.

S pozdravem Anna Skočovská

1. Kdo je/byl doma **vzděláván** (pohlaví, třída, jak dlouho)?
2. Kdo je/byl ve Vaší rodině domácím **vzdělavatelem**? Jaké předměty vyučuje/ vyučoval? Jaké je jeho vzdělání?
3. Z jakého **důvodu jste** pro Vaše dítě **zvolili** formu domácího vzdělávání?
4. Jaký **důvod jste uvedli v žádosti** o individuální vzdělávání?
5. S jakými **problémy** jste se setkali při realizaci domácího vzdělávání ve Vaší rodině?
Ráda bych se Vás zeptala konkrétně na následující oblasti:
 - a) Podle čeho jste volili **kmenovou školu**, jak jste ji našli? Jak probíhala Vaše vzájemná spolupráce?
 - b) Jaká je Vaše zkušenost s **návštěvou školského poradenského zařízení** před realizací domácího vzdělávání?
 - c) Jaké **učebnice a pomůcky** používáte/jste používali v domácí škole? Která pomůcka nebo učebnice se Vám nejvíce osvědčila? Používáte učebnice doporučené školou, nebo vlastní?
 - d) Jak probíhá/probíhala **organizace vyučování** jednotlivých předmětů ve Vaší domácí škole? Jak vypadá/al Váš školní den?

- e) Jaké máte zkušenosti s **přezkušováním dítěte v kmenových třídách**, jakou má/mělo formu? (portfolio, testy, diktát, přednes...)
6. Museli jste speciálně zajistit **dostatečné podmínky** pro individuální vzdělávání, zejména podmínky materiální a ochrany zdraví žáka? Případně jakým způsobem?
 7. Snažíte se Vašemu dítěti **kompenzovat kontakt s vrstevníky**? Máte pocit, že dítěti školní kontakt chybí? Případně jakým způsobem kompenzaci provádíte?
 8. Pokud byste měli možnost znovu začít s domácím vzděláváním, **co byste udělali jinak?**
 9. **Co byste poradili rodičům**, kteří uvažují o domácím vzdělávání svých dětí?
 10. Co Vám poslední dobou udělalo **největší radost** při domácím vzdělávání svých dětí?

Děkuji mnohokrát za čas, který jste věnovali vyplnění tohoto dotazníku. Přeji Vám mnoho radosti při Vašem domácím vzdělávání.

PŘÍLOHA Č. 3

ROZHOVOR S RODINOU Č. 1

1. Kdo je/byl doma vzděláván (pohlaví, třída, jak dlouho)?

Dcera, nyní chodí do třetí třídy. Doma je vzdělávána od prvního ročníku. Do školky ani školy nikdy nechodila.

2. Kdo je/byl ve Vaší rodině domácím vzdělavatelem? Jaké předměty vyučuje/vyučoval? Jaké je jeho vzdělání?

O domácí vzdělávání dcery se starám já, maminka. Někdy mi vypomáhá podle nálady i starší syn – středoškolák, a to s angličtinou. Tím, že se zajímá o chemii, naučila se od něj dcera chemické značky. Manžel večer vypomáhá s některými úkoly či příklady.

3. Z jakého důvodu jste pro Vaše dítě zvolili formu domácího vzdělávání?

Nejstarší syn měl ve škole velké problémy. Dcera byla do šesti let velmi nemocná, má sníženou imunitu – když je dlouho v kolektivu, brzo onemocní. Z médií se k nám dostala informace, že každé dítě musí nastoupit do předškoláků. Začali jsme se zajímat o podrobnosti a dozvěděli jsme se, že jednak je informace nepravdivá, a navíc jsme narazili na možnost domácího vzdělávání. Pak jsme skrze stánky ADV zkontaktovali s paní Kapicovu atd.

4. Jaký důvod jste uvedli v žádosti o individuální vzdělávání?

Nemocnost dítěte. Pracuji doma, je pro nás lepší učit dceru doma než ji v šest hodin vozit do školy. Myslím, že ranní deprese se na dětech také podepíše.

5. S jakými problémy jste se setkali při realizaci domácího vzdělávání ve Vaší rodině? Ráda bych se Vás zeptala konkrétně na následující oblasti:

a) Podle čeho jste volili kmenovou školu, jak jste ji našli? Jak probíhala Vaše vzájemná spolupráce?

To bylo jednoduché. Setkali jsme se s paní Kapicovou a Tůmovou, které zastřešují domácí vzdělávání. Ty jsou průkopnice a prošly si tím a vědí, jaké to je. Ty nám pomohly a poradily, kam je potřeba zajít, které školy jsou vstřícné. Vy nemusíte nikde tápat. Vzájemná pomoc byla úžasná. Vědí, že vstupujete do neznáma. Prošla jsem pár rodin, měla jsem možnost se podívat na přezkušování. Když jsem viděla, že to není jako přijímačky na gymnázium nebo na střední školu, se moc mi ulevilo.

b) Jaká je Vaše zkušenost s návštěvou školského poradenského zařízení před realizací domácího vzdělávání?

Chtěli jsme se dostat k psychologovi panu Mertinovi, který je příznivec domácího vzdělávání. Ten je však časově velmi vytížen. Paní Tůmová a Kapicová nás poslaly do Holešovic k paní

psycholožce. To byl však problém. Dcera podle ní nemá prostorové vidění. Tehdy byla ve stresu a nezvládla vše, co se po ní chtělo. Pro dceru jsme dostali tisíce brožurek, které musela probrat, protože jinak by byla zralá na zvláštní školu. Byla zde přisedící i socioložka nebo paní ze sociální péče. Ty nás i s manželem důkladně prošetřily, opravdu se mi to nelíbilo. Říkali jsme si, co je jí do toho, připomínalo nám to komunistický výslech. To bylo ale jediné, ale stálo to za to. Když už jsme něco nakousli, chtěli jsme to dosáhnout konce – dostat razítko.

c) Jaké učebnice a pomůcky používáte/jste používali v domácí škole? Která pomůcka nebo učebnice se Vám nejvíce osvědčila? Používáte učebnice doporučené školou nebo vlastní?

Většinou vykoupíme knihkupectví. Dcera si sama vybere, co se jí líbí. A když ji to chytne, to je opravdu důležité. My máme oblíbené nakladatelství Fragment a Svojtka – ty jsou nakloněny dětem. Nejsme nějak zaškatulkovaní, používáme svoje učebnice. Nemáme moc hraček, ale spíš knížky.

d) Jak probíhá/probíhala organizace vyučování jednotlivých předmětů ve Vaší domácí škole? Jak vypadá/al Váš školní den?

Snažíme se, aby to mělo nějaký řád. Někdy se ale učíme až v pátek nebo o víkendu. Když jsme doma, tak se snažíme začít po osmé hodině a pak se třeba hodinu a půl učíme. Ale podle toho, kolik je času a zda ji to zaujme. Dcera propadla muzikálům. Skupujeme další nahrávky a srovnáváme, co je nového. Dcera si šije kostýmy, tancuje, vyrábí dárky.

e) Jaké máte zkušenosti s přezkušováním dítěte v kmenových třídách, jakou má/mělo formu? (portfolio, testy, diktát, přednes...)

Zkušenosti mám výborné, úplně ty nejlepší. Je dobré, že během přezkušování mohu být s ní a být jí oporou, kdyby něco zapoměla. Diktáty ani žádné testy se dětem nedávají. Dcera jim ukáže a poví, co jsme společně za ten půlroku udělali. Portfolio obsahuje diktáty, obrázky aj.

6. Museli jste speciálně zajistit dostatečné podmínky pro individuální vzdělávání, zejména podmínky materiální a ochrany zdraví žáka? Případně jakým způsobem?

Koupili jsme dceři stůl, ale od té doby jsme ho vůbec nepoužili, protože se učíme v kuchyni. Ze začátku jsme se snažili dodržovat všechno, sociální pracovnice mi připadala skrze ty otázky, které nám kladla, že nejsme zcela schopní rodiče. Zařídili jsme i pracovní koutek. Bylo to zbytečné. Scházíme se každý týden s členy z ADV, a když vidí, že dcera je v pořádku, nechodí ve špinavém, nebrečí, tak není potřeba nic kontrolovat.

7. Snažíte se Vašemu dítěti kompenzovat kontakt s vrstevníky? Máte pocit, že dítěti školní kontakt chybí? Případně jakým způsobem kompenzaci provádíte?

Dcera navštěvuje mnoho kroužků. Jinak se každý týden setkáváme na dějepisných dílnách s ostatními dětmi z domácí školy. Když není dějepisná dílna, tak si organizace ADRA připraví projekt, například o globalizaci. Ve středu, čtvrtek a pátek má tanečky a atletiku. U nás doma se scházejí i děti ze sousedství, v průměru tak čtyři až pět dětí. Je to sice malinkatý kolektiv, ale je.

8. Pokud byste měli možnost znovu začít s domácím vzděláváním, co byste udělali jinak?

Asi bych to nebrala striktně. První dva roky jsem dělala třídní knihu. Možná bych se více uklidnila. Měla jsem velký strach, že to nezvládneme, a měla jsem pocit, že musíme celému světu ukázat, že není hloupá, když je doma. Asi bych se tak nenervovala, ale to se dobře říká a pak je to úplně jinak.

9. Co byste poradili rodičům, kteří uvažují o domácím vzdělávání svých dětí?

Že je to úžasné. Vidím na tom jenom klady. Dcera se nemusí s nikým srovnávat, například že nemá tenhle mobil, že nejezdíme na dovolenou k moři... Vidím, že syn se s tím pořád setkává a bojuje s tím. Dcera je tohoto ušetřená.

10. Co Vám poslední dobou udělalo největší radost při domácím vzdělávání svých dětí?

Dcera slíbila, že se bude opravdu učit, a zatím to dodržuje. Já jsem jinak radostný člověk. Mám radost z toho, že jsme se probudili, odklidili sních a jsme zdraví.

Během rozhovoru se maminka svěřila s problémy, s kterými se setkává při kontaktu s okolím.

Problémy jsou okolí – sice žijeme ve společnosti s dvacetiletou svobodou, ale každý, kdo nechodí do školy, nešel by na vojnu (zaplat' pánbůh už zrušenou), nemá papíry, že je ženatý, kdo vybočuje, není ten pravý ořechový. Dcera má zkušenost, že se jí děti na kroužcích smějí, že je hloupá, protože je doma, že nejsem schopná ji to naučit. Pořád někomu dávat důkazy! Když dojdeme kamkoli dopoledne, lidé se ptají, proč není dcera ve škole. Když řeknu, že je v domácí škole, tak jim to přijde nedobré a ohánějí se socializací.

Před pololetím se to tak nakumuluje. Holčičky a kluci se ptají, jaké bude mít vysvědčení, a dodávají: „*No jo, jo, maminka ti napíše zase samé jedničky, protože nic neumíš.*“ Je to špatné. Je to na vaší generaci (obrací se na mě), aby došlo ke změně. Chtělo by to billboard – „DOMÁCÍ ŠKOLA JE NĚCO ÚŽASNÉHO!“, a bavit se o tom na fakultě.

Myslím, že každá maminka má s domácím vzděláváním zkušenosti – když se jí marodí dítě, tak se s dítětem musí učit a jde to rychleji než ve třídě s dvaceti dětmi. Dcera, když se spolu učíme, musí přijít na jádro problému. Otázky, které by měla, i kdyby chodila do školy, si probereme spolu.

PŘÍLOHA Č. 4

ROZHOVOR S RODINOU Č. 2

1. Kdo je/byl doma vzděláván (pohlaví, třída, jak dlouho)?

Syn, chodí do první třídy.

2. Kdo je/byl ve Vaší rodině domácím vzdělavatelem? Jaké předměty vyučuje/vyučoval? Jaké je jeho vzdělání?

Já, maminka, neboť jsem na rodičovské dovolené. Máme ještě tříletého synka a jedenáctiměsíční miminko.

3. Z jakého důvodu jste pro Vaše dítě zvolili formu domácího vzdělávání?

Nenašli jsme takovou alternativu, která by nám vyhovovala. Jsme věřící rodina, chtěli jsme nějakou církevní školu. V Litoměřicích není ani jedna škola, která by měla nějaký duchovnější ráz. V současné době jsme založili waldorfskou iniciativu a snad se podaří založit i waldorfskou školu. Tu by pak mohly navštívit ostatní děti. Domácí vzdělávání pro mě není ideální. Myslím, že vztah máma a syn – tam dochází někdy při vzdělávání k velkým třenicím. Nenašli jsme jinou variantu. Přišlo nám to pořád menší zlo než ho posílat do normální školy, kde na nějaké duchovno není prostor.

4. Jaký důvod jste uvedli v žádosti o individuální vzdělávání?

Zatím to tam nemáme uvedené. Ale asi tam doplníme: nenašli jsme správnou alternativu pro nás. Měla bych to doplnit. Paní Kapicová na to evidentně zapomněla.

5. S jakými problémy jste se setkali při realizaci domácího vzdělávání ve Vaší rodině? Ráda bych se Vás zeptala konkrétně na následující oblasti:

f) Podle čeho jste volili kmenovou školu, jak jste ji našli? Jak probíhala Vaše vzájemná spolupráce?

Chtěli jsme být zapsáni na malotřídní školu. Představa byla, že bychom ji tak podpořili a byli s ní v kontaktu, jezdili s nimi na výlety, dělali projekty. Ředitelka jedné školy, kterou jsme oslovili, s námi nechtěla nic mít. Nevěděla pořádně, o co jde. Neměla jsem sílu prorážet něco nového. Věděla jsem, že Bratrská škola je a ADV také. Rozhodli jsme se i díky dostupnosti vlakem pro tuto církevní školu, která nám vyhovuje. Paní učitelky vědí, o čem to je, to je hrozně důležité. Nemusím už nikomu znovu vysvětlovat, jak a proč vzděláváme doma.

g) Jaká je Vaše zkušenost s návštěvou školského poradenského zařízení před realizací domácího vzdělávání?

Když jsme bydleli na Broumovsku, tak jsme si vybrali paní psycholožkou X, která byla domácímu vzdělávání nakloněná do třetí třídy. To nebyl problém.

h) Jaké učebnice a pomůcky používáte/jste používali v domácí škole? Která pomůcka nebo učebnice se Vám nejvíce osvědčila? Používáte učebnice doporučené školou nebo vlastní?

Používáme učebnice z nakladatelství Fraus. Loňský rok jsem si potřebovala otestovat, zda jsem schopná dítě doma něco naučit. Syn naskočil na matematiku takovým tempem, že v současné době děláme věci pro druháky. Češtinu jsme se snažili hodně rozvolňovat a spíš zapojovat modelování písmenek, hraní divadla. Naučil se tvary písmen vnímat hmatově, procvičoval motoriku. Pak jsme doladřovali logopedii. Letos pokračujeme v učebnicích. Nevytváříme zatím jinak nic vlastního. Jsem ráda, že mě vede ta učebnice.

i) Jak probíhá/probíhala organizace vyučování jednotlivých předmětů ve Vaší domácí škole? Jak vypadá/al Váš školní den?

S třemi dětmi je to legrace, zvláště když jsme u nejmladší dcery zařadili bezpenkovou metodu. Dali jsme si ale přesná pravidla od začátku, že začínáme v devět. Jedeme postupně podle učebnice a vkládáme do toho jednou za týden nějaký malý projektíček vycházející z kapitol uvedených v učebnici, např. škola, dopravní výchova... kde zapojujeme výchovy. Syn chodí ještě na flétnu a do skautu. Odpoledne si hraje s dětmi. Pokud je nějaký problém, děti jsou nemocné, synovi něco nejde, učíme se odpoledne či o víkendu, kdy tatínek je doma a pomůže mi s dětmi.

j) Jaké máte zkušenosti s přezkušováním dítěte v kmenových třídách, jakou má/mělo formu? (portfolio, testy, diktát, přednes...)

Doma zapojujeme i desetiminutovky, pomalinku dáváme i diktáty. Syn má trochu problém s dlouhými a krátkými hláskami. Už píšeme i slova. Čteme každý den, teď čteme Mauglího kroniku. Syn si na přezkušování připravil i hru na flétničku, přinesl slabikář a jiné věci.

6. Museli jste speciálně zajistit dostatečné podmínky pro individuální vzdělávání, zejména podmínky materiální a ochrany zdraví žáka? Případně jakým způsobem?

Má pracovní stůl a kout se svými věcmi, aby mu do toho někdo nesahal. Nikdo to nepřišel zkontrolovat. Možná díky tomu, že jsme nahlášení v asociaci, tak je dobrá zpětná vazba. Pokud bychom byli zapsáni v Litoměřicích, tak by to bylo jinak. Lidé z asociace vidí, jak pracujeme. Tím, že jsme si zvolili Bratrskou školu, jsme se vyvarovali mnoha problémů, například toho, že nás budou podezírat z domácího násilí.

7. Snažíte se Vašemu dítěti kompenzovat kontakt s vrstevníky? Máte pocit, že dítěti školní kontakt chybí? Případně jakým způsobem kompenzaci provádíte?

Syn chodí do náboženství do nedělní školy k evangelíkům a na flétničku. Navštěvuje také skaut. Byl dokonce i na čtrnáctidenním táboře a byli jsme překvapení, že když jsme se za ním přijeli podívat, tak říkal, že na nás nemá čas.

8. Pokud byste měli možnost znovu začít s domácím vzděláváním, co byste udělali jinak?

Určitě bych se vyvarovala takového zbytečného stresování. Mám přátele, kteří také vzdělávají své děti doma a jsou zapsáni na jiné škole. Díky tomu prošli náročným testováním. My jsme se na to chystali. Já jsem z toho byla vystresovaná, přišlo mi, že se syn musí naučit daný obsah. Myslím, že v domácím vzdělávání je nedůležitější klid. To, co mi chybělo, byla odborná péče. Nenašli jsme žádnou učitelku, která by nás pochopila, sedla si s námi, pomohla nám, až psychologka X. Příručky pro učitele jsou také velmi finančně náročné. Je škoda, že na školách není ani jedna třída, která by podle ní učila, a já bych si ji mohla občas půjčit.

9. Co byste poradili rodičům, kteří uvažují o domácím vzdělávání svých dětí?

Jsem příznivce waldorfské pedagogiky. Rytmus děti potřebují odmalinka, to si myslím, že je základ. Vytrvat v mezích, hranicích a nepovolit. Dodržovat daná pravidla, to si myslím, že je pro dítě hodně důležité.

10. Co Vám poslední dobou udělalo největší radost při domácím vzdělávání svých dětí?

Syn začal číst. Váže slabiky na sebe. To je pro mě obrovská radost. To jsme si do Vánoc dali za cíl. Sice čte pomalu, ale rozumí tomu, a to je základ celého vzdělávání.

PŘÍLOHA Č. 5

ROZHOVOR S RODINOU Č. 3

1. Kdo je/byl doma vzděláván (pohlaví, třída, jak dlouho)?

Syn ve druhé třídě. Doma je vzděláván druhým rokem.

2. Kdo je/byl ve Vaší rodině domácím vzdělavatelem? Jaké předměty vyučuje/vyučoval? Jaké je jeho vzdělání?

Všechny předměty zatím učím já.

3. Z jakého důvodu jste pro Vaše dítě zvolili formu domácího vzdělávání?

Přijde mi vhodnější, když mám tu možnost být se synem doma. Vidím hodnotu v tom být spolu a vidět jeho pokroky a mohu se mu lépe věnovat než učitelka, která má třídu plnou dětí, a když pracuje s jedním, ti ostatní se zatím nudí. Syn chodil dva měsíce do školy a to se mi tam nelíbilo. Domácí škola umožňuje synovi dělat to, co chce, co ho baví a co mu jde.

4. Jaký důvod jste uvedli v žádosti o individuální vzdělávání?

Uvedli jsme zdravotní stav – častá nemocnost. Syn má slabší alergii, když chodil do školky, byl víc nemocný. Podle mého názoru by v žádosti uvedení závažného důvodu nemělo vůbec být. Spíše to je byrokratická věc.

5. S jakými problémy jste se setkali při realizaci domácího vzdělávání ve Vaší rodině? Ráda bych se Vás zeptala konkrétně na následující oblasti:

a) Podle čeho jste volili kmenovou školu, jak jste ji našli? Jak probíhala Vaše vzájemná spolupráce?

Nalezení kmenové školy pro domácí vzdělávání předcházelo vůbec seznámení se s možností domácího vzdělávání. O této alternativě jsem se dozvěděla náhodou – na internetových stránkách www.rodina.cz. Nejdříve jsem se ptala na místní škole v Kladně, kterou syn navštěvoval. Paní ředitelka, od které jsme potřebovali její souhlas a hodnocení pro pedagogickou poradnu, mi oznámila, že je s tím spousta zařizování, že se to v tomto roce už nestihne a že domácímu vzdělávání není nakloněna. Na internetu jsem pak našla telefon na paní Juditu Kapicovou z Asociace pro domácí vzdělávání, která mi poskytla a doporučila další kontakty. Vše se tím urychlilo a nyní jsme zapsáni do této Bratrské školy.

b) Jaká je Vaše zkušenost s návštěvou školského poradenského zařízení před realizací domácího vzdělávání

Hledala jsem pedagogickou poradnu, ale všude byly dlouhé objednací lhůty. Paní Kapicová mi pak dala kontakt na PhDr. Václava Mertina, který mi napsal potřebné potvrzení, že nemá nic proti tomu, aby byl můj syn zařazen do programu domácího vzdělávání.

c) Jaké učebnice a pomůcky používáte/jste používali v domácí škole? Která pomůcka nebo učebnice se Vám nejvíce osvědčila? Používáte učebnice doporučené školou nebo vlastní?

Objednala jsem zprvu učebnice skoro od každého nakladatelství, abychom něco nezameškali, ale to je zbytečné, ani jsme je všechny nevyužili. Zalíbilo a osvědčilo se nám nakladatelství Pierot a také některé publikace z nakladatelství Didaktis, ale přesně se žádné učebnice nedržíme, vytváříme si učební program, který nám vyhovuje. Používáme i nejrůznější encyklopedie a výukové CD.

d) Jak probíhá/probíhala organizace vyučování jednotlivých předmětů ve Vaší domácí škole? Jak vypadá/al Váš školní den?

Učíme se během celého dne, vysvětlujeme si látku při každodenních běžných úkolech, při nakupování, vaření, hře... Syn vyplňuje cvičné sešity, na kterých si ověřím, že probranému učivu rozumí.

e) Jaké máte zkušenosti s přezkušováním dítěte v kmenových třídách, jakou má/mělo formu? (portfolio, testy, diktát, přednes,...)

Přezkušování v kmenové škole, kterou je Bratrská škola, zatím probíhalo formou prezentace. Syn předloží připravené portfolio, něco předvede, přečte, pochlubí se. Testy se nedělají. Ty by musel vyplňovat, kdyby byl zapsán na původní škole v Kladně. Paní učitelka, která nás přezkouvá, nám pomáhá, má skvělý přístup, takže se syn na zkoušky těší.

6. Museli jste speciálně zajistit dostatečné podmínky pro individuální vzdělávání, zejména podmínky materiální a ochrany zdraví žáka? Případně jakým způsobem?

Syn má svůj pokoj, aby měl klid na práci, psací stůl a počítač. Kupovali jsme výukové plakáty, CD...

7. Snažíte se Vašemu dítěti kompenzovat kontakt s vrstevníky? Máte pocit, že dítěti školní kontakt chybí? Případně jakým způsobem kompenzaci provádíte?

Setkáváme se s přáteli, s vrstevníky na hřišti. Navštěvujeme zájmové kroužky, syn chodí na fotbal... Může si vybírat, s kým se bude kamarádit, myslím, že mu školní kontakt nechybí.

8. Pokud byste měli možnost znovu začít s domácím vzděláváním, co byste udělali jinak?

Pečlivěji bych zakládala věci, které syn vytvořil. Například občas nakreslí komiks, když pak vidí pohromadě všechny stránky, které tvoří knihu komiksů, je z výsledku nadšený a inspiruje ho to k další a lepší práci. A tak je to i s ostatními výtvary.

9. Co byste poradili rodičům, kteří uvažují o domácím vzdělávání svých dětí?

Pokud mají čas a chuť, tak ať do toho jdou. V dítěti podpoří jeho individualitu. Já jsem šťastná, že nám bylo domácí vzdělávání umožněno.

10. Co Vám poslední dobou udělalo největší radost při domácím vzdělávání svých dětí?

Když vidím obrovský pokrok a přirozený zájem dozvědět se něco nového. Mám také velkou radost, že všechno prožíváme společně.

PŘÍLOHA Č. 6

ROZHOVOR S RODINOU Č. 4

1. Kdo je/byl doma vzděláván (pohlaví, třída, jak dlouho)?

Mám tři děti. Nejstarší dcera, vzdělávaná doma od první třídy – ještě v době pokusného ověřování domácího vzdělávání –, studuje na střední škole. Syn je v šesté, dcera chodí do čtvrté třídy. Oba jsou doma vzděláváni od prvního ročníku.

2. Kdo je/byl ve Vaší rodině domácím vzdělavatelem? Jaké předměty vyučuje/vyučoval? Jaké je jeho vzdělání?

Vzdělávám já, a to již jedenáctým rokem. Manžel měl dříve na starost matematiku a hudebku. Teď podle potřeby zaskakuje. Jinak děti navštěvují hudebku – hru na nástroj a chodí do Sokola.

3. Z jakého důvodu jste pro Vaše dítě zvolili formu domácího vzdělávání?

Ze dvou důvodů: přišlo nám, že pro šestileté dítě je velmi brzo, aby opustilo rodinu a trávilo své dny ve škole, odříznuté od rodiny. Bylo nám líto ochudit se o možnost s dětmi trávit více času k výletům aj. Myslíme, že rodina má zodpovědnost za výchovu dítěte. Když jsem se dozvěděla o domácím vzdělávání, přišlo mi hodně zajímavé vyučovat tímto stylem. Taky mě děsila představa, jak budu muset každé ráno podstupovat oblékání tří dětí, přemísťování se do Bratrské školy za každého počasí, smogu a odpoledne to samé. Přišlo mi to jako vhodné východisko, zvolit domácí vzdělávání a tímto cestováním nezatěžovat děti. Důvod je tedy, abychom byli déle spolu, a z praktického hlediska.

4. Jaký „závažný důvod“ jste uvedli v žádosti o individuální vzdělávání?

Už si to přesně nepamatuji. Asi to, o čem jsme se bavili – abychom více byli spolu a praktické hledisko.

5. S jakými problémy jste se setkali při realizaci domácího vzdělávání ve Vaší rodině? Ráda bych se Vás zeptala konkrétně na následující oblasti:

a) Podle čeho jste volili kmenovou školu, jak jste ji našli? Jak probíhala Vaše vzájemná spolupráce?

Nevím přesně. Už je to dlouho. Možná podle doporučení známých, kteří vzdělávali své děti doma a doporučili nám Bratrskou školu. Jsme křesťané. Kdyby dcera nešla do domácí školy, stejně by nastoupila na tuto školu. To, že zde probíhalo pokusné ověřování domácího vzdělávání, nám přišlo vhod. Jinak na stránkách ADV jsou napsány školy, které s domácím vzděláváním mají již zkušenosti.

b) Jaká je Vaše zkušenost s návštěvou školského poradenského zařízení před realizací domácího vzdělávání?

Nemám žádné špatné zkušenosti s návštěvou pedagogického centra ani u jednoho z dětí. Například po testech školní zralosti a rozhovoru s námi rodiči napsali nejmladší dceři, že nemají námitek. Dokonce jí řekli, že může jít rovnou do druhé třídy. Ono je to stejně jedno, co vám tam napíše. Záleží na řediteli, zda dítě vezme a do jaké míry zohlední vyjádření pedagogicko-psychologické poradny. Podmínka ze zákona je mít vyjádření školského poradenského zařízení, ne že musí mít z poradny pozitivní vyjádření.

c) Jaké učebnice a pomůcky používáte/jste používali v domácí škole? Která pomůcka nebo učebnice se Vám nejvíce osvědčila? Používáte učebnice doporučené školou nebo vlastní?

Dívám se na učebnice, které mají schvalovací doložku ministerstva. Osvědčilo se nám nakladatelství Fraus pro výuku matematiky a Studio 1+1 pro češtinu. Prometheus využíváme pro výuku matematiky na druhém stupni.

d) Jak probíhá/probíhala organizace vyučování jednotlivých předmětů ve Vaší domácí škole? Jak vypadá/al Váš školní den?

Snažíme se začít mezi půl devátou a devátou hodinou. Učíme se tak hodinu každý předmět, podle toho, jak potřebujeme. S oběma dětmi máme každý den matiku, češtinu, angličtinu. Angličtinu, kterou vyučuji já, míváme společně s několika rodinami. S dcerou pak přidáváme buď přírodovědu, nebo vlastivědu. Na druhém stupni postupujeme spíše v blocích, kdy máme měsíc třeba fyziku, dějepis apod.

e) Jaké máte zkušenosti s přezkušováním dítěte v kmenových třídách, jakou má/mělo formu? (portfolio, testy, diktát, přednes...)

Dobré. Nyní se i já podílím na přezkušování doma vzdělávaných dětí. Musím zmínit paní Kapicovou a paní Tůmovou, které nám byly a jsou úžasnými asistentkami. Nemůžu si na ně stěžovat. Každému bych je doporučila. Jsou to zkušené ženy, které vyšly z podmínek pokusného ověřování a znají problémy spojené s domácím vzděláváním. Vědí, s čím se potýkají děti i rodiče. Dokážou poradit. Paní Tůmová nastavila způsob přezkušování na základě portfolio, tedy toho, co se dítě během vzdělávání dozvědělo. Byl tlak ze školy, aby děti psaly test. Nakonec se od toho upustilo, protože to nemělo smysl. Je pravdou, že některé školy přezkušují na základě testů, tam je to těžké. Školy, které spolupracují s paní Tůmovou a Kapicovou, přezkušují na základě portfolio.

6. Museli jste speciálně zajistit dostatečné podmínky pro individuální vzdělávání, zejména podmínky materiální a ochrany zdraví žáka? Případně jakým způsobem?

Tam se jen napíše, že děti mají svůj stůl, kout. Nic speciálního. Prostě tak, jak jde život a děti rostou, upravujeme podmínky podle jejich potřeb. Děti se stejně nejraději učí u kuchyňského stolu či na zemi.

7. Snažíte se Vašemu dítěti kompenzovat kontakt s vrstevníky? Máte pocit, že dítěti školní kontakt chybí? Případně jakým způsobem kompenzaci provádíte?

Mně přijde domácí škola úžasná v tom, že se děti učí komunikovat nejen s vrstevníky, ale se všemi – mladšími, staršími, dospělými, protože přicházejí do styku s rodiči a doma vzdělávanými dětmi. Myslím, že není nic potřeba kompenzovat. To je úplně normální život, jak to jde mezi dětmi. Když dítě vyjde ze školy do zaměstnání, musí se vyrovnat s různě starými lidmi, učí se s nimi vycházet. Ve škole, kde panuje zákon džungle, se to nenaučí. V domácí škole to má dítě zažité. Naše nejstarší dcera nemá vůbec žádný problém ve škole komunikovat s učitelem, dospělými, zařídit si, co potřebuje. Dokáže se postarat o mladší, protože v tom žila. Domácí škola je naopak výborná průprava pro život.

8. Pokud byste měli možnost znovu začít s domácím vzděláváním, co byste udělali jinak?

Nic. Všechno bych nechala tak, jak to bylo. Když vidím starší dceru, jaká je, tak si myslím, že to bylo dobré, že bych neudělala nic jinak.

9. Co byste poradili rodičům, kteří uvažují o domácím vzdělávání svých dětí?

Ať do toho jdou, i když si myslí, že na to nemají. Důležitá je vůle a to, že chtějí. Všechno přijde s tím, že kmenové školy pořádají různá setkání rodičů, kde si navzájem vyměňují zkušenosti. Jednou za půl roku musejí do školy na přezkušování, kde je jim k dispozici asistentka, která se o ně stará a může jim pomoci, poradí. Důležité je jen to, že rodiče chtějí. Ostatní přijde pak. Neříkám, že je to pro každého. Někdo je radši, když děti může předat do školy. Myslím, že je toho každý schopen, ale nemusí to být jejich cesta. Co člověk, to nějaký názor.

10. Co Vám poslední dobou udělalo největší radost při domácím vzdělávání svých dětí?

Když vidím nejstarší dceru, že je samostatná a ve škole prospívá a je vidět, že jí domácí škola hodně dala. Často jsem si kladla otázku, zda budou dceři na střední škole stačit vědomosti získané v domácí škole. A nemá problém. Z angličtiny je ve škole nejlepší. Když jsme se jí ptali, teď jak je na střední škole, zda jí nemrzí, že absolvovala i druhý stupeň doma, zda byla

spokojená a šla by do domácí školy znovu, tak odpověděla, že stoprocentně. Radost mi dělá, to, že vidím ovoce domácího vzdělávání.

PŘÍLOHA Č. 7

ROZHOVOR S RODINOU Č. 5

1. Kdo je/byl doma vzděláván (pohlaví, třída, jak dlouho)?

Nejstarší dcera, chodí do první třídy.

2. Kdo je/byl ve Vaší rodině domácím vzdělavatelem? Jaké předměty vyučuje/ vyučoval? Jaké je jeho vzdělání?

Hlavně já. Někdy i manžel.

3. Z jakého důvodu jste pro Vaše dítě zvolili formu domácího vzdělávání?

Přijde mi, že zde výuka probíhá v přirozenějším prostředí a nenásilným způsobem.

4. Jaký důvod jste uvedli v žádosti o individuální vzdělávání?

Nevyhovující škola v blízkosti bydliště.

5. S jakými problémy jste se setkali při realizaci domácího vzdělávání ve Vaší rodině? Ráda bych se Vás zeptala konkrétně na následující oblasti:

a) Podle čeho jste volili kmenovou školu, jak jste ji našli? Jak probíhala Vaše vzájemná spolupráce?

Na doporučení. Chtěli jsme jít do školy, kde bude paní, která tomu rozumí.

b) Jaká je Vaše zkušenost s návštěvou školského poradenského zařízení před realizací domácího vzdělávání?

Speciálně pedagogické centrum jsme navštívili nejprve z důvodu odkladu. Paní psychologka byla příjemná. Pak jsme zašli za panem Mertinem, který je nakloněn domácímu vzdělávání.

c) Jaké učebnice a pomůcky používáte/jste používali v domácí škole? Která pomůcka nebo učebnice se Vám nejvíce osvědčila? Používáte učebnice doporučené školou nebo vlastní?

Učebnice nepoužíváme žádné. Pracujeme se vším, co zaujme děti. Máme doma spoustu knížek – naučných, populárně naučných, dětské verze, pohádky. Příklady si vymýšlím z hlavy. Jen mailem mi přišlo orientačně, co by mělo dítě zvládnout v dané třídě. To nosím v hlavě.

d) Jak probíhá/probíhala organizace vyučování jednotlivých předmětů ve Vaší domácí škole? Jak vypadá/al Váš školní den?

U nás bych nepoužívala slovo organizace. My nemáme pevně stanovenou dobu, kdy se učíme. To probíhá během celého dne, podle toho, jak má dcera náladu a co ji zajímá. Snažím se vycházet z toho, co ji momentálně zajímá, protože v ten okamžik si ty informace nejlépe zapamatuje. Pokud bych vyvíjela iniciativu já, tak vidím, že se začíná spouštět nějaký blok

a nereaguje, jde to strašně ztuha. Za pět minut neví, o čem jsme si povídaly. Někdy je však moment, kdy jí to moc zajímá. Pak sama přijde s něčím a ptá se, jak je to. Tehdy se snažím nechat všeho a věnovat se jí a hledat odpověď na jakákoli otázku patřící do prvního ročníku či učiva středoškoláka. Probíráme to, co jí zrovna zajímá. To, že jsme spolu, se učíme.

e) Jaké máte zkušenosti s přezkušováním dítěte v kmenových třídách, jakou má/mělo formu? (portfolio, testy, diktát, přednes...)

Dneska jsme poprvé a musím říct, že je to úplně úžasné. Teď jsme tu dvě hodiny. Je to příjemné popovídání si o tom, co jsme udělali. Dcera jinak neví, jak to ve skutečné škole vypadá. Nemusí se během přezkušování bát, že něco nebude umět nebo dojde kritiky, že něco udělala blbě.

6. Museli jste speciálně zajistit dostatečné podmínky pro individuální vzdělávání, zejména podmínky materiální a ochrany zdraví žáka? Případně jakým způsobem?

Myslím, že u většiny domácností se uvádí, že má svůj stůl. Nevyžaduje se nic speciálního.

7. Snažíte se Vašemu dítěti kompenzovat kontakt s vrstevníky? Máte pocit, že dítěti školní kontakt chybí? Případně jakým způsobem kompenzaci provádíte?

Dcera má ještě tři mladší sourozence. Nejsou to sice vrstevníci, ale fungují jako tým. Jinak v domě se setkává s kamarády, kteří sice chodí do školy, ale po ní si společně hrají venku. Nemusím tedy vyvíjet nějakou extra námahu pro kontakt s dětmi. Do kroužků zatím nechodíme.

8. Pokud byste měli možnost znovu začít s domácím vzděláváním, co byste udělali jinak?

Mám krátkou zkušenost s domácím vzděláváním. Prozatím nemám přehled, jestli jsem dělala něco špatně nebo ne.

9. Co byste poradili rodičům, kteří uvažují o domácím vzdělávání svých dětí?

Nevím. Se vzděláváním dcery mám jen půlroční zkušenost.

10. Co Vám poslední dobou udělalo největší radost při domácím vzdělávání svých dětí?

Že se konečně u dcery rozběhlo čtení. Nebyla pořád schopná spojit písmena do slabik. Před několika týdny, aniž bych já musela vyvíjet nějaký tlak, jí to „secvaklo“.

PŘÍLOHA Č. 8

ROZHOVOR S RODINOU Č. 6

1. Kdo je/byl doma vzděláván (pohlaví, třída, jak dlouho)?

Nejstarší syn. Chodí do první třídy.

2. Kdo je/byl ve Vaší rodině domácím vzdělavatelem? Jaké předměty vyučuje/vyučoval? Jaké je jeho vzdělání?

Na vzdělávání se podílím především já a samozřejmě dále manžel. Já mám středoškolské vzdělání s maturitou, manžel má vzdělání vysokoškolské.

3. Z jakého důvodu jste pro Vaše dítě zvolili formu domácího vzdělávání?

O domácím vzdělávání jsem se dozvěděla asi před deseti lety, kdy se tímto způsobem rozhodli vzdělávat rodiče, které jsem vzdáleně znala. Utkvělo mi to v hlavě. Pak začala vzdělávat doma svého syna naše sousedka a poznala jsem ještě jednu maminku, která má syna školáka v domácím vzdělávání. Cítila jsem v srdci, že to bude pro našeho syna dobré, když do toho půjdeme. Samozřejmě dost věcí ukáže čas, jak dále postupovat. Na vzdělávání jsem se moc těšila, že budeme společně pracovat.

4. Jaký důvod jste uvedli v žádosti o individuální vzdělávání?

Nebyl to závažný důvod. Moc si to nepamatuji, jak to bylo přesně, ale asi to, že vnímáme, že je to pro dítě dobré. Určitě jsme uvedla, že mohu se synem pracovat individuálně, tedy se mu více věnovat.

5. S jakými problémy jste se setkali při realizaci domácího vzdělávání ve Vaší rodině? Ráda bych se Vás zeptala konkrétně na následující oblasti:

a) Podle čeho jste volili kmenovou školu, jak jste ji našli? Jak probíhala Vaše vzájemná spolupráce?

Při hledání školy, na kterou zapíšeme našeho syna k individuálnímu vzdělávání, jsme uvažovali nejprve o Základní škole sv. Voršily v Praze. Manžel pak navštívil setkání rodičů pořádané Bratrskou školou a rozhodli jsme se pro ni. O školách jsem se dozvěděla z internetu a od jedné maminky. Spolupráce probíhá normálně, převážně jde o spolupráci s paní metodičkou pro domácí vzdělávání.

b) Jaká je Vaše zkušenost s návštěvou školského poradenského zařízení před realizací domácího vzdělávání?

Samozřejmě byli zvědaví, proč jsme se rozhodli neposílat dítě do školy kde by mělo kolem sebe vrstevníky. Nebyl to ale problém.

c) Jaké učebnice a pomůcky používáte/jste používali v domácí škole? Která pomůcka nebo učebnice se Vám nejvíce osvědčila? Používáte učebnice doporučené školou nebo vlastní?

Slabikář jsem zakoupila klasický, který by se synovi líbil. Používáme i encyklopedie, atlasy, pracovní listy. Máme dobrou zkušenost s prodejnou Levných knih, kde se dají sehnat skvělé knížky, které mohou sloužit jako učebnice. Například o vesmíru, lidském těle... Využíváme i internet.

d) Jak probíhá/probíhala organizace vyučování jednotlivých předmětů ve Vaší domácí škole? Jak vypadá/al Váš školní den?

První půlrok byl zajímavý. Já osobně jsem se na vzdělávání svého syna moc těšila, syn si zvykal. Někdy jsme se během dne věnovali jedné věci, někdy jsme toho probrali více. Stanovili jsme si, i kdy budeme začínat, pokaždé se to ale nepodařilo.

e) Jaké máte zkušenosti s přezkušováním dítěte v kmenových třídách, jakou má/mělo formu? (portfolio, testy, diktát, přednes,...)

Syn ukázal, co ho zajímá, co během půlroku dělal. Bylo to přátelský rozhovor.

6. Museli jste speciálně zajistit dostatečné podmínky pro individuální vzdělávání, zejména podmínky materiální a ochrany zdraví žáka? Případně jakým způsobem?

Ne, nemuseli.

7. Snažíte se Vašemu dítěti kompenzovat kontakt s vrstevníky? Máte pocit, že dítěti školní kontakt chybí? Případně jakým způsobem kompenzaci provádíte?

Spousta lidí to připomíná. Tato otázka dlouhou dobu ležela na srdci mému manželovi. Už se tím ale netrápí. Myslím si, že s tím není žádný problém. Syn je komunikativní, má ještě dva sourozence, navštěvuje kroužky. Máme příbuzné, kteří mají děti, a má i kamarády.

8. Pokud byste měli možnost znovu začít s domácím vzděláváním, co byste udělali jinak?

Nevím, jestli bych udělala něco jinak.

9. Co byste poradili rodičům, kteří uvažují o domácím vzdělávání svých dětí?

Aby byli dobře informováni, měli přehled o názorech a dokázali si to tak obhájit. Ať se obrátí na školy, kde s domácím vzděláváním mají zkušenosti a jsou k němu přátelští. Ať zváží své možnosti, a když se pro to rozhodnou, ať si věří. Osobně jim pak přeji, aby byli finančně zabezpečeni, je to fajn.

10. Co Vám poslední dobou udělalo největší radost při domácím vzdělávání svých dětí?

Mám radost, že jsem u toho, jak se mé děti učí, jak syn čte, má chuť tvořit, vymýšlet, poznávat nové věci.

PŘÍLOHA Č. 9

DOTAZNÍK ZASLANÝ RODINOU Č. 7

1. Kdo je/byl doma vzděláván (pohlaví, třída, jak dlouho)?

Obě dvě dcery od 1. do 5. třídy.

2. Kdo je/byl ve Vaší rodině domácím vzdělavatelem? Jaké předměty vyučuje/vyučoval? Jaké je jeho vzdělání?

Hlavním vyučovatelem byla matka, otec se podílel na výuce TV a HV.

3. Z jakého důvodu jste pro vaše dítě zvolili formu domácího vzdělávání?

Zdalo se nám divné, že by matka jako učitelka měla věnovat své nejlepší síly a nápady nejprve cizím dětem a pak svým vlastním, přičemž by vlastní děti svěřovala někomu, koho ani nezná, o jehož hodnotovém systému či výukových metodách nic neví.

4. Jaký důvod jste uvedli v žádosti o individuální vzdělávání?

Tehdy byly žádosti formulovány jinak, absolvovali jsme pohovor s ředitelem školy.

5. S jakými problémy jste se setkali při realizaci domácího vzdělávání ve Vaší rodině? Ráda bych se Vás zeptala konkrétně na následující oblasti:

a) Podle čeho jste volili kmenovou školu, jak jste ji našli? Jak probíhala Vaše vzájemná spolupráce?

Zpočátku jsme spadali pod ZŠ Výškovice v Ostravě, protože to byla jediná možnost. Později jsme jezdili na přezkoušení do Šlapanic u Brna, kde s ostravskou školou spolupracovali. Nikdy jsme od školy nepotřebovali nic jiného než povinné přezkoušení, takže naše spolupráce byla příjemná.

b) Jaká je Vaše zkušenost s návštěvou školského poradenského zařízení před realizací domácího vzdělávání?

Tuto návštěvu jsme absolvovali až po několika úspěšně ukončených ročnících domácího vzdělávání, protože teprve tehdy byla nařízena. Brali jsme to jako šikanu. Výsledky se nedostaly do rukou nás rodičů, ale šly poštou do školy. Zdalo se nám to ponižující.

c) Jaké používáte/jste používali učebnice a pomůcky v domácí škole? Která pomůcka nebo učebnice se Vám nejvíce osvědčila? Používáte učebnice doporučené školou nebo vlastní?

Učebnice jsme si vybírali sami. Jiné se hodí pro kolektivní práci ve škole, jiné pro individuální práci s jedním žákem. Vytvářeli jsme dětem vlastní pracovní listy, používali jsme služeb knihoven a internetu.

Vybírání učebnic byl náš oblíbený rituál na konci prázdnin. Děti se na výběru samozřejmě podílely. Je důležité, aby se učebnice dítěti líbila, raději ji používá. Jako motivaci jsme nejčastěji používali praktický život (kuchařské knihy, zahradu, poštu, obchod...).

d) Jak probíhá/probíhala organizace vyučování jednotlivých předmětů ve Vaší domácí škole? Jak vypadá/al Váš školní den?

Zpočátku jsme se snažili dodržovat režim co nejpodobnější školnímu, rozvrh, hodiny, přestávky, ale jak jsme si byli více jisti, že učivo zvládáme, upravili jsme si vyučování do tematických bloků, do projektů. Buď jsme se věnovali jednomu předmětu z různých stran delší dobu, nebo jsme kombinovali učivo všech předmětů při plnění pestrých projektových úkolů.

Pracovali jsme od 8–9 hodin do oběda. Přestávky podle únavy, hladu nebo ukončené části úkolu. Při dvou žákyních se dobře střídala samostatná práce s rozhovorem, přednáškou nebo jiným interaktivním postupem. Každá měla po určitý čas mou plnou soustředěnou pozornost. Jednou týdně, v pátek, býval tělocvik s tátou. Vzali kola, švihadla, míče, stopky, brusle, cokoli, co se venku dalo použít, a vyrazili ven. Kromě toho ještě dcery chodily do Sokola, kde cvičily na náradí a hrály míčové hry.

e) Jaké máte zkušenosti s přezkušováním dítěte v kmenových třídách, jakou má/mělo formu? (portfolio, testy, diktát, přednes...)

Přezkušování dcery lákalo, protože měly možnost předvést, co se naučily. Portfolio všech prací, sešity, výkresy, všemožné ruční práce jsme předkládali vždy, pak následovaly testy, diktát, přednes, hlasité čtení, zpěv, hra na hudební nástroj, dokonce i tanec. Zkoušející byli vždy vlídní a měli k dětem hezký přístup.

6. Museli jste speciálně zajistit dostatečné podmínky pro individuální vzdělávání, zejména podmínky materiální a ochrany zdraví žáka? Případně jakým způsobem?

Ne. Nikdo to nikdy nekontroloval a také je to naprosto nesmyslný a urážlivý požadavek. Rodič stejným způsobem školu kontrolovat nemůže.

7. Snažíte se Vašemu dítěti kompenzovat kontakt s vrstevníky? Máte pocit, že dítěti školní kontakt chybí? Případně jakým způsobem kompenzaci provádíte?

Téměř každé odpoledne jsem doprovázela děti do některého ze zájmových kroužků, oddílů nebo cvičení. O společnost skutečně neměly nouzi a přátel měly i mají dost. Vztahy, které děti navázaly v zájmových kroužcích, se ukázaly jako trvalejší než pozdější přátelství ze školních lavic. Vznikaly totiž na základě stejných zájmů.

8. Pokud byste měli možnost znovu začít s domácím vzděláváním, co byste udělali jinak?

Víc bych si to celé užívala od samého začátku.

9. Co byste poradili rodičům, kteří uvažují o domácím vzdělávání svých dětí?

Aby dobře uvážili své síly (zejména finanční), ale aby se ničeho nebáli. Bylo to fajn.

10. Co Vám poslední dobou udělalo největší radost při domácím vzdělávání svých dětí?

Reakce učitelů ZŠ na úroveň vyspělosti, vzdělání a zralosti našich dětí.

PŘÍLOHA Č. 10

VZOR DOTAZNÍKU URČENÉHO ŘEDITELŮM ŠKOL

Dobrý den,

jmenuji se Anna Skočovská a jsem studentkou 4. ročníku Učitelství pro 1. stupeň základní školy na Univerzitě Palackého v Olomouci. Pro svou diplomovou práci s názvem „**Jak začít s domácím vzděláváním v podmínkách české legislativy?**“ sbírám zkušenosti ředitelů a případně i dalších pedagogů, kteří tuto formu vzdělávání realizují na svých školách. Na základě poskytnutých informací se budu snažit vytvořit informační leták o domácím vzdělávání. Leták by mohl sloužit rodičům a zainteresované veřejnosti jako možná opora postupu realizace domácího vzdělávání v rodině. Tímto se na Vás obracím s prosbou o zodpovězení následujících otázek, které budou sloužit k účelům mé diplomové práce. V následujících otázkách místo individuálního vzdělávání operuji s termínem „domácí vzdělávání“.

Předem děkuji a přeji mnoho zdaru při realizaci tak zodpovědné činnosti, jako je výchova a vzdělávání dětí.

S pozdravem Anna Skočovská

1. Funguje na Vaší škole 1. i 2. stupeň domácího vzdělávání? ANO NE
2. **Kolik dětí**, které jsou vzdělávány formou domácího vzdělávání, je na Vaší škole přihlášeno?
3. Byla na Vaší škole zřízena funkce **speciálního metodika** pro tuto alternativní formu vzdělávání? Co je cílem a obsahem jeho práce?
4. Jaké informace musí obsahovat **vyjádření školského pedagogického zařízení** o dítěti, které má být přijato do domácího vzdělávání na Vaší škole?
5. Jaké **důvody** uvádějí rodiče v žádosti o přijetí dítěte do domácího vzdělávání nejčastěji?
6. Jaké důvody pro domácí vzdělávání považujete **za závažné Vy osobně?**
7. Jakým způsobem zjišťujete **dostatečné splnění podmínek ke vzdělávání v rodině**, zejména materiálních, personálních a ochrany zdraví žáka? (Vlastním šetřením v uvedeném místě bydliště, výpověďmi rodičů...?)

8. Jakým způsobem na Vaší škole probíhá **přezkušování dětí v domácím vzdělávání**?
(Na základě portfolia, testů, diktátů, zkoušení?)
9. Setkali jste se s případem, kdy jste **nepovolili domácí vzdělávání**? Z jakého důvodu?
10. Jaké **služby nabízíte rodičům a dětem**, kteří praktikují domácí vzdělávání?
11. **Co byste poradili rodičům**, kteří uvažují o domácím vzdělávání svých dětí?
12. Pokud by dříve existovala možnost domácího vzdělávání, **chtěli byste Vy sami být** vzdělávání doma? Vzdělávali byste touto formou své **vlastní děti**?

Děkuji mnohokrát za čas, který jste věnovali vyplnění tohoto dotazníku. Přeji Vám mnoho radosti do Vaší práce.

PŘÍLOHA Č. 11

DOTAZNÍK ZASLANÝ ŘEDITELEM ZŠ Č. 1

1. Funguje na Vaší škole 1. i 2. stupeň domácího vzdělávání?

Zákon zatím povoluje pouze 1. stupeň a doufám, že pro 2. stupeň testování potvrdí nemožnost realizace tohoto způsobu vzdělávání.

2. Kolik dětí, které jsou vzdělávány formou domácího vzdělávání, je na Vaší škole přihlášeno? 10

3. Byla na Vaší škole zřízena funkce speciálního metodika či konzultanta pro tuto alternativní formu vzdělávání? Co je cílem a obsahem jeho práce? ANO

4. Jaké informace musí obsahovat vyjádření školského pedagogického zařízení o dítěti, které má být přijato do domácího vzdělávání na Vaší škole?

Běžné informace podané PPP k vzdělávání podle § 41 zákona 561/2004 Sb.

5. Jaké důvody uvádějí rodiče v žádosti o přijetí dítěte do domácího vzdělávání nejčastěji?

Individuální rozvoj žáka.

6. Jaké důvody pro domácí vzdělávání považujete za závažné Vy osobně?

Žádné, nejsem tomuto vzdělávání nakloněna, v běžném případě by měli žáci navštěvovat řádné vzdělávání ve škole, pouze snad v případě vážného onemocnění,...

Z vlastní zkušenosti vím, že tito naši žáci vyhledávají v odpoledních hodinách zájmové vzdělávání v organizacích pro tento účel zřízených, jasně by jim chyběl kontakt se společenstvím stejně starých vrstevníků. Ani výsledky domácího vzdělávání mě nepřesvědčily – tempo, myšlenková obratnost...

7. Jakým způsobem zjišťujete dostatečné splnění podmínek ke vzdělávání v rodině, zejména materiálních, personálních a ochrany zdraví žáka? (Vlastním šetřením v uvedeném místě bydliště, výpověďmi rodičů, ...?)

Nelze přímo, nemám povolení soudu k nahlédnutí do bytů, záleží na sdělení rodičů, vzdělání rodičů – doloží doklad o vzdělání.

8. Jakým způsobem na Vaší škole probíhá přezkušování dětí v domácím vzdělávání? (Na základě portfolia, testů, diktátů, zkoušení?)

Využíváme kombinaci všech možných způsobů.

9. Setkali jste se s případem, kdy jste nepovolili domácí vzdělávání? Z jakého důvodu?

Ne, rozhodnutí je na rodičích.

10. Jaké služby nabízíte rodičům a dětem, kteří praktikují domácí vzdělávání?

Službu koordinátora domácího vzdělávání – návštěvy v rodinách, společné akce.

11. Co byste poradili rodičům, kteří uvažují o domácím vzdělávání svých dětí?

Doporučuji řádné vzdělávání ve škole.

12. Pokud by dříve existovala možnost domácího vzdělávání, chtěli byste vy sami být vzděláváni doma? Vzdělávali byste touto formou své vlastní děti?

V žádném případě.

PŘÍLOHA Č. 12

DOTAZNÍK ZASLANÝ ŘEDITELEM ZŠ Č. 2

1. Funguje na Vaší škole 1. i 2. stupeň domácího vzdělávání?

Ne, ale v minulosti (v době experimentálního ověřování) fungoval 1. stupeň a krátce i 2. stupeň.

2. Kolik dětí, které jsou vzdělávány formou domácího vzdělávání, je na Vaší škole přihlášeno?

Nyní 0, celkově to byly 4 děti.

3. Byla na Vaší škole zřízena funkce speciálního metodika či konzultanta pro tuto alternativní formu vzdělávání? Co je cílem a obsahem jeho práce? NE

4. Jaké informace musí obsahovat vyjádření školského pedagogického zařízení o dítěti, které má být přijato do domácího vzdělávání na Vaší škole?

V té době to nebylo třeba.

5. Jaké důvody uvádějí rodiče v žádosti o přijetí dítěte do domácího vzdělávání nejčastěji?

Důvody se u nás nevyplňovaly. Zařazení do domácího vzdělávání předcházely pohovory, důvody jsme konzultovali ústně, většinou šlo buď o rodiny silně nábožensky založené, jimž vadilo spíše ateistické prostředí školy, nebo rodiny s hodně alternativním životním stylem („přírodní“ lidé...).

6. Jaké důvody pro domácí vzdělávání považujete za závažné Vy osobně?

Jakékoli – je to subjektivní rozhodnutí rodičů. Nejde o důvody, ale o to, aby rodina skutečně dokázala zabezpečit vzdělání dítěte. Pak pro mne nejsou důvody podstatné (pokud nejsou v konfliktu se zákonem).

7. Jakým způsobem zjišťujete dostatečné splnění podmínek ke vzdělávání v rodině, zejména materiálních, personálních a ochrany zdraví žáka? (vlastním šetřením v uvedeném místě bydliště, výpověďmi rodičů...?)

První byly výpovědi rodičů, pokud jsme pojali podezření, že by podmínky splněny být nemusely, přesvědčili jsme se osobně. Velmi důležitou zpětnou vazbou bylo přezkušování žáků. Právě kvůli tomu, že jsme na ně velmi dbali, rodiny s domácím vzděláváním od nás postupně přestoupily na jiné školy, takže nyní už žádnou nemáme.

8. Jakým způsobem na Vaší škole probíhá přezkušování dětí v domácím vzdělávání? (Na základě portfolia, testů, diktátů, zkoušení?)

V první třídě šlo víceméně o setkání nad portfoliem, ve vyšších ročnících kromě toho probíhala písemná i ústní zkouška z každého naukového předmětu. U výchovných předmětů nám stačilo i nadále portfolio (kromě HV a TV, tam jsme přezkušovali).

9. Setkali jste se s případem, kdy jste nepovolili domácí vzdělávání? Z jakého důvodu?

U rodičů, kteří opravdu zažádali, ne. Ale asi jsme předem odradili některé, kteří o tom uvažovali spíše z důvodu zapojení dítěte jako levné pracovní síly do domácí výroby – tyto pokusy jsme skutečně zaznamenali.

10. Jaké služby nabízíte rodičům a dětem, kteří praktikují domácí vzdělávání?

Konzultace.

11. Co byste poradili rodičům, kteří uvažují o domácím vzdělávání svých dětí?

Chtějí-li domácí vzdělávání, musejí si uvědomit, že to znamená spoustu energie i nákladů navíc. Musejí pro to mít opravdu dobré důvody a být pevně rozhodnutí. Ne kvůli škole, ale kvůli sobě a svému dítěti.

12. Pokud by dříve existovala možnost domácího vzdělávání, chtěli byste Vy sami být vzděláváni doma? Vzdělávali byste touto formou své vlastní děti?

Já osobně bych určitě nechtěl být takto vzděláván. V době, kdy jsem měl děti ve věku ZŠ, bych to také nechtěl. Z dnešního pohledu: Vzhledem k tomu, jak negativně poznamenaly mou dceru negativní vztahy a šikana ve třídě, asi bych o tom uvažoval, ale nakonec bych tuto variantu nezvolil, spíše bych změnil školu, případně si založil svou soukromou.

PŘÍLOHA Č. 13

DOTAZNÍK ZASLANÝ ŘEDITELEM ZŠ Č. 3

1. **Funguje na Vaší škole 1. i 2. stupeň domácího vzdělávání?** NE
2. **Kolik dětí, které jsou vzdělávány formou domácího vzdělávání, je na Vaší škole přihlášeno?** 3
3. **Byla na Vaší škole zřízena funkce speciálního metodika či konzultanta pro tuto alternativní formu vzdělávání? Co je cílem a obsahem jeho práce?**

Ano, koordinuje, přezkuzuje, radí...

4. **Jaké informace musí obsahovat vyjádření školského pedagogického zařízení o dítěti, které má být přijato do domácího vzdělávání na Vaší škole?**

Doporučení individuálního vzdělávání.

5. **Jaké důvody uvádějí rodiče v žádosti o přijetí dítěte do domácího vzdělávání nejčastěji?** různé
6. **Jaké důvody pro domácí vzdělávání považujete za závažné Vy osobně?**

Pobyt v zahraničí, zdravotní handicap...

7. **Jakým způsobem zjišťujete dostatečné splnění podmínek ke vzdělávání v rodině, zejména materiálních, personálních a ochrany zdraví žáka? (vlastním šetřením v uvedeném místě bydliště, výpověďmi rodičů...?)**

Obojí, máme-li nejasnosti, pak šetřením na místě.

8. **Jakým způsobem na Vaší škole probíhá přezkušování dětí v domácím vzdělávání? (Na základě portfolia, testů, diktátů, zkoušení?)**

Vše, dle návyku z rodiny, portfolia, testy, ústně, jak se hodí individuálně...

9. **Setkali jste se s případem, kdy jste nepovolili domácí vzdělávání? Z jakého důvodu?** NE

10. **Jaké služby nabízíte rodičům a dětem, kteří praktikují domácí vzdělávání?**

Metodická pomoc, účast na školních akcích...

11. **Co byste poradili rodičům, kteří uvažují o domácím vzdělávání svých dětí?**

Pravidelnost a návštěvu kolektivu v rámci některých aktivit.

12. **Pokud by dříve existovala možnost domácího vzdělávání, chtěli byste vy sami být vzdělávání doma? Vzdělávali byste touto formou své vlastní děti?**

Ne a ne.

PŘÍLOHA Č. 14

DOTAZNÍK ZASLANÝ ŘEDITелеM ZŠ Č. 5

1. **Funguje na Vaší škole 1. i 2. stupeň domácího vzdělávání?** ANO
2. **Kolik dětí, které jsou vzdělávány formou domácího vzdělávání, je na Vaší škole přihlášeno?** 12 na 1. stupni 3 na 2. stupni
3. **Byla na Vaší škole zřízena funkce speciálního metodika či konzultanta pro tuto alternativní formu vzdělávání? Co je cílem a obsahem jeho práce?**

Nebyla. Konzultanty jsou na 1. stupni třídní učitelky, na 2. stupni vyučující jednotlivých předmětů.

4. **Jaké informace musí obsahovat vyjádření školského pedagogického zařízení o dítěti, které má být přijato do domácího vzdělávání na Vaší škole?**

Z hlediska právního významu je obsah vyjádření bezvýznamný, neboť povinností zákonného zástupce je pouze toto vyjádření doložit k žádosti. Ředitel školy však podle následujícího bodu paragrafu 41 školského zákona má určeno, podle čeho rozhoduje zda žádosti vyhoví, či nevyhoví. Vyjádření poradenského zařízení zde již uvedeno není. Z čehož plyne, že ředitel se nemůže rozhodovat podle tohoto vyjádření.

U nás ve škole chceme, aby vyjádření obsahovalo nějakou zmínku o individuálním vzdělávání a názor, zda je pro dítě vhodné, případně zda proti individuálnímu vzdělávání jsou či nejsou námítky. Při rozhodování (ve správním řízení) se však na toto vyjádření nelze odvolat.

5. **Jaké důvody uvádějí rodiče v žádosti o přijetí dítěte do domácího vzdělávání nejčastěji?**

Zdravotní. Touhu vzdělávat si dítě sám – větší pouto s rodinou vzdálenost od školy, podle rodiče nevhodné podmínky ve škole – přístup učitelů, urážlivé projevy spolužáků vůči dítěti.

6. **Jaké důvody pro domácí vzdělávání považujete za závažné Vy osobně?**

Všechny výše uvedené považuji za závažné.

7. **Jakým způsobem zjišťujete dostatečné splnění podmínek ke vzdělávání v rodině, zejména materiálních, personálních a ochrany zdraví žáka? (Vlastním šetřením v uvedeném místě bydliště, výpověďmi rodičů...?)**

Pouze pohovorem s rodiči.

8. **Jakým způsobem na Vaší škole probíhá přezkušování dětí v domácím vzdělávání? (Na základě portfolia, testů, diktátů, zkoušení?)**

Pololetní přezkoušení ze všech předmětů. U většiny předmětů písemný test a ústní přezkoušení, u některých předmětů jsou základem práce žáka – součástí portfolia (VV, PrČ).

9. Setkali jste se s případem, kdy jste nepovolili domácí vzdělávání? Z jakého důvodu? NE

10. Jaké služby nabízíte rodičům a dětem, kteří praktikují domácí vzdělávání?

Konzultace, poskytujeme učebnice, na požádání zapůjčíme pomůcky. Nabízíme možnosti účastnit se výuky plavání, zařazení dítěte do kterékoli běžné vyučovací hodiny, možnost účastnit se doprovodných vzdělávacích a kulturních akcí organizovaných školou.

11. Co byste poradili rodičům, kteří uvažují o domácím vzdělávání svých dětí?

Dobře zvážit, zda skutečně se chci věnovat alespoň 3 hodiny denně vzdělávání svého dítěte, zda zvládnu všechny předměty nebo jejich výuku dokážu zajistit jiným vhodným způsobem.

12. Pokud by dříve existovala možnost domácího vzdělávání, chtěli byste Vy sami být vzdělávání doma? Vzdělávali byste touto formou své vlastní děti?

Chtěl bych se vzdělávat doma. Své dítě bych klidně doma vzdělával.

PŘÍLOHA Č. 15

DOTAZNÍK ZASLANÝ ŘEDITelem ZŠ Č. 5

1. Funguje na Vaší škole 1. i 2. stupeň domácího vzdělávání? ANO
2. Kolik dětí, které jsou vzdělávány formou domácího vzdělávání, je na Vaší škole přihlášeno? 1
3. Byla na Vaší škole zřízena funkce speciálního metodika či konzultanta pro tuto alternativní formu vzdělávání? Co je cílem a obsahem jeho práce? NE
4. Jaké informace musí obsahovat vyjádření školského pedagogického zařízení o dítěti, které má být přijato do domácího vzdělávání na Vaší škole?

Kladné vyjádření.

5. Jaké důvody uvádějí rodiče v žádosti o přijetí dítěte do domácího vzdělávání nejčastěji?

Možnost přizpůsobit výuku vzhledem k časovým potřebám rodiny.

6. Jaké důvody pro domácí vzdělávání považujete za závažné Vy osobně?

Rodina spolu tráví více času, upevňují se vztahy k rodině, výuka je přizpůsobena potřebám dítěte, mohou se lépe respektovat jeho potřeby a senzitivní fáze, výuka může být i operativnější – výlety, výjezdy rodiny, výuka v přírodě, v praxi apod.

7. Jakým způsobem zjišťujete dostatečné splnění podmínek ke vzdělávání v rodině, zejména materiálních, personálních a ochrany zdraví žáka? (Vlastním šetřením v uvedeném místě bydliště, výpověďmi rodičů...?)

Vlastní návštěva rodiny, rozhovory s rodiči.

8. Jakým způsobem na Vaší škole probíhá přezkušování dětí v domácím vzdělávání? (Na základě portfolia, testů, diktátů, zkoušení)?

Portfolium, třídní přezkoušení, práce s pomůckami k učivu, práce s pracovními listy, ústní přezkoušení.

9. Setkali jste se s případem, kdy jste nepovolili domácí vzdělávání? NE

10. Jaké služby nabízíte rodičům a dětem, kteří praktikují domácí vzdělávání?

Konzultace, možnost účasti na společných akcích školy, podíl na organizaci akcí školy.

11. Co byste poradili rodičům, kteří uvažují o domácím vzdělávání svých dětí?

Odkazy na webové stránky škol, které již mají s domácím vzděláváním zkušenosti, zapojit se do Asociace pro domácí vzdělávání.

12. Pokud by dříve existovala možnost domácího vzdělávání, chtěli byste Vy sami být vzděláváni doma? Vzdělávali byste touto formou své vlastní děti?

Ano, zcela určitě.

PŘÍLOHA Č. 16

Rozhovor s Juditou Kapicovou

Rozhovor je veden s paní Juditou Kapicovou, prezidentkou Asociace pro domácí vzdělávání a zaměstnankyní Bratrské školy, která s paní Lucií Beštovou pracuje jako asistentka rodičů doma vzdělávaných dětí. Rozhovor proběhl 16. ledna 2010 po přezkušování na Bratrské škole v Praze v prostoru školní družiny.

1. Funguje na Vaší škole 1. i 2. stupeň domácího vzdělávání?

Škola je jen pro první stupeň, proto zde funguje vzdělávání dětí jen tohoto stupně.

2. Kolik dětí, které jsou vzdělávány formou domácího vzdělávání, je na Vaší škole přihlášeno?

Je zde napsáno tak 35 dětí.

3. Byla na Vaší škole zřízena funkce speciálního metodika, konzultanta či asistenta pro tuto alternativní formu vzdělávání? Co je cílem a obsahem jeho práce?

Funkce speciálního metodika neexistuje. Osobně pracuji jakoby učitelka pro doma vzdělávané děti. Mám na starost rodiny, zkouším je v pololetí a na konci. Jsem s nimi v kontaktu, kdyby něco potřebovali, obrací se na ně. Podílím se na různých kulturních akcích, které si rodiče tvoří sami. To, že to v současné době takto funguje, není samo sebou. Bylo potřeba s rodiči pěstovat kontakty, povzbuzovat je a dát jim prostor, aby si aktivity připravovali sami a zvali na ně ostatní rodiny. Bylo nutné, aby se o tom dozvěděli, že je dobré, aby se do přípravy společných akcí zapojovali. Lucie Beštová pak zajišťuje jen potřebnou koordinaci akcí, aby nedocházelo k jejich křížení a byly časově rovnoměrně rozvrženy. To je ale několikaletá práce. S rodiči se znám, s některými se vidím často. Pokud s některou rodinou potřebuji mluvit, někam je pozvu. Domů na inspekci k nim nejezdím, to nemá žádný smysl, to bych ubíjela jejich aktivity.

Práce, kterou dělám, mi přijde jako velmi náročná, ale i důležitá. Když je totiž rodina pasivní, tak se to odráží jednak v tom, že se nechávají vést, ale i ve vzdělávání jejich dětí. Používají jen učebnice a pracovní sešity a více neuvažují nad tím, co je pro dítě nejdůležitější, jak svému dítěti jako jedinci mohou vzdělání zprostředkovat ještě jinak. To pak není o individualizaci vzdělávání, ale jen o těch metodách, které se přenesou ze školy domů. V tomto případě může být dítě ve škole, a ne doma. Jde o jiný způsob myšlení. Některá rodina žije na samotě a je velmi schopná a kreativní a vůbec nepotřebuje mou pomoc,

informace si shání na internetu. Od těchto rodin se spíše já dozvím mnoho nového. To je případ od případu. Rodiče jsou však často velmi schopné a inteligentní bytosti.

4. Jaké informace musí obsahovat vyjádření školského pedagogického zařízení o dítěti, které má být přijato do domácího vzdělávání na Vaší škole?

Stačí jen to, že nemají námitek nebo to považují pro dítě jako jednu z vhodných alternativ. V zákoně je, že vyjádření musí být, ale nikde není napsáno, co má obsahovat a že k tomu ředitel musí přihlídnout. Poradna to teoreticky může zamítnout, ale ředitel povolit.

5. Jaké důvody uvádějí rodiče v žádosti o přijetí dítěte do domácího vzdělávání nejčastěji?

Co je závažný důvod, posuzuje ředitel. To není nikde napsáno. Každý to může vnímat jinak. Mezi nejčastěji zmiňované důvody patří zdravotní stav dítěte, častá nemocnost, nějaký handicap, jakákoli specifická porucha učení, nadprůměrné nadání, velká vzdálenost od školy...

6. Jaké důvody pro domácí vzdělávání považujete za závažné Vy osobně?

Osobně si myslím, že je nesmysl chtít po rodičích udávání závažného důvodu, když rodiče chtějí vzdělávat své dítě doma. Pokud jsou dostatečně kompetentní a schopní, aby to dokázali, tak ať své dítě vzdělávají. A ještě když nikde není uvedeno, co se za závažný důvod považuje. Každý rodič by měl mít právo vzdělávat své dítě a jeho důvody mohou být různé. Jistě, uvedení důvodu pro školu je na místě, ale posuzování jeho závažnosti je nesmysl. Pak se může posuzovat jen to, zda to rodině vyhovuje či to dělají správně. Žádný psycholog nemůže dobře určit, jestli je vhodné, aby bylo dítě vzděláváno doma – nezná rodinu a neví, jakými postupy bude vzdělávání probíhat. Je totiž otázkou, zda se mají posuzovat rodiče, nebo dítě. Najdou se různé pohledy. Je dobré vědět, že rodič má právo si vybrat poradnu, jakou chce. Pokud jim jeden psycholog nevyhovuje, mohou si najít jiného. Vyjádření se nikam neposílá, dává se rodičům.

7. Jakým způsobem zjišťujete dostatečné splnění podmínek ke vzdělávání v rodině, zejména materiálních, personálních a ochrany zdraví žáka? (Vlastním šetřením v uvedeném místě bydliště, výpověďmi rodičů ...?)

To je bod, který se do zákona dostal tím způsobem, že se vzaly požadavky kladené na malou soukromou školu a převedly se pro domácí školu. Je to ale nesmyslný požadavek. Dítě je celý den v domácím prostředí, a že by na vzdělávání mělo přecházet na určené místo, je hloupost. Pokud by se nám zdálo, že něco není v pořádku, a bylo by lepší se do rodiny podívat, tak bychom to nějak udělali. Běžně se to tak nedělá a ani jsem se s tím nesešla.

Spoustu rodin jinak znám a navštěvujeme se. Považuji to tedy za nesmyslný požadavek. Asi nevěděli, co tam dát.

8. Jakým způsobem na Vaší škole probíhá přezkušování dětí v domácím vzdělávání? (Na základě portfolia, testů, diktátů, zkoušení)?

Na základě portfolia. Chápeme to tak, že ve složce dítě přinese zdokumentované všechno, čím se v rodině celý půlrok zabývali. Je to tedy větší záběr než jen školní látka. Například se zde uvádějí zájmy dítěte, jaké kroužky navštěvuje, jaká má zvířátka, jaké vyhrálo soutěže, co čte za knížku, jaké hrady a zámky navštívili, a samozřejmě i školní učení. Je tu všechno, co společně s rodinou dělali, na jakém projektu pracovali, kam jeli do ciziny. Při přezkušování mají děti prostor předvést všechno, co chtějí. Pokud jsou materiály psány dětskou rukou, můžu na nich sledovat, jak je na tom se slohem, češtinou, psaním, zda nemají problém s měkkým a tvrdým i.

9. Setkali jste se s případem, kdy jste nepovolili domácí vzdělávání? Z jakého důvodu?

Ne. Může se ale stát, že bychom z nějakého důvodu ukončili domácí vzdělávání, ale že bychom nějaké rodině, která to ještě nezkusila, zakázali domácí vzdělávání, to ne. Nevím, podle jakých parametrů bychom takovou rodinu vyloučili?

10. Jaké služby nabízíte rodičům a dětem, kteří praktikují domácí vzdělávání?

Na Bratrské škole se mohou děti účastnit akcí pořádaných třídou, školou – akademií, nejrůznějších kroužků. Pokud chtějí, mohou mi kdykoli zavolat a požádat o radu, návštěvu, osobní konzultaci, kontakt na ostatní rodiče. Dostávají nabídku i na akce pořádané rodiči, kteří doma vzdělávají své potomky. Těch se často účastním a můžeme zde něco zkonzultovat. Záleží na nich, co potřebují a s čím se na mě obrátí. Snažím se jim informace nejprve zprostředkovat přes nějakou rodinu, která se s něčím podobným setkala, aby si to vyřešili mezi sebou.

11. Co byste poradili rodičům, kteří uvažují o domácím vzdělávání svých dětí?

Aby se podívali v okolí, zjistili, jestli tam nejsou rodiny, které domácí vzdělávání provozují, navštívili je a pořádně si to s nimi probrali: v jaké škole jsou zapsaní, pak ji i zkontaktovali... Je výhodou, když je rodin více v jednom místě, pak můžou některé věci dělat společně a vzájemně se podporovat. Já rada zodpovím otázky, které rodiče napadnou, ale je něco jiného to vidět v reálu. Rodiče by si měli zmapovat terén: informovat se o školách, které domácí školu umožňují, jaký je tam přístup (bývají v něm často odlišnosti), navštívit rodiny a probrat s nimi, co považují za důležité a co ne, a pak se zeptat ve škole jako kompetentní budoucí vzdělavatelé, kteří mají nějakou představu, zda si budou se školou vycházet vzájemně

vstříc a bude to to správné. Pokud by přístup rodičům nevyhovoval, tak ať hledají další školu, zkontaktují se s organizací, která se tímto vzděláváním zabývá. Nejprve se tedy informovat a pak jednat.

12. Pokud by dříve existovala možnost domácího vzdělávání, chtěli byste Vy sami být vzděláváni doma? Vzdělávali byste touto formou své vlastní děti?

Asi jo. Mně to ale nevadí, že jsem tak vzdělávána nebyla. Ono nikdy není pravidlem, že při vzdělávání vlastních dětí je to pro rodiče únavné, nic jim to nedává, dělají to jen z lásky ke svým dětem. Je to příjemná záležitost pro všechny. Já jsem si domácí vzdělávání užila se svými dětmi. Moc si toho cením. Teprve tehdy jsem pochopila spoustu věcí, které jsem na základní škole nevěděla. Dohnala jsem si své vzdělání i díky různým exkurzím, přednáškám, návštěvám muzeí. Neustále jsem se zdokonalovala ve svém oboru. Užila jsem si to. Pokud bych měla možnost být vzdělávána, tak bych chtěla být vzdělávána babičkou. Byla taková vesnická žena, měla přirozenější vztah k životu než moji rodiče, kteří byli poznamenaní tehdejší dobou.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Anna Skočovská
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Linda Švrčinová
Rok obhajoby:	2010

Název práce:	Jak začít s domácím vzděláváním v podmínkách české legislativy?
Název v angličtině:	How to begin homeschooling in Czech legislative framework?
Anotace práce:	<p>Diplomová práce vychází z vymezení pojmu domácí vzdělávání. Zabývá se motivací rodičů pro domácí vzdělávání, vývojem domácího vzdělávání v českých podmínkách, současnou situací v Evropě a v České republice. Zaměřuje se na legislativu v ČR týkající se domácího vzdělávání. Poskytuje informace o Asociaci pro domácí vzdělávání a přehled ohlasů odborné veřejnosti k této skutečnosti.</p> <p>Práce přináší výsledky výzkum týkající se zkušeností rodičů s realizací domácího vzdělávání v jejich rodině a zkušeností ředitelů škol, na kterých probíhalo nebo probíhá domácí vzdělávání.</p>
Klíčová slova:	Domácí vzdělávání, individuální vzdělávání, školský zákon, povinná školní docházka, škola, legislativa, Asociace pro domácí vzdělávání.
Anotace v angličtině:	<p>The dissertation arises from the definition of home school concept. It deals with the parents' motivation for home school, the development of home school in Czech conditions, current situation in Europe and the Czech Republic. It concentrates on the legislation in the Czech Republic related to home school. It offers information about Association for home school and overview of professional circles' responses to this matter.</p> <p>The dissertation brings results of investigation concerning parents' experience with realization of home school in their family and experience of school headmasters at whose schools the home school was or still is in progress.</p>

Klíčová slova v angličtině:	Home school, individual education, education law, compulsory education, school, legislation, Association for home school
Přílohy vázané v práci:	<p>PŘÍLOHA Č. 1 – VZOR ŽÁDOSTI O POVOLENÍ INDIVIDUÁLNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ (1. STUPEŇ ZŠ)</p> <p>PŘÍLOHA Č. 2 – VZOR DOTAZNÍKU URČENÉHO RODIČŮM</p> <p>PŘÍLOHA Č. 3 – ROZHOVOR S RODINOU Č. 1</p> <p>PŘÍLOHA Č. 4 – ROZHOVOR S RODINOU Č. 2</p> <p>PŘÍLOHA Č. 5 – ROZHOVOR S RODINOU Č. 3</p> <p>PŘÍLOHA Č. 6 – ROZHOVOR S RODINOU Č. 4</p> <p>PŘÍLOHA Č. 7 – ROZHOVOR S RODINOU Č. 5</p> <p>PŘÍLOHA Č. 8 – ROZHOVOR S RODINOU Č. 6</p> <p>PŘÍLOHA Č. 9 – DOTAZNÍK ZASLANÝ RODINOU Č. 7</p> <p>PŘÍLOHA Č. 10 – VZOR DOTAZNÍKU URČENÉHO ŘEDITELŮM ŠKOL</p> <p>PŘÍLOHA Č. 11 – DOTAZNÍK ZASLANÝ ŘEDITELEM ZŠ Č. 1</p> <p>PŘÍLOHA Č. 12 – DOTAZNÍK ZASLANÝ ŘEDITELEM ZŠ Č. 2</p> <p>PŘÍLOHA Č. 13 – DOTAZNÍK ZASLANÝ ŘEDITELEM ZŠ Č. 3</p> <p>PŘÍLOHA Č. 14 – DOTAZNÍK ZASLANÝ ŘEDITELEM ZŠ Č. 4</p> <p>PŘÍLOHA Č. 15 – DOTAZNÍK ZASLANÝ ŘEDITELEM ZŠ Č. 5</p> <p>PŘÍLOHA Č. 16 – ROZHOVOR S JUDITOU KAPICOVOU</p> <p>PŘÍLOHA Č. 17 – LETÁČEK - DOMÁCÍ VZDĚLÁVÁNÍ V ČR</p>
Rozsah práce:	114 stran
Jazyk práce:	čeština